

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Itsenäisyyttä ja unelmia tutkimassa - draamaa kehitysvammaisten ryhmäkodissa

---

Airaksinen, Anniina

Hurri, Annastiina

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Itsenäisyyttä ja unelmia tutkimassa - draamaa kehitysvammaisten ryhmäkodissa

Anniina Airaksinen
Annastiina Hurri
Sosiaali
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2012

Anniina Airaksinen ja Annastiina Hurri

Itsenäisyyttä ja unelmia tutkimassa - draamaa kehitysvammaisten ryhmäkodissa

Vuosi 2012 Sivumäärä 83

Toimintakeskeinen opinnäytetyö toteutettiin osana vuosille 2010-2013 sijoittuvaa Tutkivan teatterityön keskuksen Voimaa taiteesta -hanketta, jossa Laurea-ammattikorkeakoulu on yhteistyökumppanina. Hankkeen tavoitteena on muun muassa tuoda luovia työmenetelmiä osaksi sosiaali- ja terveysalan työkenttää. Opinnäytetyön tapahtumapaikkana toimi Ruusuhaan ryhmäkoti Vantaan Rekolassa, joka on kahdeksan kehitysvammaisen koti. Opinnäytetyö toteutettiin kevään ja syksyn 2012 aikana. Toimintaan sisältyi yhteensä kahdeksan draamatuokiota, jotka toteutettiin pääsääntöisesti kerran viikossa ilta-aikaan elo-lokakuun 2012 aikana. Tuokioiden osallistui yleensä 4-6 asukasta sekä sillä hetkellä työvuorossa ollut ryhmäkodinohjaaja.

Opinnäytetyön ensimmäisenä tavoitteena oli tukea ryhmäkodin asukkaita käsittelemään heidän itse valitsemiaan teemoja draamallisin menetelmin. Teemat kartoitettiin keväällä 2012 tehtyjen vierailujen ja niiden aikana asukkaiden kanssa käytyjen keskustelujen kautta. Teemoiksi nousivat itsenäistyminen ja tulevaisuuden haaveet, joiden pohjalta syksyn draamaprosessia lähdettiin luomaan. Asukkaat ovat muuttaneet Ruusuhaan keväällä 2009 ja se on heille jokaiselle ensimmäinen oma koti, joten itsenäistyminen ja oman elämän rakentaminen ovat vielä pinnalla asukkaiden keskuudessa.

Varsinaiset draamaharjoitukset suunniteltiin jokaiselle kerralle edellisten tuokioiden pohjalta, jotta tuokioiden sisältö pysyy tarkoituksenmukaisena. Tuokioiden rakenne pysyi samanlaisena koko toiminnan ajan sisältäen muun muassa alku- ja loppurituualit. Tarkoituksena oli saada aikaan mahdollisimman osallistava prosessi, jossa asukkaat pääsevät vaikuttamaan prosessin kulkuun ja saavat oman äänensä kuuluviin. Oleellista oli myös tehdä näkyväksi asukkaiden omia tulevaisuuden haaveita ja sitä, mitä itsenäistyminen heille tarkoittaa.

Toinen opinnäytetyön tavoite oli kartuttaa opinnäytetyöntekijöiden draamanohjaustaitoja sekä yksilö- että ryhmätasolla. Tavoitteiden toteutumista arvioitiin asukkailta ja työntekijöiltä kerätyn palautteen sekä loppuhaastatteluiden ja -kyselyiden avulla. Lisäksi opinnäytetyöntekijät arvioivat omaa toimintaansa päivittämällä oppimispäiväkirjaa jokaisen tuokion jälkeen.

Toiminnassa otettiin huomioon asukkaiden omat toiveet ja tarpeet, jotka olivat ensimmäisen tavoitteen kannalta oleellisia. Prosessin edetessä ja arvioinnissa kävi ilmi viitteitä siitä, että ensimmäinen tavoite toteutui useamman asukkaan kohdalla. Pääosin asukkaat kokivat päässeensä ilmaisemaan itseään ja mielipiteitään draamaprosessissa, joka tekijöiden mielestä jo itsessään tukee tavoitteen toteutumista. Prosessin teemoja käsiteltiin asukkaiden mielestä riittävästi ja draamatuokioiden oli heidän mielestään myös mukavaa osallistua. Haasteena opinnäytetyössä oli kehitysvammaisten yksilöllisten ominaisuuksien huomioiminen draamaprosessissa, joka korostui tiukan aikataulun puitteissa. Opinnäytetyöntekijät saivat itse arvokasta oppia draamaprosessin ohjaamisesta ja juuri kehitysvammaisten yksilöllisestä kohtaamisesta.

Asiasanat: draama, itsenäistyminen, kehitysvammaisuus, osallisuus, toiminnallisuus

Anniina Airaksinen and Annastiina Hurri

Searching for independence and dreams of the future - Drama in a group home for mentally disabled persons

Year	2012	Pages	83
------	------	-------	----

This functional thesis was carried out as a part of a project named Arts for Empowerment which has been going during the years 2010-2013. Arts for Empowerment is a project of the Centre for Practise as Research in Theatre and Laurea University of Applied Sciences is one of the partners in the project. One of the aims of the project is to bring creative work methods as a part of the work field of social and health care. The thesis took place in Ruusuhaka group home which is located in Rekola, Vantaa City. Ruusuhaka is a home for eight mentally disabled persons. The thesis was carried out between spring and autumn in the year 2012. The thesis included eight drama sessions which took place mainly once a week in the evenings from August to October in 2012. Usually there were 4-6 residents and one member of the staff of Ruusuhaka participating in every drama session.

The first aim of the thesis was to support the residents of Ruusuhaka to process two themes using drama methods. The themes, becoming independent and dreams of the future were chosen by the residents during the visits and the conversations held in the spring 2012. The process was planned via these themes. The residents have moved to Ruusuhaka in the spring 2009. It is the first own home for every one of them so becoming independent and taking life into their own hands are still current topics in their lives. The drama practices were planned for each session after earlier sessions. By this the sessions were meant to be well suited to their purposes. The structure of the sessions was kept similar throughout the whole process which included for example a ritual for starting and ending of every session. The purpose was to accomplish a process which included as much participation as possible. This meant that the residents were given a possibility to affect in the course of the process and becoming heard as individuals. It was also essential to visualize their own dreams of the future and what becoming independent means to them.

The second aim of the thesis was to increase our skills of working with mentally disabled people by using drama methods both in individual and group level. The accomplishment of the aims was evaluated by feedback from the residents and staff of Ruusuhaka. The feedback was collected with an evaluation form which the members of the staff filled after drama sessions and the residents gave their feedback orally. In addition, in the end of the process the staff and the residents were either interviewed or given a chance to response via e-mail. The authors of the thesis evaluated their own action after every session.

Residents' own hopes and needs were taken into consideration in action which was essential what comes to the first aim of the thesis. The observations of the process and results of the evaluation showed signs of accomplishing the first aim. Most of the residents felt that they had a chance to express themselves and their opinions in the drama process which itself supports achieving the aim. According to the residents the themes were visible in the process and they liked to participate in the process. The most challenging thing was to pay attention to the individual attributes of the residents which was emphasized because of strict schedule. We gained valuable knowledge about creating a drama process and seeing mentally disabled people as individual persons.

Keywords: becoming independent, drama, functional, mental disability, participation

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Teoriaosuus	10
	2.1 Kehitysvammaisuus	10
	2.2 Draama kehitysvammatyössä.....	12
	2.3 Itsenäistyminen ja kehitysvammaisten asuminen	13
3	Opinnäytetyön tavoitteet ja arviointikeinot	15
4	Opinnäytetyön toteutus	19
5	Toimintatuokioiden kuvaukset ja arvioinnit	23
	5.1 Ennen draamaprosessin aloitusta.....	23
	5.2 Ensimmäinen tuokio 28.8.2012 - Tutustumista ja draamasopimuksen laatimista	23
	5.2.1 Itsearviointi	26
	5.3 Toinen tuokio 1.9.2012 - Teemojen tutkiskelua ja ihmettelyä	27
	5.3.1 Itsearviointi	29
	5.4 Kolmas tuokio 4.9.2012 - Tanssia ja keskusteluja.....	30
	5.4.1 Itsearviointi	32
	5.5 Neljäs tuokio 11.9.2012 - Matkalla oman elämänsä supersankariksi.....	33
	5.5.1 Itsearviointi	36
	5.6 Viides tuokio 18.9.2012 - Tarinoita verhon takaa	37
	5.6.1 Itsearviointi	40
	5.7 Kuudes tuokio 25.9.2012 - Ovi tulevaisuuden haaveisiin.....	42
	5.7.1 Itsearviointi	45
	5.8 Seitsemäs tuokio 2.10.2012 - Suunnitelmien muutoksissa piilee mahdollisuus riemuun	48
	5.8.1 Itsearviointi	52
	5.9 Kahdeksas tuokio 10.10.2012 - Diskoilusta prosessin päättämiseen	53
	5.9.1 Itsearviointi	55
	5.10 Yhteenveto	56
6	Arviointi	57
	6.1 Arviointilomakkeet ja asukkailta kerätyt palautteet tuokioiden päätteeksi ..	57
	6.2 Asukkaiden loppuhaastattelut	61
	6.3 Työntekijöiden loppukysely	63
	6.4 Itsearviointi - mitä opimme?	65
7	Eettinen pohdinta	70
8	Pohdinta.....	72
	Liitteet.....	79
	Arviointilomake Ruusuhaan henkilökunnalle (Liite 1)	79
	Loppuhaastattelu asukkaille (Liite 2).....	80
	Loppuhaastattelu henkilökunnalle (Liite 3)	81

Oppimispäiväkirjan apukysymykset (Liite 4)	82
Draamasopimus (Liite 5)	83

1 Johdanto

Teimme opinnäytetyömme Voimaa taiteesta -hankkeessa syksyllä 2012. Toteutusympäristömme oli kehitysvammaisten ryhmäkoti Ruusuhaka Vantaan Rekolassa, joka on Laurea-ammattikorkeakoulun yhteistyökumppani kyseisessä hankkeessa. Tarkoituksenamme oli tehdä opinnäytetyöstämme toiminnallinen prosessi, jossa käytimme pääasiassa draamallisia menetelmiä Ruusuhaan asukkaiden kanssa. Jatkoimme Voimaa taiteesta -hankkeessa jo aloitettua draamaryhmää Ruusuhaassa, jossa jatkoa toiminnalle oli toivottu.

Ruusuhaka on kahdeksan asuntoa sisältävä kehitysvammaisten ryhmäkoti. Asukkaat ovat muuttaneet Ruusuhakaan keväällä 2009 ja se on heille jokaiselle ensimmäinen oma koti. Ruusuhaan tavoitteisiin kuuluu omaehtoisen ja itsenäisen yksityiselämän mahdollistaminen asukkailla henkilökohtaisen ohjauksen avulla sekä terveellisen, turvallisen ja virikkeellisen elämän järjestäminen. (Ruusuhaka, Vantaan Ruusuhakayhdistys ry.)

Tarkoituksenamme oli, että draamaprosessissa tutkittavat aiheet kumpuavat asukkaiden omista pinnalla olevista asioista ja elämäntilanteista. Tutkittaviksi aiheiksi nousivat itsenäistyminen ja tulevaisuuden haaveet. Aiheet tulivat esille vieraillessamme keväällä 2012 Ruusuhaassa, jolloin tapasimme puolet ryhmäkodin asukkaista. Kysyimme suoraan asukkailta, millaisia aiheita he haluaisivat käsitellä prosessissamme. Myös jatkoa Voimaa taiteesta -hankkeessa keväällä 2012 toteutettuun esitykseen toivottiin.

Kävimme Ruusuhaassa keväällä 2012 kaksi kertaa, jolloin tapasimme kaikki asukkaat sekä osan työntekijöistä. Pääsimme tutustumaan ryhmäkodin tiloihin sekä saimme kuulla paljon asukkaiden kokemuksia aiemmasta Voimaa taiteesta -hankkeen draamaprosessista. Asukkaat vaikuttivat innokkailta draaman tekoa kohtaan, mikä motivoi meitä tulevaa prosessia ajatellen. Sovimme yhdessä asukkaiden ja työelämän ohjaajamme kanssa tulevista aikatauluista. Lisäksi pyysimme asukkaita miettimään, haluavatko he osallistua ja sitoutua tulevaan draamaprosessiimme. Varsinaiset draamatuokiot sijoittuivat syksylle 2012, alkaen 28.8.2012.

Draaman kirjo on laaja ja sen avulla voi oppia vuorovaikutustaitoja sekä kehittää omaa ilmaisuunsa. Monet saattavat yhdistää draaman ammattiteatteriin ja näyttelijäkoulutukseen, mutta draama on ennen kaikkea taideaine sekä pedagoginen työskentelymuoto (Lehtonen & Lintunen 1997.) Draama voi olla väline elämänhallinnan tukemiseen, itsetutkiskeluun sekä ympäröivien ilmiöiden ymmärtämiseen. Tarkoituksenamme oli käyttää draamaa välineenä kehitysvammaisten asukkaiden tukemiseen heidän elämässään esillä olevien kysymysten tutkiskelussa.

Itsenäistyminen on yksi elämän luonnollisista siirtymävaiheista, joka kuuluu jokaisen ihmisen, myös kehitysvammaisen, elämään (Kehitysvammaisten tukiliitto Ry 2011, 7-8). Halusimmekin

tukea asukkaiden itsenäistymisprosessia draaman avulla. Koimme tämän tapahtuvan jo siinä, että tuimme asukkaiden omia päätöksiä prosessissa sekä mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun.

Toteutimme opinnäytetyömme toimintakeskeisenä työnä, jossa oli toimintatutkimuksellisia piirteitä. Työstä tuotettua aineistoa analysoimme kvalitatiivisin menetelmin. Kuulan (2006) mukaan toimintatutkimuksessa tutkitaan ja pyritään vaikuttamaan vallitseviin käytäntöihin. Toimintatutkimuksessa tutkittavat otetaan toimintaan mukaan aktiivisiksi tekijöiksi. Tutkijan sekä tutkittavien välillä vallitsee yhteistyö ja aktiivinen tekeminen on tärkeää tutkimisen ohella. Opinnäytetyössämme tarkoituksenamme oli ottaa kehitysvammaiset asukkaat mukaan aktiivisiksi tekijöiksi ja päättäjäiksi draamaprosessiin.

Valitsimme aiheen, koska olemme molemmat syventyneet opinnoissamme osallistaviin luoviin toimintoihin. Olemme molemmat sitä mieltä, että osallistavia luovia toimintoja hyödynnetään yhteiskunnassamme aivan liian vähän. Olemme nähneet esimerkiksi kehitysvammaatyössä tilanteita, joissa työntekijä on ollut lähinnä passiivisessa valvojan roolissa sen sijaan, että hän olisi aktiivisena ohjannut toimintaa asiakkaille. Haluaisimme omalta osaltamme saada asiaan muutosta ja järjestää luovaa toimintaa asiakkaille tulevana sosiaalialan ammattilaisina. Emme halua olla käyttämättä koulutuksen aikana oppimiamme luovia menetelmiä ja tyytyä passiiviseen rooliin työelämässä.

Ohjaajaparina koimme täydentävämme toisiamme; Annastiinalla on pitkä kokemus teatterin harrastamisesta, kun taas Anniina on työskennellyt paljon kehitysvammaisten ihmisten parissa. Roolimme opinnäytetyössä jakautui tasaisesti, koska teimme molemmat tasapuolisesti kaikkia eri tehtäviä työssämme, esimerkiksi draamaharjoitusten suunnittelua ja ohjausta. Haastattelu- ja palautekysymykset suunnittelimme yhdessä. Ainoastaan materiaalivastuu tuokitamme ajatellen oli pääsääntöisesti Anniinalla; hän askarteli hernepussit ja huolehti esimerkiksi musiikeista ja muista materiaaleista, joita tarvitsimme draamatuokioissamme.

Taiteen ja sosiaalialan työn yhdistäminen kiehtoo meitä molempia. Koemme draaman olevan erittäin antoisa ja kokonaisvaltainen menetelmä tutkia ihmisyyttä, sen eri ulottuvuuksia ja vaihteita. Kehitysvamma työ kiinnostaa meitä molempia, joten halusimme yhdistää nämä kaksi meitä kiinnostavaa asiaa. Halusimme kannustaa asukkaita itsenäiseen valintojentekoon prosessin sisällä, jotta ohjaamamme toiminta olisi mahdollisimman asiakaslähtöistä ja tarkoituksenmukaista. Toisin sanoen halusimme osallistaa asukkaita, jotta he saavat pääroolin draamaprosessissamme. Toivoimme ohjaamastamme toiminnasta olevan aitoa hyötyä koko Ruusuhaan yhteisölle.

Tässä opinnäytetyössä käymme läpi opinnäytteemme teoriataustaa ja avaamme keskeisiä teoreettisia käsitteitä; kehitysvammaisuutta ja draamaa kehitysvammaatyössä sekä itsenäistymistä ja kehitysvammaisten asumista. Lisäksi käymme läpi tavoitteemme toiminnan suhteen, toteutuksen kuvauksen ja aikataulun, toiminnan arviointiperusteet sekä varsinaisen arvioinnin.

Lopuksi pohdimme työmme eettisiä kysymyksiä ja sitä, kenellä on valta päättää kehitysvammaisen itsenäisyydestä. Ruusuhaassa ohjaamistamme draamakerroista käytämme sanoja tuokio tai draamatuokio, sillä käytimme samoja sanoja tuokioiden sisällä asukkaiden kanssa.

2 Teoriaosuus

2.1 Kehitysvammaisuus

Perinteisesti sanaan ”vammainen” liitetään negatiivinen kaiku ja sitä pidetään yksinomaan negatiivisena ominaisuutena. Se on yksilön ja yhteisön kannalta ei-toivottu, pysyväksi mielletty tila, joka rajoittaa ihmisen elämää. Tällainen tulkinta rajoittaa ihmisen kykyä olla täysivaltaisesti sitä mitä on, eikä ihmistä pidetä ”kokonaisena” ihmisenä. Nykyään voidaan kuitenkin vammaisuuden katsoa olevan sosiaalisesti rakennettu ilmiö; yhteiskunta ei salli normaalin ihmisen kriteerejä täyttämättömän osallistuvan täysivaltaiseen yhteiskunnalliseen elämään. Yhteiskunnan arvot ja käytänteet luovat siis vammaisuutta. Normaaliuden määrittelee kukin yhteisö tahollaan. (Ladonlahti, Naukkarinen & Vehmas 2001, 103-104.)

Kehitysvammaisuuteen on liittynyt aiemmin jopa ajatus esimerkiksi jumalallisesta rangaistuksesta tai kenties riivatuksi joutumisesta. Näin ollen kehitysvammaisuuden käsitettä on varjostanut aina erilaiset tunneperäiset käsitykset. Uusikaan tutkimustieto ei ole aina riittänyt kilpailemaan niitä vastaan; tutkimus on keskittynyt lähinnä siihen, millaisia piirteitä tai millaista käytöstä kuhunkin eri vammaan kuuluu. Kehitysvammaisia ihmisiä siis edelleen luokitellaan ja kategorisoidaan voimakkaasti. Lisäksi kehitysvammaisuuden käsite on hyvin laaja; kehitysvammaisen leima annetaan sekä hyvin syvästi kehitysvammaiselle ja muiden avusta riippuvaiselle ihmiselle kuin myös lievästi kehitysvammaiselle ja hyvin toimintakykyiselle ihmiselle. Yhdistävä tekijä kaikilla kehitysvammaisilla on oikeastaan ainoastaan väestön keskimääräistä alempi älykkyydosamäärä. (Teittinen 2010, 180-181.)

Tutkimustulokset kehitysvammaisuudesta on kerätty viime vuosikymmenille asti lähinnä laitoksissa asuvilta kehitysvammaisilta. Näin ollen voidaankin kysyä, kuinka paljon laitosolosuhteet ovat vinouttaneet tutkimustuloksia? Laitosolosuhteita tai ihmisen historiaa sekä persoonallisuutta ei ole näissä tutkimuksissa juurikaan huomioitu. Tutkimus on keskittynyt lähinnä selittämään heidän käytöstään ja ominaisuuksiaan kehitysvammadiagnoosein. Täten diagnooseilla on yritetty selittää sellaisiakin ilmiöitä, jotka ovat voineet johtua esimerkiksi varhaisten kiintymyssuhteiden puuttumisesta tai syrjinnästä. (Seppälä 2010, 181-182.) Selvää on se, että kehitysvammaiset ihmiset on pitkään kohdattu pelkän vamman kautta, jolloin oma vammasta riippumaton persoonallisuus on jäänyt sivuun. Positiivista on kuitenkin se, että Suomessakin on toteutettu useita kehittämishankkeita viime vuosina kehitysvammaisten elämänlaadun ja kehitysvammapalveluiden laadun parantamiseksi. Näissä hankkeissa kehitysvammaiset ovat saaneet oman äänensä kuuluviin esimerkiksi haastatteluiden ja omien kokemusten kertomisen kautta (Teittinen 2010, 196-197.)

Maailman terveysjärjestö WHO (World Health Organization) antaa tarkat älykkyydosamääräraajat eriasteisille kehitysvammoille (Seppälä 2010, 181). WHO:n mukaan henkinen kehitysvam-

maisuuksia tarkoittaa sitä, että henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai se on epätäydellistä. Erityisesti kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot ovat puutteellisia kehitysvammaisuuden määritelmässä. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 16.) Kehitysvammaisuudessa vamma siis vaikuttaa ymmärtämis- ja käsityskykyyn. Kehitysvamma ilmenee ennen 18 vuoden ikää, mutta se ei ole sairaus, vaan vaurio tai vamma. Vamma tai vaurio voi johtua ennen syntymistä, synnytyksen aikaisista tai varhaislapsuudessa tapahtuvista sattumuksista. Joitain kehitysvammaisuuden syitä ei saada selvitettyä. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry, Tietoa kehitysvammasta.) Kaskan ym. (2012, 26) mukaan 30 % kehitysvammaisuuden syistä pohjautuu perintötekijöihin, 8 % sikiökautisiin tuntemattomista syistä johtuviin epämuodostumiin, 11 % synnytystä edeltäviin ulkoisiin syihin kuten infektioihin, lääkkeitä ja myrkyistä johtuviin sekä sikiön kasvun ja ravitsemuksen häiriöihin, 12 % synnytyksen aikaisiin syihin, 8 % synnytyksen jälkeisiin syihin ja 25 % tuntemattomiin syihin. Kuudessa prosentissa tapauksista syytä ei ole ilmoitettu.

Kehitysvamma voidaan luokitella eriasteisiin vammoihin, joiden kirjo vaihtelee lievästä oppimisvaikeudesta vaikeaan vammaan. Kehitysvammaiselle voi olla vaikeaa oppia uusia asioita ja ajatella abstraktisti, vaikka toki kehitysvammaiset oppivat asioita siinä missä muutkin. Joissain tapauksissa kehitysvammaisten liikkumista ja kommunikaatiota muiden ihmisten kanssa vaikeuttavat lisävammat. Elämäkokemukset, kasvatus, oppiminen ja ympäristö kuitenkin vaikuttavat kaikkien meidän kehitykseen ja siihen, millaisia meistä tulee; älykkyys on vain osa ihmisen kokonaisuutta. Voidakseen elää tasa-arvoisina jäseninä yhteiskunnassa kehitysvammaiset voivat tarvita tukea, ohjausta ja erilaisia palveluita muun muassa kommunikaatioon, sosiaalisiin taitoihin, kodinhoitoon, työhön, liikkumiseen ja terveyteen liittyvissä asioissa. Tulee tulisi olla yksilöllistä ja tarpeenmukaista, jotta luontaisen itsenäisen ja hyvän elämän voisi olla mahdollista. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry, Tietoa kehitysvammasta.)

Kuitenkin kehitysvammaisuuden käsitteeseen liittyy kaksijakoisuus; heitä määritellään lääketieteellisen diagnostiikan kautta puutteellisiksi ja vajavaisiksi, jotta he voivat saada palveluja. Toisaalta taas toiminnallisessa määritelmässä pyritään korostamaan ihmisessä olevia voimavaroja ja mahdollisuuksia. Tämä näkyy yhteiskunnassamme esimerkiksi siinä, että etuukseen ja palveluiden saamiseksi tarvitaan lääkärintodistus, jota ei voi korvata millään muulla selvityksellä ihmisen tilanteesta. Kun taas pohditaan henkilön elämänlaatua ja käytännön tuen järjestämistä, korostuu toiminnallinen määritelmä. Tällaiset käytännöt vahvistavat ristiriitaa kehitysvammaisuuden käsitteessä. Erityisen ongelmallista on se, että jopa asiantuntijat voivat jättää kehitysvammaisten ihmisten näkökulmat ja mielipiteet huomiotta määritellesään heidän ominaisuuksiaan ja tarpeitaan näiden kahden mallin kautta. (Teittinen 2010, 185-186.)

Itsellämme ei ollut suuremmin tietoisia ennakkoluuloja kehitysvammaisia ihmisiä kohtaan ennen opinnäytetyön aloittamista. Näin ollen meidän oli helppo lähteä toteuttamaan draama-

prosessia Ruusuhakaan. Kuitenkin toivoimme saavamme draamaprosessista uutta oppia asiakkaan yksilöllisestä kohtaamisesta taiteen keinoin.

2.2 Draama kehitysvammatyössä

Draamaa käytetään työskentelymuotona kehitysvammatyössä melko laajasti. Osallistavassa draamassa osallistujat tutkivat itselleen tärkeitä teemoja luomalla yhdessä fiktiivisen tarinan, jota työstetään yhdessä. Tarkoituksena on toiminnallisilla menetelmin käsitellä erilaisia tunteita ja tilanteita. Tunteet ja tilanteet liittyvät usein vuorovaikutuksellisiin tilanteisiin, joita voi konkretisoida draaman avulla. Omien kokemusten pohjalta oppiminen on draamatyöskentelyn helmiä. Heittäytymällä draaman vietäväksi ihminen saa elämyksiä ja oppii käyttämään eri aisteja sekä oppii itsestään ja omista taidoistaan. Myös terapeutit elementit ovat osa osallistavaa draamaa; draamatyöskentelyyn liittyy paljon keskustelua, jolloin pääsee jakamaan omia tunteitaan ja kokemuksiaan. (Sillanpää 2008.)

Jotta draamaryhmän jäsenet kokevat olonsa turvalliseksi, on tärkeää solmia toiminnan alussa draamasopimus. Draamasopimuksesta on tarkoitus ilmetä mitä tehdään ja kuinka kauan. Lisäksi jokaisen tulee saada päättää siitä, kuinka paljon haluaa draaman tekemiseen osallistua. Sopimuksen sisältöön kuuluu myös se, ettei prosessista lähdetä kesken kaiken pois eikä toisten fyysistä koskemattomuutta saa loukata. (Sillanpää 2008.) Itse olimme päättäneet kuitenkin, että draamaprosessistamme sai poistua kesken kaiken, jos asukkaasta siltä tuntui; ketään ei painostettu toimintaan mukaan. Emme kuitenkaan toivoneet sitä, että draamaprosessistamme poistutaan ja tullaan takaisin mukaan sitoutumatta toimintaan. Toivoimme siis asukkailta sitoutumista prosessiin; jos asukas koki haluavansa poistua toiminnasta kesken kaiken, oli sille oltava pätevä syy.

Osallistavassa draamassa ei ole pääsyvaatimuksia ja draamasta voi tehdä helposti hahmotettavaa muun muassa hidastempoisuudella, moniaistisuudella ja pelkistämällä. Lisäksi rituaalit ja toistot ovat avainasemassa itsehallinnan lisäämisessä ja ryhmään kuulumisen tunteessa. (Pulli 2011.) Draamassa voi olla monenlaisia osallistumisen tasoja, jolloin toiminta on esteettömämpää vaikeasti vammaisille henkilöille; jokaisella on oikeus ymmärtää draama haluamallaan tavalla (Sillanpää 2008). Pullin (2010, 174.) mukaan vaikeavammaisella voi olla draamaprosessissa mukana tukihenkilö, joka avustaa toiminnassa. Hänen tehtävänä ei kuitenkaan ole opettaa tai mallintaa, vaan auttaa ja tukea toiminnassa vaikeavammaista.

Draamassa tarinassa on juoni ja osallistujat muuttelevat tapahtumia kohtausten sisällä. Ohjaajan on tärkeää tiedostaa, että draamaryhmän jäsenet saavat irti eri asioita prosessista; kuten elämyksiä, oppia ja oivalluksia. Jotkut saavat irti enemmän draaman juonesta tai teemasta, toiset taas esimerkiksi kohtausten välisistä syy- ja seuraussuhteista. (Pulli 2010, 174.) Näin ollen ohjaajan tulisi olla avoin jokaisen yksilölliselle draamaprosessista saadulle annille,

eikä vain painottaa esimerkiksi juonen tärkeyttä. Pullin (2011) mukaan erilaiset tulkinnat ovat rikkaus; niitä voidaan jakaa muiden kanssa ja näin ollen laajentaa omia oivalluksia.

Pullin (2010, 175) mukaan draama toimii myös kielenä; toiminnallisuus ja nonverbaalisuus ovat viestinnän välineitä siinä missä puhekin. Merkityksiä luodaan myös liikkein, elein ja kommunikaation apuvälineiden keinoin. Olemmekin ottaneet opinnäytetyötämme suunnitellamme huomioon kommunikaation monet muodot, kuten kehonkielen ja eleet.

Myös valot, äänet ja liike voivat olla tärkeässä asemassa tarinaa luotaessa. Draamaan ei tarvita mahtipontisia lavasteita, vaan jo pienet esineet tai äänet voivat luoda tavoitellun tunnelman. Tarinan pitäminen fiktiivisenä on draamaprosessin kannalta oleellista. Tämä on aina ohjaajan vastuulla. Fiktiivisyyden ylläpito on erityisen tärkeää käsitellessä kipeitä aiheita. Parhaimmillaan draama siis koskettaa ajattelua, kehoa, tunteita, aisteja ja yhteisöllisyyttä - eli koko ihmisen holistista olemassaoloa. (Sillanpää 2008.) Ymmärsimme kuitenkin, ettei fiktiivisyydessä pysyminen ole välttämättä aina kovin helppoa. Meidän oli tärkeää tiedostaa tämä erityisesti kehitysvammaatyössä, sillä abstrakti ajattelu voi olla kehitysvammaiselle ihmiselle haasteellista. Tällöin käsiteltyjen asioiden ja niiden pohjalta tehtyjen harjoitusten on hyvä olla konkreettisempia.

2.3 Itsenäistyminen ja kehitysvammaisten asuminen

Itsenäistymisprosessissa kuka tahansa tarvitsee läheistensä tukea ja hyväksyntää omaksi itseksi kehittymiseen sekä omista asioistaan päättämiseen. Itsenäistymisprosessi vaatii aikaa sekä kypsyttelyä kaikilta osapuolilta, vaikuttaa ihmissuhteisiin ja mahdollisesti ulkopuolistakin tukea tarvitaan. Itsenäistyvän ihminen on matkalla oman elämänsä asiantuntijaksi ja päättäjäksi. (Kehitysvammaisten tukiliitto Ry 2011, 7.) Keinoja itsenäistymiseen ja täysivaltaistumiseen on monia, eikä siihen ole vain yhtä oikeaa ratkaisua. Tärkeää on antaa myös vammaiselle nuorelle mahdollisuus tehdä ”väärä” valintoja ilman täyden epäonnistumisen kokemusta. Tätä voidaan sanoa harjoitteluksi ja oppimiseksi kokemusten kautta, joiden ajankohtaisuutta tulee arvioida yksilöllisesti, mutta verraten ikäryhmään ja elämänvaiheeseen. (Lampinen 2007, 148.)

Jokaisen ihmisen elämään kuuluu siirtymävaiheita, joista varmasti yksi suurimmista on siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen. Kuten kenellä tahansa muullakin, näin on myös kehitysvammaisen ihmisen kohdalla. Valitettavaa kuitenkin on se, että kehitysvammaista aikuista voidaan pitää lapsen roolissa läpi elämän; toimintakykyä ja taitoja voidaan verrata tietyn ikäisten lasten kykyihin. Tällainen leimaa kehitysvammaista eikä tee mahdolliseksi oikeutta aikuisen iänmukaiseen elämään ja omiin valintoihin. (Kehitysvammaisten tukiliitto Ry 2011, 7-8.)

Kehitysvammaisen aloitekyvyttömyyttä ja sivullisen roolia omassa elämässään lisää se, ettei häneltä vaadita iänmukaista käyttäytymistä ja suoriutumista kuten muiltakin samanikäisiltä. Näin ollen aikuisen rooli voi jäädä omaksumatta eikä kehitysvammaisen koe mielipiteillään olevan merkitystä. (Kehitysvammaisten tukiliitto Ry 2011, 7-8.) Lampisen (2007, 66) mukaan vaikeavammaisella on usein tavallista suurempi fyysinen riippuvuus aikuisista joka lisää myös henkistä riippuvuutta. Näin ollen vanhemmatkin saattavat pitää häntä lapsen roolissa pidempään, jolloin äidistä irtautuminen voi jäädä tapahtumatta. Erityisesti monivammaisilla ei ole aina riittävästi ikätovereita lähellään, joista voisi ottaa mallia. Näin heillä ei välttämättä ole valmiuksia hankkia samoja valmiuksia kuin muilla samanikäisillä, koska vanhemmat ovat aina tehneet kaiken heidän puolestaan. Draamaprosessissamme tarkoituksenamme oli nostaa nimenomaan asukkaat päärooliin. Ajatuksenamme oli se, etteivät asukkaat olisi sivusta seuraajan roolissa heitä koskevassa toiminnassa.

Muutos itsenäisempään elämään tulee tehdä kuitenkin vähitellen. Itsenäistymisen kannalta on tärkeää, että itselleen asetetaan tavoitteita ja pyritään muutokseen omassa elämässään ja ympäristössään toiminnallaan. Oleellista on, että vammaisen ihminen uskaltaa tehdä omaa elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä. Itsenäinen elämä edellyttää paljon tärkeysjärjestysten hahmotusta ja uusien asioiden opettelua. (Lampinen 2007, 149-151.)

Itsenäistymiseen kuuluu oleellisesti muutto omaan kotiin, mikä luokitellaan suomalaisessa yhteiskunnassa aikuisuuden merkiksi siinä missä taloudellinen riippumattomuus vanhemmista tai perheen perustaminen. Nämä eivät ole vammaiselle ihmiselle itsestänselvyyksiä, saati helposti toteutettavia asioita. On tärkeää, että vammaisen muuttaa pois riittävän ajoissa lapsuudenkodistaan. (Lampinen 2007, 149-151.) Omaan asuntoon muutto on siis hyvin tärkeää ja merkittävää itsenäistymisen ja itsemääräämisoikeuden kannalta kehitysvammaiselle. Ruusuhaan ryhmäkodin asukkaat ovat muuttaneet ensimmäisiin omiin asuntoihinsa hieman reilut kolme vuotta sitten. Itsenäistymiseen liittyvät asiat ovat pinnalla heidän elämänvaiheissaan.

Kehitysvammaisten tukiliitto Ry:n (2011, 10) mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus yksilölliseen asumiseen. Se on perusteltavissa Suomen sosiaali- ja lainsäädännöllä. YK:n yleissopimuksessa on korostettu vammaisten ihmisten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, esteettömyyttä, osallisuutta ja mahdollisuutta itsenäiseen elämään. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan (2010) mukaan heidän antamiensa asumissuosituksen lähtökohtana on normaalissa asuinympäristössä asuminen yksilöllisesti ja niin, että asukas voi valita oman asuntonsa ja asuinkumppaninsa. Se, että on vammaisen, ei kuitenkaan edellytä sitä, että täytyisi elää muiden vammaisten kanssa. Laatusuosituksiin on kirjattu muun muassa se, että kehitysvammaisen henkilön asunnon tulisi käsittää muutakin kuin yksi huone. Kehitysvammaisen omia elämäntapavalintoja tulisi myös kunnioittaa ja tukea niiden toteutumista.

Suomessa kehitysvammaiset on asutettu keskuslaitoksiin 1950-luvulta lähtien. Viime vuosikymmeninä laitoshoidolle on kuitenkin alettu etsiä vaihtoehtoja; kehitysvammaisia muusta yhteiskunnasta eristävät laitokset on haluttu korvata pienillä yksiköillä keskeisemmillä sijainneilla. Pienten yksiköiden tarkoituksena on olla kodinomaisia sekä korostaa asumisen yksilöllisyyttä ja henkilökohtaisuutta. Niissä näkyvät normalisaation ja integraation ihanteet; kehitysvammaisilla on oikeus normaaliin elämään muun väestön joukossa kuten kenellä tahansa muullakin. Kuitenkin joissain tapauksissa ryhmäkotijärjestelmä on vaikuttanut vain kehitysvammaisten asumisen ulkoiisiin puitteisiin, mutta laitosmaisuus on jäänyt; arki voi edelleen olla hyvin aikataulutettua ja aikuisilla ihmisillä on esimerkiksi nukkumaanmenoajat. (Teittinen 2010, 186-187, 192-193.)

3 Opinnäytetyön tavoitteet ja arviointikeinot

Tavoitteenamme opinnäytetyössämme on

1. Tukea asukkaita käsittelemään heidän omia itsenäistymisprosessejaan sekä tulevaisuuden haaveitaan draaman keinoin
2. Draaman ohjaustaitojemme kehittäminen sekä yksilö- että ryhmätasolla

Pyrimme asettamaan opinnäytetyön tavoitteet tutustumalla asukkaisiin ennen varsinaista toiminnallista osuutta; kävimme keväällä 2012 tutumiskäynnillä Ruusuhaassa, jolloin tapasimme osan asukkaista ensimmäistä kertaa ja keskustelimme heidän kanssaan aiheista, joita he toivoivat käsiteltävän syksyllä 2012. Näin saimme kuvan siitä, millaisia teemoja prosessimme sisälsi ja niiden pohjalta suunnittelimme prosessin kulkua sekä siihen sisältyviä harjoituksia. Toivotuiksi teemoiksi nousivat itsenäistymisen ja tulevaisuuden haaveiden käsittely sekä keväällä tehdyn näytelmän jatkaminen. Teemojen pohjalta asetimme myös tavoitteet opinnäytetyöllemme. Tällä tavoin prosessi sisälsi asukkaille tärkeiden teemojen käsittelyä ja oli heille tarkoituksenmukainen sekä hyödyllinen. Näin varmistimme prosessin asiakaslähtöisyyden.

Ensimmäiselle tavoitteellemme asetimme arviointikriteereiksi seuraavat: asukkaat tekivät itse omia valintoja tuokioiden yhteydessä, vaikuttivat draamaprosessin kulkuun ja ilmaisivat omia mielipiteitään. Tällaisten asioiden uskoimme tukevan heidän omavaltaisuuttaan sekä näin ollen itsenäisyyttä, joten tästä syystä valitsimme ne arviointikriteereiksi. Nämä kriteerit lisäksi toivat esiin halumme pitää prosessi asiakaslähtöisenä sekä kunnioittaa asukkaiden itsemääräämisoikeutta.

Lisäksi kriteerinämme oli se, annoimmeko itse asukkaille riittävästi mahdollisuuksia omien valintojen ja päätösten tekoon sekä itse tekemiseen. Tämän kriteerin kautta pyrimme arvioimaan omaa toimintaamme ja sitä, kuinka paljon olimme antaneet tilaa asukkaiden itsenäisyydelle sekä omavaltaisuudelle. Kriteeriksi olimme asettaneet vielä teemassa pysymisen, jotta toiminta pysyi mahdollisimman tarkoituksenmukaisena ja käsitteli teemojamme.

Toiseksi tavoitteeksemme asetimme omien draamanohjaustaitojemme kehittämisen, jolloin tarkoituksenamme oli arvioida omaa oppimistamme. Kriteereiksi tälle tavoitteelle asetimme seuraavat: uskalluksemme heittäytyä draamaan ja oman mukavuusalueemme ulkopuolelle sekä varmuutemme lisääntyminen ja toiminnasta nauttiminen. Näillä kriteereillä arvioimme omaa selviytymistämme draamaprosessin ohjaamisesta sekä sitä, nautimmeko toiminnastamme. Toiminnasta nauttiminen oli mielestämme tärkeä seikka, sillä uskoimme oman innostuneisuutemme heijastuvan myös asukkaisiin. Emme halunneet draamatuokioidemme olevan väkinäisiä, sillä se olisi vaikuttanut varmasti ensimmäisen tavoitteemme saavuttamiseen.

Lisäksi arvioimme tavoitteemme saavuttamista sillä, kuinka siedimme mahdollista epävarmuutta ja pettymyksiä sekä sopeuduimmeko muutoksiin ja teimmekö varasuunnitelmia. Nämä kriteerit sisälsivät halumme arvioida omaa varautumista ja toisaalta avoimuuttamme muutoksille sekä tietynlaista kypsyyttämme ohjaajina; tämä oli meille suuri oppimisprosessi, jolloin meidän oli hyväksyttävä se, että teimme virheitä ja opinnäytetyömme oli muuttuva prosessi. Koimme tärkeänä, että varauduimme kaikenlaisiin suunnitelmien muutoksiin. Olimme valmiita oppimaan virheistä ja sisäistämään ajatuksen, että juuri epävarmoista tilanteista voi saada suurimman opin.

Arviointikriteerinämme toimivat myös ymmärryksemme asukkaasta sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä sekä se, huomioimmeko asukkaiden yksilölliset kyvyt harjoituksia suunnitellessamme ja ohjatessamme. Näin ollen arvioimme tavoitteen saavuttamista sillä, kuinka otimme huomioon asukkaiden yksilöllisyyden prosessissa, mutta toisaalta pidimme mielessämme myös ryhmän yhteisen parhaan. Harjoitukset pitivät sisällään sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyä, joi- sa pyrimme saamaan esiin asukkaiden henkilökohtaisia tarpeita ja mielipiteitä. Pyrimme saamaan näkyviin myös asukkaiden kyvyt tehdä koko ryhmää koskevia yhteisiä, kaikkia palvelevia valintoja.

Draamaprosessin tarkoituksenmukaisuus, johdonmukaisuus ja eteneminen olivat arviointikriteereinämme siitä syystä, että niiden kautta saimme arvioitua prosessimme sisältöä. Tämä tarkoitti sitä, että onnistuimmeko ohjaamaan prosessin, joka oli sisällöltään kehittyvä, ryhmän jäseniä hyödyttävä ja looginen kokonaisuus. Näiden koimme olevan tärkeitä arviointikriteerejä prosessiamme ajatellen. Emme halunneet prosessin olevan pelkkää puuhastelua, joka ei etene mihinkään ja josta puuttuisi niin sanottu punainen lanka.

Suhtauduimme toiseen tavoitteeseemme vakavuudella ja pidimme sen mielissämme prosessin aikana, leikkimielisyyttä toki unohtamatta. Meillä ei kummallakaan ollut paljoa kokemusta draaman ohjaamisesta asiakkaille, mutta meillä molemmilla oli omat vahvuusalueemme, joiden uskoimme tukevan toisiaan. Anniinalla oli paljon kokemusta kehitysvammatyöstä ja kehitysvammaisuudesta, Annastiina sen sijaan oli harrastanut teatteria yhdeksän vuotta. Näin ol-

len tiimissämme yhdistyi tietotaitoa molemmista opinnäytetyömme pääteemoista. Uskoimme tämän olevan kantava voima opinnäytetyöprosessissamme.

Tavoitteidemme toteutumista arvioimme seuraavin keinoin; keräämällä palautetta asukkailta, ohjaajilta sekä toisiltamme ja pitämällä oppimispäiväkirjaa. Jokaisen toimintakerran päätteeksi keräsimme purun yhteydessä asukkailta palautetta. Palautteenkeruun toteutimme jokaisella kerralla saman kaavan mukaisesti, jolloin tuloksia oli helpompi verrata keskenään ja sitä kautta arvioida totuudenmukaisemmin. Työntekijöiltä keräsimme palautteen jokaisesta tuokiosta lomakkeella (Liite 1), jonka sai täytettäväkseen se työntekijä, joka kullakin kerralla osallistui tuokioomme. Lisäksi tarkoituksenamme oli käydä arviointikeskusteluja tarvittaessa työelämänohjaajamme kanssa. Tärkeänä arviointikeinonamme toimivat asukkaiden sekä työntekijöiden loppuhaastattelut (Liitteet 2 ja 3).

Pidimme yhteistä oppimispäiväkirjaa prosessin alusta lähtien, jossa vastasimme jokaisen toimintatuokion jälkeen samoihin apukysymyksiin (Liite 4). Oppimispäiväkirjaa kirjoitimme yhdessä jokaisen draamatuokion jälkeen tuokion aikana tekemiemme havaintojen pohjalta. Oppimispäiväkirjaa kirjoitimme joko heti paikan päällä Ruusuhaassa tai seuraavana aamuna Laureassa. Samalla kirjasimme ylös havaintojamme. Suuressa roolissa oli myös keskinäinen, toisillemme antama palaute. Pyrimme arvioimaan itseämme ja toisiamme rakentavalla tavalla kriittisesti; näin meillä oli mahdollisuus kehittää toimintaamme läpi prosessin. Tarkastelimme omaa toimintaamme kriittisesti arviointikriteerien pohjalta. Arviointikeinonamme toimi myös aktiivinen havainnointi ja havaintojen ylöskirjaaminen sekä niiden käsittely ja purku. Alla taulukko tavoitteistamme, arviointikriteereistämme, arviointikeinoistamme, arvioijista sekä toteutuksesta (Taulukko 1).

Tavoitteet	Arviointikriteerit	Arviointikeinot	Arvioijat	Toteutus
Tukea asukkaita käsittelemään heidän omia itsenäistymisprosessiaan sekä tulevaisuuden haaveitaan draaman keinoin	Asukkaat tekevät itse valintoja Ohjaajaparin sekä työntekijöiden antamat mahdollisuudet valintojen ja päätösten tekoon, itse tekemiseen Draamaprosessin kulkuun vaikuttaminen ja siihen osallistuminen Mielipiteiden ilmaisu Pysyminen teeman sisällä, tarkoituksenmukaisuus	Havainnointi Havaintojen ylöskirjaus Ohjaajien itsereflektio ja -arviointi oppimispäiväkirjan avulla, jossa vastataan apukysymyksiin Keskustelut työelämän ohjaajan kanssa Työntekijöiden tekemät havainnot ja niiden kerääminen arviointilomakkeilla Asukkaiden antama suora suullinen/kirjallinen palaute ohjaustuokioiden aikana/niiden päätteeksi Asukkaiden ja työntekijöiden loppuhaastattelut	Ohjaajapari Työntekijät Asukkaat	Aktiivinen prosessissa esiinnousseiden ilmiöiden havainnointi sekä niiden käsittely ohjaustuokioiden jälkeen Palautteenanto ohjaajaparin kesken Oman toiminnan kriittinen tarkastelu arviointikriteerien pohjalta sekä oppimispäiväkirjan aktiivinen päivittäminen Arviointilomakkeet työntekijöille (Liite 1) Keskustelut työelämän ohjaajan kanssa Palautteen keruu asukkailta kuvin/toiminnallisin menetelmin Asukkaiden ja työntekijöiden haastattelu koko prosessin päätteeksi (Liitteet 2 ja 3)
Draaman ohjaustaitojemme kehittäminen sekä yksilö - että ryhmätasolla	Uskallus heittäytyä draamaan ja oman mukavuusalueen ulkopuolelle Varmuuden lisääntyminen ja toiminnasta nauttiminen Epävarmuuden ja pettymysten sietäminen Muutoksiin sopeutuminen ja varasuunnitelmien tekeminen Asukkaiden kykyjen huomiointi harjoituksia suunniteltaessa Draamaprosessin tarkoituksenmukaisuus, johdonmukaisuus ja eteneminen Ymmärrys asukkaasta sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä	Ohjaajaparin keskinäinen ja itseen kohdistuva havainnointi ja niiden ylös kirjaaminen Oppimispäiväkirjan kirjoittaminen Palautteen keruu asukkailta ja työntekijöiltä arviointilomakkeella, keskustelulla, loppuhaastattelulla sekä kuvin ja toiminnallisin menetelmin	Ohjaajapari Työntekijät Asukkaat	Aktiivinen prosessissa esiinnousseiden ilmiöiden havainnointi sekä niiden käsittely ohjaustuokioiden jälkeen Palautteenanto ohjaajaparin kesken Oman toiminnan kriittinen tarkastelu arviointikriteerien pohjalta Oppimispäiväkirjan aktiivinen päivittäminen Arviointilomakkeet työntekijöille (Liite 1) Keskustelut työelämän ohjaajan kanssa Palautteen keruu asukkailta kuvin/toiminnallisin menetelmin Asukkaiden ja työntekijöiden haastattelu koko prosessin päätteeksi (Liitteet 2 ja 3)

Taulukko 1: Opinnäytetyön tavoitteiden arviointi

Voimaa taiteesta - hankkeen tavoitteina ovat seuraavat:

” -Hankkeen tavoitteena on työllistää luovan alan ammattilaisia hyvinvointialan yhteisöissä ja ottaa käyttöön uusia taidelähtöisiä toiminnallisia menetelmiä

-tavoitteena on muokata luovan alan menetelmiä selkeiksi palvelutuotteiksi, joita hyvinvointialan organisaatioiden on helppo tilata

-tavoitteena on uudenlaisen, osallistavan ja soveltavan taiteen sekä hyvinvointityön keinojen yhdistämisen osaaminen eri-ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien ihmisten parissa tehtävässä työssä

-tavoitteena on uusilla työmenetelmillä mahdollistaa ja vahvistaa asiakkaan kohtaaminen hyvinvointityössä; vahvistetaan asiakkaan omaa tarinaa, oman elämän mielen merkityksellisyyden löytämistä

-tavoitteena luoda ja kehittää taiteen soveltavien muotojen ja hyvinvointialan synergiaetuja

-tavoitteena on yhteisöllisyyden vahvistaminen, voimavarojen löytäminen ja toimivien yhteisöjen luominen. Yhdessä tekeminen, kokemuksellisuus ja moniaistisuus tuottavat elämyksiä yhdessä jaettaviksi - yhteisön voimaa.” (Kataja 2008.)

Opinnäytetyömme tavoitteet ja hankkeen omat tavoitteet tukevat toisiaan muun muassa yhteisöllisyyden vahvistamisessa, voimavarojen löytämisessä ja elämyksellisyydessä. Molempia yhdistää myös uusien vaihtoehtoisten työmenetelmien löytäminen ja käyttäminen. Molemmissa pyritään vahvistamaan asiakkaan kohtaamista ja omaa tarinaa luovien toimintojen keinoin. Lisäksi molemmissa pyritään yhdistämään osallistava ja soveltava taide osaksi hyvinvointipalveluja.

Ruusuhaan asukkaat ovat asuneet reilut kolme vuotta saman katon alla, joten uskomme yhdessä tekemisen lisäävän heidän yhteisöllisyyttään. Toivomme asukkaiden saavan voimavaroja ja elämyksiä heille tärkeistä asioista, joita käsittelemme draaman keinoin. Ruusuhaan ohjaajien mukaanotto draamahetkiin antaa ohjaajille uusia luovia työmenetelmiä ja kannustaa niiden käyttöön, joita he ovat jo edellisen Voimaa taiteesta - hankkeen aikana oppineet.

4 Opinnäytetyön toteutus

Toteutimme opinnäytetyömme toimintakeskeisenä työnä, jossa on toimintatutkimuksellisia piirteitä. Toteutimme kahdeksan ohjaustuokiota Ruusuhaassa, sisältäen tutustumis- ja lopeuskerrat. Pidimme ohjaustuokioita 1-2 kertaa viikossa elo-lokakuun välillä. Tämä tarkoitti sitä, että aikeenamme oli pitää kaksi kertaa kuukaudessa niin sanotut intensiiviviikot, jolloin ohjaustuokioita olisi ollut kaksi (tiistai ja lauantai). Yksi ohjaustuokio kesti noin 1,5 tuntia kerrallaan sisältäen alkulämmittelyt ja loppupurun palautteenantoinen. Suunnittelimme lauantaituokioista hieman pidempiä, noin kaksituntisia kokonaisuuksia taukoineen. Näin ollen

lauantaisin aikaa oli enemmän, jolloin toiminnan tempo voitiin pitää rauhallisempana ja tilanne spontaanisti syntyneiden ideoiden toteuttamiseen oli otollisempi.

Suunnittelimme ohjaustuokioiden harjoitukset ennen jokaista ohjausta edellisen/edellisten ohjaustuokioiden pohjalta. Harjoitukset pyrimme suunnittelemaan niin, että ne tukivat mahdollisimman kattavasti teemojamme ja antoivat asukkaille riittävästi mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun ja omien valintojen tekemiseen. Olemme sitä mieltä, että omien valintojen tekeminen jo itsessään tuki itsenäisyys-teemaamme.

Suunnitelmat teimme käyttäen apuna tuntisuunnitelmakaavaketta, jonka saimme omien syventävien luovien opintojen aikana. Sovelsimme opinnoissamme itse tekemiämme harjoituksia muun muassa kokoamiemme portfolioiden pohjalta sekä muista kirjallisista lähteistä poimituja harjoituksia. Keksimme harjoituksia myös itse ryhmäämme ja teemojamme ajatellen. Harjoitukset pyrimme soveltamaan ryhmällemme sopiviksi ja heitä palveleviksi, yksilöllisiksi kokonaisuuksiksi. Harjoituksia suunnittelimme yhdessä ja jouduimme jonkin verran karsimaan ideoitamme, sillä halusimme pitää tuokioissa toistoa. Koimme, että toisto toi turvallisuutta tuokioihin, sillä harjoitukset olivat tuttuja jo entuudestaan. Lisäksi mielestämme näinkin lyhyeen prosessiin ei olisi ollut järkevää mahdollistaa paljon erilaisia ja uusia harjoituksia. Tämä olisi ollut meille haasteellista. Mikäli ryhmässämme olisi noussut esille halu tai tarve koostaa tekemästämme prosessista pienimuotoinen esitys niin sanotuksi loppuhuipennukseksi, olisimme halunneet pyrkiä mahdollistamaan sen. Koimme, että se olisi voinut olla antoisa tapa lopettaa prosessi ja saada prosessin ”hedelmät” näkyviksi.

Lisäksi otimme toiminnassamme huomioon kommunikaatiomenetelmien ja -välineiden mahdollisuudet; osan Ruusuhaan asukkaista kanssa käytetään PCS-kuvia ja tukiviittomia. Sovelsimme muun muassa palautteenkeruussa ja toiveiden kartoituksessa kommunikoinnin apuvälineitä. Näin koimme, että teimme edellä mainituista tilanteista esteettömämpiä ja saimme paremmin huomioitua ne, jotka tarvitsivat tukikeinoja kommunikointiin. Sovelsimme vuorovaikutuksessamme Osaavan kumppanuuden elementtejä eli LOVIT-mallia, joka koostuu sanoista läsnäolo, odottaminen, vastaaminen, ilmaisun mukauttaminen ja tarkistaminen (Burakoff 2012, Vuorovaikutuksen tukeminen). Kiinnitimme siis huomiota toiminnassamme kommunikaatiomenetelmiin ja sovelsimme niitä, mutta ne eivät nousseet avainasemaan toimintamme arvioinnissa.

Analysoinnissa käytimme kvalitatiivisia menetelmiä. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan kvalitatiivisen aineiston analysointiin ei ole olemassa tiettyjä kaavoja, mutta lukuisia keinoja analysointiin on. Tavoitteena on aineiston tiivistäminen ja sen tulkinta, jolloin tarkoituksena olisi syntyä mahdollisuus tutkimuskysymyksiin vastaamiseen. Aineistosta tulisi siis koota tutkimuskysymyksen kannalta oleellimmat seikat. Näitä seikkoja tulisi tarkastella oman ajattelun ja muiden tutkimusten sekä näkökulmien kautta kriittisesti. Opinnäytetyös-

sämme keskityimme tutkimuskysymysten sijaan tavoitteisiimme liittyviin seikkoihin sekä niiden arviointiin.

Eskolan ja Suorannan mukaan (1999, 211) tutkija on itse kvalitatiivisessa tutkimuksessaan keskeinen tutkimusväline. Tutkija itse on tärkeässä asemassa tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin suhteen. Luotettavuuden arviointia tulisi tehdä läpi prosessin. Opinnäytetyössämme arvioimme omaa toimintaamme ja opinnäytetyömme etenemistä haastamalla itsemme jatkuvaan arviointikriteerien läpikäyntiin sekä pohdintaan. Tiedostimme ajatuksen, että luomme itse omat arviointikriteerimme ja näin ollen meidän täytyi pohtia sekä arvioida toimintaamme riittävän kriittisellä otteella.

Suunnittelimme draamatuokioidemme rungoksi seuraavan: alkurituaali, lämmittely, varsinainen toiminta eli teemoja käsittelevät draamaharjoitukset, loppurituaali ja palaute/purku. Draamatuokiot noudattivat tätä runkoa jokaisella kerralla, mutta joihinkin tuokioihin sisällytimme esimerkiksi enemmän keskustelua. Keskusteluiden tarkoituksena oli ottaa selvää asukkaiden toiveista ja tarpeista harjoituksiimme ajatellen, jolloin prosessi pysyi tarkoituksenmukaisempana.

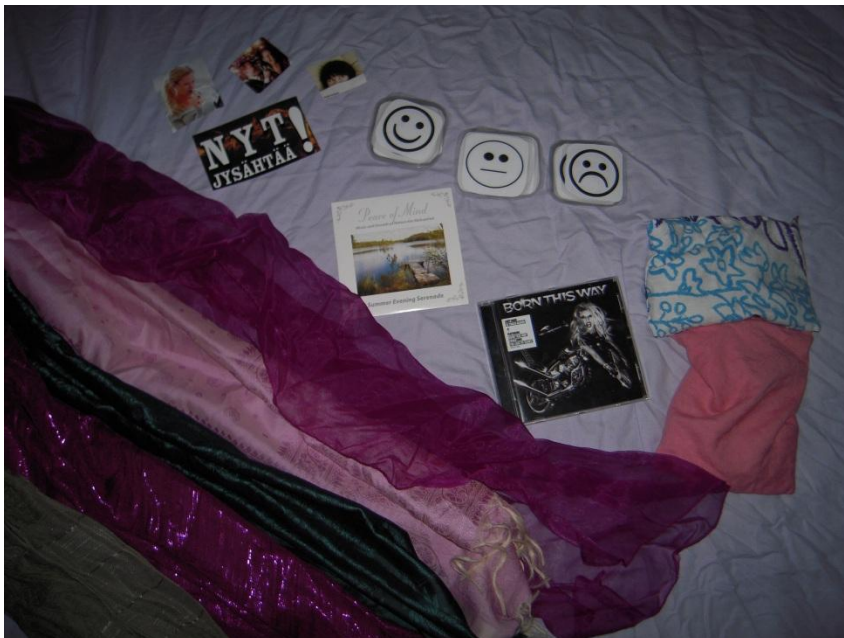
Tuokiomme alkoivat alkurituaalilla, joka oli jokaisessa tuokiossa sama. Alkurituaalin toistussa joka kerta samana se orientoi asukkaita toimintaan ja loi ennestään tutun aloituksen tuokiolle. Alkurituaalissa seisoimme ringissä, josta jokainen siirtyi vuorollaan ringin keskelle tekemään senhetkistä tunnetilaansa kuvaavan asennon ja sanomaan tunnetilansa ääneen. Harjoituksen tavoitteena oli kartoittaa asukkaiden tunnetiloja, jotta pystyimme tarvittaessa muokattamaan tuokioon suunnittelemaamme sisältöä asukkaiden viireystilaa vastaavaksi. Lisäksi harjoituksessa asukkaat tulivat nähdyiksi ja kuulluiksi osana yhteistä patsasta.

Alkurituaalia seurasi lämmittely, jonka tarkoituksena oli virittää asukkaat toimintaan. Lämmittely oli esimerkiksi jokin leikki, jossa käsitelimme sivuavasti teemojamme. Varsinaisessa toiminnassa eli draamaharjoituksissa teimme esimerkiksi improvisaatioharjoituksia ja käsitelimme valittuja teemoja yhdessä harjoitusten ja keskustelun kautta. Varsinaisen toiminnan jälkeen vuorossa oli loppurituaali, joka oli sama lähes joka tuokiossa. Loppurituaali oli rentoutus, jonka tavoitteena oli saada asukkaat rauhoittumaan ja irtautumaan draaman maailmasta tuokion päätteeksi. Loppurituaalin jälkeen istuuduimme vielä kaikki lattialle ringiin, jolloin kävimme yhdessä läpi tuokion harjoituksia ja niiden herättämiä tuntemuksia. Kannustimme asukkaita ilmaisemaan mielipiteensä ja ajatuksensa vapaasti. Keräsimme vielä palautetta toiminnasta tuokion päätteeksi asukkailta.

Draamatuokioissa pyrimme jakamaan ohjausvastuun tasapuolisesti keskenämme. Olimme ennen kunkin tuokion alkua sopineet eri harjoitusten ohjausvastuista; jaoimme harjoitukset alku- ja loppurituaaleineen tasan. Näin ollen aina toinen meistä oli vastuussa tietyn harjoituk-

sen ohjaamisesta, mutta toinen ohjasi myös apuna sekä havainnoi aktiivisemmin toimintaa. Koimme tämän olevan meille sopiva tapa jakaa ohjausvastuut. Vaihtoehtona meillä oli jakaa kokonaisten tuokioiden ohjausvastuut aina toiselle meistä, mutta mielestämme se olisi voinut olla liian raskasta ohjausvastuussa olleelle.

Harjoituksia varten varasimme ja suunnittelimme seuraavanlaisia materiaaleja: jumppamattoja, huiveja, hymynaamakortit, kuvia, erilaista musiikkia, hernepusseja ja fläppitaulun. Jumpamatot oli tarkoitettu ennen kaikkea loppurituaalia ja lattialla istumista varten. Matot saimme lainaksi työelämänohjaajaltamme. Huiveja käytimme loppurituaalissa, kuten myös musiikkia. Musiikkia sisällytimme myös muihin harjoituksiin. Hymynaamakortteja käytimme palautteen keräämiseen; kortteja oli kolme erilaista, jotka kuvasivat eri tunnetiloja. Hernepusseja olivat tarvittaessa käytössä harjoituksiimme. Fläppitaulua käytimme draamasopimuksen laatimiseen sekä keskustelujen avainasioiden ylöskirjaamiseen. Lisäksi opinnäytetyön ohjaajamme ehdotuksesta aloimme käyttää neljänestä tuokiosta lähtien tarinamattoa, joka on Voimaa taiteesta -hankkeen yhteistyökumppanin Laurea-ammattikorkeakoulun Ruusuhaan pilotissa kehitelty palvelutuotemalli. Tarinamattona toimi Ruusuhaan olohuoneen matto. Tarinamatton ideana on se, että matto toimii näyttämönä ja siihen astuessa siirrytään tarinan maailmaan. (Voimaa taiteesta 2010-2013. Tarinamatton idea.) Alla kuva osasta materiaaleistamme (Kuva 1).

Kuva 1: Draamaprosessissa käytettyjä materiaaleja

5 Toimintatuokioiden kuvaukset ja arvioinnit

5.1 Ennen draamaprosessin aloitusta

Ensimmäisellä tutustumiskäynnilläämme Ruusuhaassa kävimme tervehtimässä asukkaita ja työelämänohjaajaamme. Kerroimme asukkaille keitä olemme, mistä tulemme ja miksi olemme Ruusuhaassa. Vierailun tarkoituksena oli hieman tutustua asukkaisiin sekä tiloihin ja kartoittaa alustavasti draamaprosessissa käsiteltäviä teemoja. Ensimmäisen vierailun lopuksi kehoitimme paikalla olleita asukkaita pohtimaan heille tärkeitä teemoja, joista puhuisimme enemmän seuraavalla vierailullamme.

Ennen toista vierailuamme olimme lähettäneet Ruusuhaan työntekijöille kutsun, jonka he ripustivat Ruusuhaan eteisen ilmoitustaululle kaikkien nähtäville. Kutsu sisälsi tiedon siitä, milloin tulemme seuraavan kerran Ruusuhaan ja toiveemme siitä, että mahdollisimman moni asukas on silloin paikalla keskustelemassa teemoista. Toisen käyntimme tarkoituksena oli lisäksi kartoittaa, kuinka moni on alustavasti halukas ja valmis sitoutumaan syksyllä järjestämäämme toimintaan. Vierailulla tapasimme noin puolet asukkaista ja vuorossa olleet työntekijät. Istuuduimme kaikki alas ja keskustelimme asukkaiden alustavasti pohtimista teemoista.

Lisäksi kyselimme asukkaiden kokemuksia aiemmasta Voimaa taiteesta -draamaprosessista, josta syntyikin paljon keskustelua. Kerroimme myös opinnäytetyömme julkisuudesta ja raportointiin liittyvästä vaitiolovelvollisuudesta. Alustavasti saimme tietää, että prosessiimme halusi osallistua kuusi asukasta; kaksi naista ja neljä miestä. Keskustelun päätteeksi teemoiksi nousivat itsenäistyminen ja tulevaisuuden haaveet. Tämän jälkeen asukkaat poistuivat ja suunnittelimme syksyn aikataulua yhdessä työelämänohjaajamme kanssa. Alun perin suunnittelimme ohjaavamme yhdeksän draamatuokiota, jotka kuitenkin supistuivat kahdeksaan toiminnan edetessä.

5.2 Ensimmäinen tuokio 28.8.2012 - Tutustumista ja draamasopimuksen laatimista

Olimme suunnitelleet ensimmäisen tuokion rakenteen niin, että se sisältäisi orientoitumista draamaprosessiin, tutustumista toisiimme, varsinaisia teemoja käsitteleviä draamaharjoituksia, draamasopimuksen laatimisen sekä alku- ja loppurituuaalit. Saavuimme tiistai-iltana Ruusuhaan kuudelta, eli noin puoli tuntia ennen varsinaisen ohjauksen aloitusta valmistelemaan materiaaleja. Tapasimme myös ensimmäistä kertaa silloin työvuorossa olleen ryhmäkodinohjaajan. Olohuoneessa loppupalaute-hymynaamoja laminoidessamme ympärillemme kerääntyi jo muutamia asukkaita, joista oli aistittavissa kiinnostusta ja innostusta tulevaa draamaohjausta kohtaan. Yksi asukas tuntui ehkä hieman loukkaantuvan kerrottuamme varsinaisen ohjauksen alkavan vasta myöhemmin ja ryhmäkodinohjaajan käskettyä hänet asuntoonsa odottamaan; hän meni hiljaa asuntoonsa. Samoin toiselle asukkaalle ryhmäkodinohjaaja antoi ohjeeksi mennä odottamaan muualle vielä hetkeksi aikaa, jotta saisimme työrauhan.

Varsinaisen ohjauksen aloitimme kutsumalla kaikki paikalla olevat asukkaat olohuoneeseen, jossa draamatuokio tapahtui. Kaksi asukasta ei aluksi aikonut tulla, jolloin ryhmäkodinohjaaja kävi houkuttelemassa heidät paikalle. Lopulta meidän ja ryhmäkodinohjaajan lisäksi lattialla istui kanssamme viisi asukasta. Aloitimme esittelemällä itsemme ja kertaamalla keitä olemme, mistä tulemme ja miksi olemme Ruusuhaassa. Kerroimme myös prosessinkulusta ja aika-tilausta sekä opinnäytetyön julkisuudesta. Kaikki paikalla olevat asukkaat tuntuivat muistavan meidät edellisiltä vierailuiltamme Ruusuhaassa; he nyökkäilivät ja osa muisti nimemme. Kertasimme myös viime keväänä valitut teemat; itsenäistymisen ja tulevaisuuden haaveet. Ne tuntuivat edelleen kiinnostavan asukkaita ja herättävän keskustelua. Kerroimme myös esityksen mahdollisuudesta prosessin loppuvaiheessa, mutta emme käsitelleet sitä vielä sen tarkemmin.

Esittäytymisen jälkeen pyysimme asukkaita siirtämään jumppamatot sivuun ja asettumaan ringiin seisomaan. Aloitimme varsinaisen toiminnan alkurituualilla, joka tulisi toistumaan jokaisen toimintatuokion aluksi. Ideana oli, että jokainen kertoo yhdellä tai muutamalla sanalla sen hetkisen tunnetilansa ja tekee sitä kuvaavan asennon ringin keskelle. Harjoituksen tarkoituksena on se, että saamme kartoitettua ryhmän jäsenten senhetkisiä tunnetiloja sekä se, että ryhmän jäsenet saavat äänensä kuuluviin. Jokainen teki tämän vuorollaan, jolloin lopuksi ringin keskelle syntyi eri tunnetiloja kuvaava yhteinen patsas. Osa asukkaista ei aluksi tuntunut lähtevän mukaan harjoitukseen ja he tuntuivat pohtivan hyvin pitkään sopivia sanoja ja liikkeitä. Kannustusta saatuaan meiltä sekä ryhmäkodinohjaajalta he lähtivät kuitenkin reippaasti mukaan.

Alkurituualin jälkeen jatkoimme nimi ja liikeleikillä. Jokaisen tehtävänä oli vuorollaan kertoa oma nimensä ja tehdä jokin liike, jotka muut toistivat. Yksi asukas jättäytyi pois tästä harjoituksesta ja meni sohvalle seuraamaan. Emme piestä kannustusta lukuun ottamatta painostaneet häntä mukaan harjoitukseen. Muut asukkaat lähtivät harjoitukseen mukaan pienen kannustuksen, lisäohjeistuksen ja tekemiemme esimerkkien jälkeen. Teimme kierroksen kaksi kertaa.

Jatkoimme tutustumista leikillä, jossa ojennettiin tai heitettiin hernepussia ja saajan tuli kertoa muille yksi asia, josta pitää. Tähänkin asukkaat lähtivät mukaan, vaikka osa kaipasi tukea vain yhden asian valitsemiseen. Myös tässä harjoituksessa teimme kaksi kierrosta, joista toinen sujui jo huomattavasti joutuisammin.

Ensimmäinen harjoitus tutustumisleikkien jälkeen oli sellainen, jossa jokainen sai kertoa yhden mukavan muiston viime kesältä ja muut tekivät tästä muistosta kertojalle valokuvan/liikkuvan kuvan. Osa asukkaista kaipasi tässäkin harjoituksessa tukea muiston hahmottamiselle sekä sanalliselle ilmaisulle. Yleisesti ottaen kuitenkin asukkaat tekivät muiden muisto-

ja; valokuvien tekoon lähdettiin mukaan ja nauruakin syntyi monessa kohtaa. Aistimme, että asukkaat pitivät harjoituksesta ja se toimi tietynlaisena tunnelman kohottajana.

Seuraavaksi siirryimme draamasopimuksen laatimiseen, jolloin otimme jumppamatot ja istuimme lattialle. Saimme käyttöömmä fläppitaulun sekä tusseja, joiden avulla kirjassimme ylös yhteisiä sääntöjämme. Aivan aluksi kartoitimme ymmärsivätkö asukkaat mistä on kyse ja olivatko he jo mahdollisesti tehneet aiemman draamaprosessin alussa vastaavanlaista. Moni kertoikin tietävänsä, että heidän kouluissaan ja työpaikoillaan on omat säännöt, joten he ymmärsivät, mistä oli kyse. Näin ollen puhuimme itsekin draamasopimukseen kirjatusta asiasta sääntöinä. Kyselimme asukkailta millaisia asioita tulisi ottaa huomioon tässä draamaprosessissa ja millaisia yhteisiä sääntöjä he haluaisivat. Keskustelua heräsi muun muassa siitä, että jokaisen tulee saada puheenvuoro ja vapaus ilmaista oma mielipiteensä sekä omat tunteensa. Halusimme ottaa mukaan itse tärkeiksi kokiamme sääntöjä keskusteluun, kuten toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuuden. Kysyimme niiden soveltuvuutta yhteiseen draamasopimukseen asukkailta. Saimme lopulta kasaan useamman säännön, joihin kerroimme palaavamme vielä jatkossa. Draamasopimukseen voi tulla myös mahdollisia muutoksia ja lisäyksiä missä tahansa draamaprosessin vaiheessa. Liitämme valmiit säännöt opinnäytetyömmä liitteeksi draamaprosessin päätyttyä (Liite 5).

Draamasopimuksen jälkeen koittikin jo loppurituaalin aika. Juuri ennen rituaalin alkua yksi asukkaista sai epilepsia-kohtauksen, jolloin ryhmäkodinohjaaja piti hänestä huolen ja vei asukkaan syrjään. Jatkoimme harjoituksen ohjeistusta neljän asukkaan kesken, mikä ei haitannut toiminnan kulkua, sillä harjoitus tehtiin pareittain. Kyseessä oli siis loppurentoutus, joissa jokainen pari vuorollaan makasi selällään patjalla rentouttavan musiikin soidessa ja toinen osapuoli siveli huivilla hänen kehoaan. Pientä levottomuutta oli aluksi aistittavissa liikehtimisellä sekä pään pyörittelynä. Arvelemme myös epilepsia-kohtauksen aiheuttaneen hämmennystä asukkaissa, mutta tilanne rauhoittui kuitenkin nopeasti. Ohjeistus otettiin hyvin vastaan ja asukkaat tuntuivat rentoutuvan hämärässä huoneessa musiikin soidessa; asukkaat makasivat vuorollaan patjoilla hiljaa ja vähin elein. Yksi asukkaista tarvitsi kuitenkin tukea huivin käyttöön, jolloin toinen meistä avusti häntä. Epilepsia-kohtauksen saanut asukaskin ehti vielä mukaan harjoitukseen, jolloin Annastiina meni hänen parikseen.

Lopuksi asetuiimme kaikki lattialle istumaan ja kartoitimme ensimmäisen ohjaustuokiomme yleistunnelmia. Tässä tilanteessa sanallista ulosantia täytyi hieman hakea, mutta joitakin kommentteja saimme. Asukkaat kertoivat loppurituaalin olleen heidän mielestään rentouttava ja tunnelman olleen yleisesti ottaen hyvä. Pyysimme myös loppupalautteen tuokiosta hymynaamakorttien avulla, joissa oli kolme erilaista hymiötä: hymyilevä, surullinen ja yksi siltä väliltä, jota kutsumme neutraaliksi. Kaikki asukkaat yhtä lukuun ottamatta valitsivat hymyilevän kortin. Yleisin kommentti ohjaustuokiostamme oli ”kiva”. Surunaaman valinneelta asukkaalta kyselimme useamman kerran syytä, miksi hän valitsi kyseisen kortin, sillä halusimme

tietää kuinka voisimme mahdollisesti parantaa toimintamme laatua seuraavalla kerralla. Va-linnan motiivi tuntui siihen asti epäselvältä, kunnes hän meni fläppitaulun luo ja osoitti yhtä säännöistä: hänen osoittamassaan säännössä luki, että ketään ei pakoteta mukaan. Näin ollen hän oli siis kokenut, että hänet oli pakotettu mukaan tuokioon.

5.2.1 Itsearviointi

Ensimmäisessä draamatuokiossamme toiminta oli tarkoituksella ohjaajakeskeisempää, jotta voisimme kartoittaa asukkaiden kykyjä, tutustua heihin ja tunnustella ilmapiiriä. Varsinaisia valintatilanteita syntyi kuitenkin draamasopimusta laatiessa, jolloin jokainen sai halutessaan kertoa ajatuksiaan ja mielipiteitään. Kannustimme myös hiljaisempia ryhmän jäseniä ilmai-semaan itseään ja pyrimme saamaan kaikkien äänet kuuluviin sekä osallistaa kaikkia tasapuo-lisesti. Sallimme myös harjoituksista vetäytymisen itsemääräämisoikeuden muistaen, sillä emme halua pakottaa ketään mukaan toimintaan.

Kuitenkin yksi asukas oli kokenut, että hänet oli pakotettu mukaan toimintaan. Emme olisi itse edes ymmärtäneet, että hänelle oli tullut sellainen olo, ellei hän olisi sitä itse ilmaissut. Viimeistään tässä vaiheessa meille konkretisoitui hymynaamakorttien käyttämisen edut toi-minnan päätteeksi kerätyssä palautteessa. Meidän näkökulmastamme ryhmäkodinohjaajan toiminta draamatuokion alkaessa hänen hakiessaan asukasta mukaan toimintaan ei ollut epä-eettistä, sillä asukas kuitenkin tuli lopulta toimintaan mukaan vapaaehtoisesti pakottamatta. Asukas kuitenkin koki tämän tilanteen toisin. Tämä oli tärkeä opetus meille; osa asukkaista voi kokea meidän tarkoittaman kannustamisen myös painostavana.

Toimintarunkoomme ei tullut muutoksia ohjaustuokion aikana, jolloin toiminta pysyi tarkoi-tuksenmukaisena; tarkoituksena oli tutustua asukkaisiin. Ainut yllättävä tilanne oli yhden asukkaan epilepsia-kohtaus ja satunnaiset kommunikaatiovaikeudet. Nämä hallitsimme mieles-tämme hyvin; jatkoimme toimintaa sairauskohtauksesta huolimatta ja pyrimme kiinnittämään asukkaiden huomion harjoituksiin. Koimme myös ryhmäkodinohjaajan avun korvaamattomak-si. Lisäksi ryhmäkodinohjaajan innostunut ja heittäytyvä asenne helpotti ohjaustamme sekä auttoi asukkaiden innostamisessa ja myös meidänkin.

Alussa koimme positiivista jännitystä ja odotusta puolin ja toisin. Harjoitusten edetessä tun-nelma laukesi, erityisesti kesämuisto-harjoituksessa, jolloin syntyi suorastaan riemua. Esimer-kiksi erään asukkaan muisto kesämökkeilystä tuntui herättävän asukkaissa positiivisia tunnel-mia, jotka näkyivät hymyinä ja nauruna. Nautimme draaman ohjaamisesta alkujännityksen haihduttua ja meillä kuten myös asukkailla tuntui olevan aidosti hauskaa. Koimme heittäyty-vämme hyvin draaman vietäviksi. Välillä jouduimme kuitenkin kuiskimaan toisillemme etene-misestä, ajoituksista ja ehdotimme toisillemme esimerkiksi uusintakierroksen ottamista har-joituksissa. Keskustelimme tästä tuokion sisällä tapahtuneesta kuiskinnasta tuokion jälkeen ja

arvioimme sen vaikutuksia ohjaukseen. Annastiinan mielestä kuiskiminen tuntui välillä siltä, että se ehkä loisi epävarmuutta ryhmän sisään. Anniinan mielestä tilanteet hoituivat sen sijaan luontevasti, eikä keskinäisistä ehdotuksista ollut haittaa.

Kerätystä palautteesta tuli ilmi, että suurin osa asukkaista oli kokenut draamatuokiomme positiivisena. Ainoana negatiivisena asiana ilmi tuli jo mainittu toimintaan pakottaminen. Tämä oli meille kuitenkin hyvä oppimisen paikka.

5.3 Toinen tuokio 1.9.2012 - Teemojen tutkiskelua ja ihmettelyä

Toinen tuokiomme oli lauantaina, jolloin meillä oli noin puoli tuntia enemmän aikaa käytettävissämme. Olimme suunnitelleet toiminnan pituudeksi noin kaksi tuntia, sisältäen yhden tauon. Tällä kertaa olimme suunnitelleet mukaan toimintaan jo teemojamme sivuavaa tekemistä. Aloitimme kuitenkin alkurituualilla, jonka asukkaat tuntuivat jo muistavan edelliseltä kerralta; lisäohjeistusta ei kaivattu ja asukkaat lähtivät harjoitukseen mukaan oma-aloitteisesti. Tällä kertaa asukkaita oli mukana neljä; he kaikki olivat olleet mukana jo edellisessä tuokiossa. Näin ollen tunnelma oli mielestämme huomattavasti intiimimpi. Tällä kertaa työvuorossa ollut ryhmäkodinohjaaja ei osallistunut tuokioon.

Alkurituualin jälkeen jatkoimme tutustumisharjoituksella, joka oli tuttu jo viime kerralta; nimi ja liike-harjoituksella. Sekin sujui jo jouhevammin ja myös viime kerralla sohvalle harjoituksen ajaksi istumaan siirtynyt asukas lähti mukaan harjoitukseen. Tämän jälkeen jatkoimme kävelyllä ympäri olohuonetta, ja kokeilimme kävellä eri tyylein; sivuttain, takaperin, hyppien, kontaten... Harjoitus aiheutti asukkaissa hilpeyttä, joka näkyi naurahteluina ja hymyinä. Harjoituksen olikin tarkoitus lämmitellä asukkaita mukaan toimintaan. Kaikki asukkaat lähtivätkin harjoitukseen mukaan.

Samalta seisomalta jatkoimme harjoituksella, jossa tila muuttui muun muassa eläintarhaksi, diskoksi ja huvipuistoksi. Harjoituksen tarkoituksena oli antaa asukkailla mahdollisuus improvisointiin ja mielikuvituksen käyttöön. Tähänkin harjoitukseen asukkaat lähtivät mukaan, mutta jonkin verran heidän toiminnassaan oli havaittavissa jäykkyyttä. Jäykkyys ilmeni siten, että osa asukkaista jäi seisomaan paikoilleen, kun piti esittää olevansa vaikka diskossa. Ehkä heitä kuitenkin vielä näin toisella kerralla jännitti ja pieni osallistujamääräkin saattoi vaikuttaa heidän heittäytymiskykyynsä.

Jatkoimme improvisaatioharjoituksia ”joo”-harjoituksella, jossa annoimme asukkaiden ehdottaa, mihin he halusivat mennä tai mitä tehdä ja muut vastasivat ehdotukseen innokkaina ”joo”. Asukkaat osallistuivat harjoitukseen, mutta pientä väsymystä heissä oli jo aistittavissa alavireisyytenä, joka näkyi pään painumisena alas ja haukotteluina. He kuitenkin ehdottivat erilaista tekemistä, kuten jäätelön syöntiä ja pyöräilyä. He ottivat myös muiden ehdotuksia vastaan. Harjoituksen tarkoituksena oli harjoitella hyväksymään toisten tarjoamia ehdotuksia,

antaa asukkaille kokemus oman ehdotuksen varteenotettavuudesta ja näin ollen rohkaista asukkaita tuomaan omia ajatuksia julki. Lisäksi tarkoituksena oli antaa asukkaille mahdollisuus omien ehdotusten tekemiseen ja oman äänensä kuuluviin tuomiseen.

Seuraavaksi istuimme rinkiin patjoille ja palasimme draamasopimuksen pariin. Kävimme yhdessä läpi viime kerralla kirjaamamme yhteiset säännöt ja kysyimme, halusivatko he lisätä tai tarkentaa sopimusta jotenkin. Kysyimme asukkailta, oliko heillä kysymyksiä tai kommentteja sopimukseen liittyen. Asukkaat pohtivat muutaman minuutin, kunnes yksi heistä halusi lisätä sääntöön ”kuuntelemme muita” sanan ”ystävällisesti”. Näin ollen säännöksi muodostui ”kuuntelemme muita ystävällisesti”. Muuten sopimus ei saanut lisäyksiä, sillä asukkaiden mielestä se oli tarpeeksi kattava.

Keskustelimme teemoistamme ja siitä, kun asukkaat kolme vuotta sitten muuttivat Ruusuhaakaan. Levitimme lattialle kuvia, joissa oli esimerkiksi mainoskuvia ihmisistä erilaisin ilmein sekä esineitä ja lauseenpätkiä. Asukkaat saivat tehtäväksi valita kuvien joukosta yhden kuvan, joka kuvasti heidän tunteitaan kotoa poismuuton yhteydessä. Olimme valinneet kuvat tukemaan asukkaiden kommunikointia. Asukkaat valitsivatkin kuvat nopeasti ja jokainen tuntui löytävän tunteitaan kuvastavan kuvan sekä kertoivat tuntemuksistaan useammalla lauseella. Annastiina kirjasi nämä tunteet fläppitaululle, joita olivat muun muassa ”jes, mahtavaa!”, riemu, miettelias, luopumisen vaikeus ja ikävä.

Tunteiden kartoituksen jälkeen siirryimme pohtimaan sitä, mitä itsenäistyminen asukkaiden mielestä tarkoittaa. He toivatkin esiin erilaisia tärkeitä seikkoja itsenäistymiseen liittyen, kun tuimme keskustelua erilaisin kysymyksin ja vihjein. Näitä seikkoja olivat esimerkiksi hygieniasta ja raha-asioista huolehtiminen, itse tekeminen, omat harrastukset, itse paikasta toiseen liikkuminen, päätösten teko, vastuunotto ja taloustyöt. Tarkoituksenamme ei ollut antaa heille valmiita vastauksia, vaan virittää asukkaat pohtimaan itsenäistymisen eri ulottuvuuksia. Kirjasimme esille tulleet asiat ylös. Yksi asukkaista tuli oma-aloitteisesti kirjaamaan fläppitaululle hänelle itsenäistymisen kannalta oleellisen asian, joka oli musiikki. Itsenäistyminen oli vielä selvästi pinnalla heidän ajatuksissaan, mikä ilmeni keskustelun pitkittymisessä ja aiheessa pysymisessä. Tämä toi meille varmuutta siitä, että olemme ajankohtaisen ja tärkeän aiheen äärellä.

Samaan tapaan käsitelimme asukkaiden kanssa heidän tulevaisuuden haaveitaan. Tämä näytti olevan asukkaille mieluisampi aihe sillä erilaisia haaveita, niin pieniä kuin suuriakin, tuli paljon esille. Asukkaiden tulevaisuuden haaveita olivat esimerkiksi avioliitto, romanttinen ilta, muusikon ura, uiminen, kävely, pyöräily ja matkustelu. Tuimme tälläkin kertaa asukkaita keskusteluun osallistumisessa esittämällä apukysymyksiä. Saimme näiden keskusteluiden avulla paljon tietoa asukkaiden mielipiteistä ja haaveista. Koimme käydyt keskustelut erittäin hedelmällisiksi. Olikin hyvä, että varasimme paljon aikaa keskusteluille, jolloin asukkaat sai-

vat aikaa pohdinnalle ja puheen tuottamiselle. Olimme suunnitelleet vielä pari harjoitusta loppuajalle, mutta jätimme ne pois, sillä koimme asukkaiden olevan syventyneitä keskusteluun ja tuottavan paljon tärkeitä asioita kirjattavammaksemme. Mielestämme suunnittelemamme harjoitukset eivät olisi enää edes sopineet tuokioon ja asukkaatkin vaikuttivat hieman väsyneiltä.

Siirryimme suoraan loppurituuaaliimme, rentoutukseen, joka sujui jo ulkomuistista asukkailta. Lopuksi pyysimme kommentteja asukkailta tuokiostamme. Yleisin kommentti oli ”kivaa”. Keräsimme vielä palautteen hymynaamakorteilla, joista kaikki valitsivat hymyilevät naamat, mukaan lukien myös asukas, joka oli viimeksi valinnut surunaaman. Tuokiosta poistui hymyileviä asukkaita. Lähtiessämme ryhmäkodinohjaaja tuli kertomaan, että asukkaat olivat kertooneet olleensa tyytyväisiä tuokioon.

5.3.1 Itsearviointi

Tässä draamatuokiossa asukkailla oli jo enemmän valinnanmahdollisuuksia. Asukkaat saivat tuoda mielipiteitään ja itselle tärkeitä asioita julki harjoituksissa ja keskusteluissa. Annoimme mielestämme riittävästi tilaa asukkaiden omalle toiminnalle emmekä pyrkineet näyttämään liikaa mallia tai kertomalla esimerkkejä. Keskustelu oli mielestämme luonteeltaan dialogista ja uskomme asukkaiden saaneen uusia näkökulmia toisiltaan sekä meiltä. Keskustelukeskäinen tuokio sopi hyvin riehakkaan toiminnan päätteeksi, joka oli varmasti toiminut hyvin energianpurkuna, jolloin keskusteluun oli helpompi keskittyä.

Onnistuimme myös pyrkimyksissämme olla herkkiä asukkaiden omille aloitteille. Esimerkiksi keskustelutilanteissa emme pyrkineet pitämään keskustelua tietyn rakenteen mukaisena, vaan asukkaat johdattelivat itse keskustelua. Pyrimme kuitenkin pitämään huolen siitä, että jokainen asukas saa mahdollisuuden ilmaista itseään antamalla jokaiselle aikaa ja tukea kommunikoinnissa sekä liikkumisessa. Keskustelun anti antoi hyvät eväät sille, että pääsemme muokkaamaan prosessia asukkaiden näköiseksi ja tarkoituksenmukaiseksi; näin asukkaat ovat päässeet vaikuttamaan draamaprosessiin ja he pääsevät tutkimaan itselleen tärkeitä aiheita. Näin ollen tuokio oli hyvin tarkoituksenmukainen. Jätimme myös osan harjoituksista pois, jotta tuokio pysyisi mahdollisimman hyödyllisenä kaikin puolin.

Ilmapiiri oli aluksi mielestämme hieman vaivaantunut, joka näkyi katseiden kiinnittymisenä lattiaan tai seiniin sekä hiljaisuutena. Asukkaat eivät aina oikein tuntuneet tietävän mitä tehdä, jolloin ohjauksemme on ollut puutteellista. Ryhmäkodinohjaajan puuttuminen tuntui lisäävän epävarmuutta sekä asukkaissa että meissä. Olimme kuitenkin vasta toista kertaa ohjaamassa, emmekä tunteneet vielä hyvin toisiamme. Huomasimme kuitenkin, että meidän kannattaisi jatkossa hyödyntää enemmän esimerkiksi musiikkia ja kuvia, koska niiden käyttö tuntui madaltavan asukkaiden kynnystä heittäytymiseen ja kontaktin ottamiseen.

Draamaan heittäytymisessä koimme hieman epävarmuutta. Luulemme tähän vaikuttaneen ryhmän pienen koon ja sitä kautta syntyneen intiimiyden. Myös me olimme hieman väsyneitä, jolloin emme välttämättä onnistuneet niin hyvin asukkaiden innostamisessa. Siitä huolimatta kaikilla tuntui kuitenkin olevan mukavaa ja riemuakin syntyi harjoituksissa. Meille oli myös hyvin palkitsevaa se, että huomasimme teemojemme olevan tärkeitä ja koimme olevamme oikeilla raiteilla. Koimme myös, että kykenimme tarttumaan asukkaista kumpuaviin sanattomiin viesteihin, kuten hämmästyneisiin ilmeisiin ja niiden kautta mukauttamaan ohjaustamme.

Kerätty palaute oli pelkästään positiivista. Yksi asukkaista kertoi olevansa hyvin innoissaan ja hieman ylivireäkin. Asukkaat kokivat loppuritualin rentouttavaksi. Tiedostamme kuitenkin itse useita kohtia, joissa meillä olisi kehittämisen varaa, kuten juuri musiikin käytön vähyyden.

5.4 Kolmas tuokio 4.9.2012 - Tanssia ja keskusteluja

Kolmannella kerralla saimme mukaan yhden uuden osallistujan sekä meille entuudestaan tuntemattoman ryhmäkodinohjaajan. Asukkaita osallistui tällä kertaa tuokioon viisi. Tälle tuokiolle olimme suunnitelleet musiikin ja äänen käyttöä, tanssia ja lopuksi jälleen lisää keskustelua teemoistamme. Olimme suunnitelleet myös yhden harjoituksen teemoihimme liittyen, mutta se jäi pois keskusteluiden jälleen ollessa hyvin rönsyileviä.

Aloitimme alkurituualilla, joka tuntui olevan jo hyvin aiemmin toimintaan osallistuneiden asukkaiden muistissa. Myös uusi asukas sekä ryhmäkodinohjaaja saivat nopeasti juonen päästä kiinni. Pääsääntöisesti asukkaat kertoivat harjoituksessa olevansa hyväntuulisia, mutta yksi asukkaista jäi hieman taka-alalle ja kertoi olevansa mieteliäs.

Jatkoimme harjoituksella, jossa jakauduttiin pareihin ja parit kertoivat toisilleen kolme vapaavalintaista asiaa itsestään. Tämän jälkeen parit esittelivät toisensa muille. Harjoituksen tarkoituksena oli vielä näin kolmannella kerrallakin tutustuminen, jotta saisimme tietoa asukkaille tärkeistä asioista. Tarkoituksenamme oli jäädä tässä harjoituksessa taka-alalle ja seurata asukkaiden toimintaa, mutta menimme kuitenkin harjoitukseen mukaan, kun yksi asukkaista sanoi, ettei hän tule toimeen parinsa kanssa. Asukas ei perustellut meille, miksi koki, ettei tullut toimeen parinsa kanssa.

Myös aiemmin olonsa mieteliääksi tuntenut asukas halusi jäädä tästä harjoituksesta pois ja vetäytyi ryhmästä sivuun kuuntelijaksi. Hän oli harjoituksessa ryhmäkodinohjaajan pari. Ryhmäkodinohjaaja yritti rohkaista asukasta harjoituksessa, mutta asukas hieroi ahdistuneen oloisena kasvojaan, jolloin kehoitimme häntä jättämään harjoituksen väliin. Toiminta kuitenkin oli vapaaehtoista eikä pakottaminen palvele ketään. Pääsääntöisesti asukkaat kuitenkin

osallistuiivat harjoitukseen, vaikka tehtävä olikin hyvin verbaalinen. Tarkoituksenamme olikin kokeilla hieman kepillä jäätä, kuinka tällainen harjoitus onnistuisi.

Seuraavaksi aloitimme lämmittelyn seuraavaa johtajaa -harjoituksella, johon olimme valinneet rytmikästä musiikkia taustalle. Kuljimme jonossa, jossa jonon ensimmäinen sai näyttää tanssiliikettä jota muut toistivat. Liikettä hetken aikaa tehtyämme jonon ensimmäinen siirtyi jonon viimeiseksi. Kannustimme ryhmän jäseniä myös äänenkäyttöön, johon osa lähti hyvin mukaan. Harjoitus päättyi tanssirinkiin, jossa jälleen jokainen sai vuorollaan esittää tanssiliikettä, tällä kertaa paikallaan. Asukkaat tanssivat esimerkiksi itämaisen tanssin tavoin, heiluttelemalla käsiään sekä keinuttamalla lannettaan. Tunnelma harjoituksissa oli rento ja oli mukavaa huomata asukkaiden heittäytyvän tanssiin.

Lämmittelyn jälkeen palasimme vielä draamasopimukseen, koska joukossamme oli uusi henkilö. Kävimme draamasopimuksen läpi ja saimme sitä vielä täydennettyä kahdella uudella säännöllä uuden osallistujan toimesta. Keskustelu ylti vilkkaaksi ja rönsyileväksi erään säännön kohdalla, jolloin jouduimme keskeyttämään keskustelun sen harhautuessa sivupoluille, muun muassa erään asukkaan yksityiselämään. Siirryimme eteenpäin itsenäistymis- ja tulevaisuuden haaveet -teemoihin. Kävimme läpi lauantaina läpikäytyt asiat ja keräsimme lisää asukkaiden ajatuksia fläppitaululle. Uudet ajatukset tulivat uudelta osallistujaltamme; muut olivat sanoineet mielestään jo kaiken. Keskustelu lähti jälleen rönsyilemään muihin aiheisiin, kuten tuleviin Ruusuhaan tapahtumiin, jolloin muistutimme asukkaita pysymään aiheessa. Lopuksi kävimme läpi fläppitaululle kerättyjä tulevaisuuden haaveita ja pohdimme yhdessä keinoja niiden toteuttamiseksi ja niiden toteuttamista mahdollisesti rajoittavia esteitä. Tässä vaiheessa yksi asukkaista sai epilepsia-kohtauksen, jota rauhoittelivat ryhmäkodinohjaaja sekä yksi asukkaista. Tämä aiheutti keskusteluun oman hämminkinsä keskittymisenä epilepsia-kohtauksen saaneeseen asukkaaseen. Emme kuitenkaan keskeyttäneet keskustelujamme.

Keskustelujen pohjalta meidän oli tarkoitus jatkaa seuraavalla kerralla harjoitusten keinoin. Keskustelua syntyi tällä kertaa niin paljon, ettei aikamme riittänyt enää muuhun kuin loppurituaaliin ja lisäksi yhden asukkaan epilepsia-kohtaus vei oman aikansa. Aikaisemmin osallistuneilta loppurituaali onnistui ulkomuistista ja uudetkin osallistujamme pääsivät mukaan. Loppurituaaliin aiemmin sivuun jättäytynyt ja kuuntelijaksi jäänyt asukas tuli oma-aloitteisesti mukaan.

Lopuksi keräsimme jälleen palautteen hymynaamakortein. Kaikki valitsivat hymyilevät naamat ja yleisimpänä kommentteina oli ”mukavaa” ja ”ihan ok”. Tällä kertaa asukkaat eivät purkanneet enempää ajatuksiaan muille.

5.4.1 Itsearviointi

Mielestämme annoimme hyvin mahdollisuuden asukkaiden itseilmaisuun sekä tilaa asukkaiden omalle tekemiselle ja pohdinnoille; asukkaat saivat jälleen aikaa ja tukea verbaaliseen ilmaisuunsa sitä tarvitessaan ja myös aikaa esimerkiksi omien liikkeiden esittelyyn tanssiharjoituksissa. Kykenimme mielestämme ottamaan hyvin huomioon ne, jotka tarvitsevat enemmän tukea, jolloin asukkaat olivat tasavertaisessa asemassa. Kuitenkin puheenvuorojen jakamisessa ja keskusteluiden ohjaamisessa meillä on selkeästi parantamisen varaa. Meidän tulisi jatkossa napakammin pyrkiä siihen, että keskustelut pysyvät aiheessa ja asukkaat eivät puhu toistensa päälle. Näin tuokioissa ei mene aikaa hukkaan ja saamme enemmän irti asukkaiden sanomisista.

Keskustelutilanteessa Anniina, jolla on enemmän kokemusta kehitysvammaustyöstä, otti enemmän vastuuta keskustelun johtamisesta ja puheenvuorojen jakamisesta, jolloin Annastiinalle oli tullut tunne, ettei hän pääse mukaan keskustelun ohjaamiseen. Sovimmekin, että seuraavalla kerralla Annastiina saa enemmän vastuuta keskusteluiden johtamisessa, jotta hän saa enemmän varmuutta kehitysvammaisten ohjaamiseen. Näin ollen erilaiset vahvuusalueemme voivat olla myös haitaksi, elleimme tietoisesti anna toisillemme tilaa sekä jaa vastuualueita tasapuolisesti.

Ilmapiiri oli pääsääntöisesti hyvä ja lämminhenkinen, mutta siihen vaikuttivat alussa se, ettei yksi pari suostunut tekemään töitä keskenään ja yhden asukkaan sivuun vetäytyminen. Jatkoa ajatellen meidän tulisi ehkä pohtia keinoja vastaavien tilanteiden varalle. Esimerkiksi tilanteessa, jossa asukas vetäytyy sivuun, toinen meistä voisi mennä hetkeksi sivuun juttelemaan hänen kanssaan, jotta tietäisimme enemmän syitä tällaisiin valintoihin. Myös epilepsiakohtauksia varten olisi hyvä aina ennen tuokiota sopia mukana olevan ryhmäkodinohjaajan kanssa työnjaosta; ryhmäkodinohjaaja voisi ehkä viedä kohtauksen saaneen asukkaan omaan asuntoonsa kohtauksen ajaksi, jotta muiden asukkaiden huomio ei keskittyisi vain kohtauksen saaneeseen. Tälläkin kerralla yksi asukkaista piteli kohtauksen saanutta, jolloin hän ei kyennyt keskittymään toimintaan vaikka mielestämme kohtauksen saaneen hoito kuuluisi ryhmäkodinohjaajan vastuulle.

Huomasimme myös, että olimme oikeassa aiemmin arvelemassamme musiikin käytön hyödyllisyydessä; musiikki vaikutti ilmapiiriin vapautumiseen ja tunnelmaa kohottavasti. Aiommekin jatkossa käyttää musiikkia mahdollisimman paljon. Äänenkäyttöön voisimme rohkaista asukkaita hieman enemmän, joten aiomme panostaa siihen seuraavissa tuokioissa. Koemme, että tässä asiassa asukkaat voivat tarvita enemmän innostamista.

Tuokiomme oli tällä kertaa liike- ja keskustelupainotteinen, eikä draamallisia elementtejä alkuritualeita lukuun ottamatta juuri ollut. Asukkaat heittäytyivät kuitenkin hyvin liikkeeseen

ja yhtyivät myös muiden ääntelyyn. Haluamme kuitenkin pohtia keinoja, joilla saamme kannustettua ja innostettua asukkaita heittäytymään harjoituksiin. Aiomme myös kiinnittää huomiota luottamuksellisen ilmapiirin luomiseen sekä ylläpitoon.

5.5 Neljäs tuokio 11.9.2012 - Matkalla oman elämänsä supersankariksi

Neljännellä tuokiolla paikalla oli viisi asukasta sekä ryhmäkodinohjaaja. Toimintaan osallistui tällä kertaa asukas, joka oli ollut aiemmin mukana vain aloituskerrallamme. Sen sijaan yksi mukana ollut asukas jäi pois, sillä hän oli aloittanut oman harrastuksensa, joka sijoittuu jatkossakin tiistai-illoille. Näin ollen hän pääsee mukaan vain lauantaituokioihin. Kuitenkin aiomme huomioida hänet myös tulevassa esityksessä, mikäli hän haluaa siihen mukaan.

Toiminnallisen osuuden aloitimme perinteisesti alkurituaalilla, joka lähti käyntiin yhden asukkaan tarjoutuessa aloittamaan patsaan teon jo ennen harjoituksen alkua. Tällä kertaa asukkaat olivat jo selkeästi orientoituneita toimintaan ja oma-aloitteisempia. Kaikkea ei heille enää tarvinnut ohjeistaa, vaan he kykenivät toimimaan itsenäisemmin ryhmässä ilman suurempaa rohkaisua. Yleisesti ottaen harjoitus antoi vaikutelman ryhmässä vallitsevasta positii-visesta ilmapiiristä. Tällä kerralla asukkaat ottivat jo näyttävämpiä sen hetkistä tunnettaan kuvaavia asentoja, kuten suorassa seisten kädet leveästi ojossa.

Olimme valinneet alkulämmittelyksi jälleen tanssiringin, josta asukkaat olivat tuntuneet pitävän edellisellä tuokiolla. Kävimme musiikin soidessa ringissä läpi kaksi kierrosta, joissa jokainen sai vuorollaan näyttää oman tanssiliikkeen ja ottaa halutessaan mukaan myös ääntä, jota muut toistivat. Tähän harjoitukseen asukkaat lähtivät estottomasti mukaan edelliseen tuokioon verraten, lukuun ottamatta vasta toista kertaa mukana ollutta asukasta. Kuitenkin hänkin näytti omat liikkeensä rohkeasti idean ymmärrettyään. Myös ryhmäkodinohjaaja oli mukavasti toiminnassa mukana, mikä innosti ja rohkaisi asukkaita itseilmaisuuksiin aiheuttaen heissä hilpeyttäkin vitsailemalla. Harjoitus ajoi selvästi asiansa; asukkaat olivat harjoituksen päätyttyä hymyileviä ja kertoivat, että tanssiessa tuli lämmin.

Tanssimisen jatkoksi olimme suunnitelleet harjoituksen, jossa jaoimme asukkaille eläinkortit, joissa jokaista eläinlajia oli kaksi samanlaista. Tarkoituksena oli lähteä liikkumaan tilassa äännellen ja liikkuen kuten kuvassa ollut eläin ja näin ollen etsiä oma ”lajitoveri”. Ryhmäkodinohjaaja osallistui myös harjoitukseen, sillä asukkaita ei ollut parillista määrää. Ohjeistetuamme asukkaita, he kertoivat ymmärtäneensä ohjeet. Kuitenkin toiminnan alettua osa asukkaista ei osannutkaan lähteä toimintaan mukaan. Tässä tilanteessa kävimmekin osan asukkaista kanssa yhdessä ideaa läpi ja annoimme vinkkejä, kuinka äännellä ja liikkua. Aluksi harjoitus tuntui lähinnä vaivaannuttavalta eikä osa asukkaista lämmennyt harjoitukselle lainkaan, mikä näkyi paikallaan seisomisena ja lattiaan katsomisena. Kuitenkin loppua kohden

ilmapiiri rentoutui ja kaikki löysivät parinsa naurun saattelemana. Kävimme vielä yhdessä läpi mitä eläimiä keskuudestamme löytyi ja arvuuttelimme eläimiä äänen ja liikkeen perusteella.

Eläinharjoituksesta löytyneen parin kanssa istuttiin seuraavaksi matolle ja kertasimme asukaille fläppitaululta heidän omat tulevaisuuden haaveensa. Kysyimme myös toista kertaa tuokiossa mukana olleelta asukkaalta hänen tulevaisuuden haaveistaan, mutta hän ei maininnut mitään. Pyysimme häntä miettimään niitä seuraavalle kerralle. Parin tehtävänä oli valita fläppitaululta yksi yhteinen tai kaksi erillistä tulevaisuuden haavetta, jotka he esittävät muille. Esiintymisalueen rajaamista helpottaaksemme olimme päättäneet käyttää tällä kertaa niin kutsuttua tarinamattoa näyttämönä, jonka olimme asettaneet huoneen toiselle laidalle. Yhtä asukasta lukuun ottamatta kaikki asukkaat tarvitsivat tukea itseilmaisuuksiin ja tulevaisuuden haaveen valitsemiseen.

Ennen esitysten alkua yksi asukkaista mainitsi tarinamatton ja näin ollen arvasi, että mikä oli huoneen laidalla olevan maton tarkoitus. Asukas innostui silminnähdessä tarinamatosta ja uppoutui toden teolla draaman vietäväksi painautumalla mattoa vasten ja toteamalla tarinamatton tankin olevan tyhjä. Asukkaan spontaanisuus yllätti meidät, mutta otimme hänen ideansa estoitta vastaan. Hillitsimme kuitenkin sen verran hänen toimintaansa, että pyysimme häntä lykkäämään tankin täyttämistä siihen asti, kunnes kaikki ovat valmiita esiintymään. Tarinamatton tankin täyttö oli ilmeisesti peruja viime vuoden Voimaa taiteesta -prosessista ja otimme sen ilomielin vastaan, koska sillä oli selvästi tunnelmaa kohottava ja innostava vaikutus. Asukkaat innostuivat selvästi tankin täytöstä ja vaikuttivat olevan orientoituneita esiintymään. Tulimme keskenämme siihen tulokseen, että tankin täyttö voisi olla hyvä rituaali jatkossakin.

Itse esityksiin asukkaat heittäytyivät hienosti ja niitä oli ilo seurata. Esityksiin kuului laulua, tanssia ja sanallista improvisointia. Yksi asukas esitti pyörällä ajamista ja lauloi laulun mummolaan pyöräilystä, kaksi tanssi ja toinen esitti myös laulavansa ja kolmas pari esitti matkustelua lentokoneessa lentokapteenin ja matkustajan rooleissa. Tarinamatton tankin täyttänyt asukas toimi selkeästi tunnelman kohottajana ja muiden rohkaisijana. Koimme, että näistä pienistä esityksenpätkistä saisimme hyvää materiaalia viimeisen tuokion esitystä ajatellen.

Tämän harjoituksen jälkeen yksi asukkaista poistui asuntoonsa, sillä hänen perheensä oli vierailulla Ruusuhaassa. Hänen kulkunsa edes takaisin tilojen välillä hiukan häiritsi toimintaa viemällä muiden keskittymisen itseensä, vaikka ymmärsimme hänen vaikeutensa päättää, missä hän haluaisi eniten olla. Pyysimme häntä tekemään päätöksen, jolloin hän poistui vielä hetkeksi asuntoonsa, mutta tuli kuitenkin vielä seuraavan harjoituksen loppuvaiheessa jälleen mukaan tuokion loppuajaksi.

Kelloa vilkaistuaamme huomasimme aikaa olevan vielä paljon jäljellä, joten päätimme spontaanisti toteuttaa jo edelliskerroille suunnitellun harjoituksen, jota emme kuitenkaan ajan-

puutteen vuoksi olleet koskaan toteuttaneet. Kyseessä oli Supersankarit -harjoitus, jossa jokaisen asukkaan tehtävänä oli keksiä itselleen supersankarinimi, -kyky ja tulevaisuuden haave, jonka tämä sankari haluaa toteuttaa. Huomasimme jälleen, että tällainen pohdiskelu oli osalle asukkaista haastavaa, mikä näkyi huokailuna, pään pyörittelyä ja kasvojen hieromisenä useammalla asukkaalla. Tuimme kuitenkin apua tarvitsevia parhaamme mukaan ja supersankarihahmoja syntyikin. Ainoastaan yksi asukas ei halunnut lainkaan ryhtyä harjoitukseen, vaikka yritimme kannustaa häntä siihen. Yksi asukkaista keksi hahmolle nimen ja kyvyn, mutta mahdollisesti itsekritiikin iskiessä jätti harjoituksen kesken. Muut asukkaat esittelivät hahmonsa tarinamatolla aplodien saattelemana. Hahmoja olivat esimerkiksi soturi Xena, jonka kyky oli tanssi sekä Maria, joka osasi tehdä käsitöitä.

Harjoituksen tarkoituksena oli olla leikkimielinen pohdiskelu omista vahvuuksistaan ja siitä, mitä haluaisi olla. Myös kannustushuutojen ja aplodien oli tarkoitus nostattaa itsetuntoa sekä antaa mahdollisuus käydä yksin tarinamatolla esittäytymässä roolista käsin. Supersankarihahmot olivat hyvin erilaisia; osalla oli hiukan korkealentoisia kykyjä, kun osan kyvyt olivat sellaisia, mitä he osaavat normaalissa arjessakin. Tarinamatolle uskaltaneet heittäytyivät täysin hahmoihinsa ja osalla toiminta lähti hieman rönsyilemäänkin, mutta tässä tapauksessa vain positiivisella tavalla.

Viimeisessä harjoituksessa käsitelimme vielä itsenäistymisteemaa. Otimme fläppitaululle listatut itsenäistymiseen liittyvät asiat esille ja kertosimme ne vielä yhdessä. Jokaisen tehtävänä oli valita taululta yksi asia. Ideana oli tehdä yhteinen liikkuva patsas, jossa jokainen esitti valitsemaansa itsenäistymisen elementtiä liikkeen keinoin. Myös ryhmäkodinohjaaja oli tässä harjoituksessa mukana. Yksi asukkaista tarvitsi hieman tukea harjoitukseen, mutta muuten asukkaat tuntuivat ymmärtäneen ajatuksen. Kaikki lähtivät esittämään haluamaansa itsenäistymiseen liittyvää liikettä, joita olivat muun muassa siivoaminen ja peseytyminen. Lopputulos oli mielestämme hienon näköinen. Otimme myös yhden asukkaan kerrallaan sivuun seuraamaan, miltä patsas näyttää. Harjoituksen päätteeksi saimme positiivista palautetta harjoituksesta ja osa asukkaista toivoi, että se liitettäisiin tulevaan esitykseenkin. Tällä kerralla kävimme muutenkin asukkaiden toiveet läpi esitykseen liittyen ja kaikki olivat sitä mieltä, että he haluavat olla mukana esityksessä.

Viimeiseksi meillä oli ohjelmassa tuttu loppurituuaali. Asukkaita ei tarvinnut enää ohjeistaa, vaan he hakivat itsenäisesti huivit ja tiesivät heti, mitä tehdä. Loppurituuaalin jälkeen istuimme vielä kaikki yhdessä alas keskustelemaan, miltä tämänkertainen tuokio oli tuntunut ja mitä asukkaille oli erityisesti jäänyt mieleen. Etenkin pienet esitykset tarinamatolla ja liikkuvat patsas olivat jääneet mieleen ja niitä toivottiin mukaan myös esitykseen. Kaiken kaikkiaan ilmapiiri tuntui vapautuneelta ja positiiviselta. Asukkaat olivat myös selkeästi puheliaampia kuin aikaisemmissa tuokioissamme. Loppupalautteen keräsimme perinteisesti hymynaamakorteilla, joista kaikki valitsivat yhtä lukuun ottamatta hymyilevän kortin. Yksi valitsi neutraalin

kortin sen takia, koska oli kokenut perheensä vierailun häiritsevänä. Muuten kommentit olivat positiivisia, kuten ”supermahtavaa!” ja ”kivaa”.

5.5.1 Itsearviointi

Tämä tuokio on ollut mielestämme tähän mennessä onnistunein ja antoisin; asukkaat tuntuivat pitävän paljon tarinamatolla esiintymisestä. Olimme saaneet koottua tuokioomme jo tarkoituksenmukaisempia ja asukkaille mielestämme sopivampia harjoituksia. Alku- ja loppuritu-aalit toimivat jo hyvin ja ne luovat tuokioille selkeät aloitukset ja lopetukset.

Mielestämme loimme tällä kerralla hyvät puitteet asukkaiden itseilmaisulle ja heidän omille valinnoilleen; olimme suunnitelleet kaikki harjoitukset sellaisiksi, joissa asukkaat saavat käyttää mielikuvitustaan ja tehdä valintoja mahdollisimman paljon itse. Myös enemmän tukea tarvitsevat asukkaat saivat mahdollisuuden päättää draamaprosessin kulkuun liittyvistä asioista. Pyrimme kuulostelemaan jokaista asukasta sekä antamaan tarpeeksi aikaa heidän pohdintoilleen. Rohkaisimme asukkaita sekä tuimme heidän verbaalista ulosantiaan, mutta tarvittaessa otimme ohjat käsiimme. Käytännössä se tarkoitti sitä, että herkistyimme tulkitsemaan asukkaan yksilöllistä rajaa siitä, milloin tukea on annettu riittävästi ja siirryimme ohjaajalähtöisempään otteeseen.

Koska pyrimme pitämään prosessin mahdollisimman asukaslähtöisenä, myös tällä kerralla keskustelimme asukkaiden toiveista esitykseen liittyen; siitä, haluavatko he ylipäättään esitystä ja halusivatko he tuokioissa läpikäytyjä pieniä esityksiä varsinaiseen esitykseen mukaan. Ymmärrämme kuitenkin, että loppujen lopuksi on meidän tehtävämme tehdä lopulliset päätökset esityksen suhteen ja rajata siinä käytettävä materiaali. Viime kädessä vastuu koko prosessista on meillä ja meidän tulee ohjata, vaikka prosessimme lähtee asukkaiden tarpeiden ja toiveiden kunnioituksesta.

Mielestämme pidimme tuokion toiminnan tasavertaisena; huomioimme hiljaisempien asukkaiden tuentarpeen ja tarvittaessa hillitsimme hienovaraisesti aktiivisempia osallistujia. Esimerkiksi Supersankarit -harjoituksessa pyrimme tukemaan asukkaita heidän hahmojen ja kykyjen luomisessa. Asukkaiden erilaiset kyvyt kuitenkin asettavat omat haasteensa tulevien harjoitusten suunnittelussa. Meidän tulee aina suunnitella harjoitukset niin, että ne sopivat myös enemmän tukea tarvitseville asukkaille ja näin ollen vähemmän tukea tarvitsevat eivät välttämättä pääse tekemään koskaan haastavampia harjoituksia. Myös tämä tasavertaisuuden ulottuvuus meidän täytyy huomioida toimintaa suunnitellessamme ja sitä arvioidessamme. Ehkä voisimmekin jatkossa harkita joidenkin harjoitusten kohdalla ”haastavampaa versiota” vähemmän tukea tarvitseville. Emme halua ajatella asukkaiden olevan yksi homogeeninen ryhmä vain koska he ovat kehitysvammaisia, vaan haluamme tuoda esiin jokaisen asukkaan yksilöllisiä vahvuuksia. Tämän koemme palvelevan myös prosessimme teemoja.

Koimme tuokion ilmapiirin olleen innostava ja rentoutunut. Erityisesti yhden asukkaan oma panos toimintaan innosti muita asukkaita ja itseämmekin. Myös ryhmäkodinohjaajan heittäytyvä läsnäolo loi hyvätuulisen ilmapiirin. Tämä helpotti meidänkin ohjaustyötämme merkittävästi. Jo näin neljännellä kerralla olemme tulleet jo hieman tutummiksi toisillemme ja sekin on omalta osaltaan lisännyt varmuuttamme. Tällä tuokiolla oli myös poikkeuksellisen paljon riemua, vaikka esimerkiksi Supersankarit - harjoituksen kohdalla oli aistittavissa ahdistustakin sen haastavuuden vuoksi. Haastavaa asukkaille oli todennäköisesti roolin fiktiivisyys, sillä osa asukkaista keksi supersankarihahmolleen konkreettisen nimen ja kyvyn.

Draamaan heittäytymisessä on selkeästi tapahtunut kehitystä puolin ja toisin. Huomasimme jo itsekkin aidosti nauttivamme oman ohjaustyömme tuloksista; erityisesti pienten esitysten katsominen toi meille onnistumisen kokemuksia ja iloa asukkaiden puolesta. Suurempaa epävarmuutta ei ollut havaittavissa ja annoimme jo rohkeammin tilanteen elää omalla painollaan. Otimme asukkaiden spontaaneja ideoita sekä suoraa spontaania toimintaa vastaan avoimesti, joskin hieman ajoittaen niitä enemmän tuokion rakennetta palveleviksi. Mahdolliset rönsyilytkin pysyivät tällä kertaa pääosin teemassa, jonka tulkitsemme niin, että asukkaat ovat jo paremmin orientoituneita teemojen tutkiskeluun. Kuitenkin joissain harvoissa huomion herpaantumistilanteissa meillä oli jo selkeästi enemmän rohkeutta ohjata asukas takaisin aiheen pariin.

5.6 Viides tuokio 18.9.2012 - Tarinoita verhon takaa

Viidennellä kerralla asukkaita oli paikalla viisi, kuten edelliselläkin kerralla. Osallistujat olivat siis täysin samat kuin viime tuokiossakin; yksi ensimmäisillä kerroilla mukana ollut asukas oli uudessa harrastuksessaan. Ryhmäkodinohjaajat olivat valmistelemassa tulevia myyjäisiä keittön puolella, joten heistä kumpikaan ei osallistunut tuokion alkuun.

Tuokio alkoi jälleen alkurituualilla, jossa huomasimme useimmilla olevan hyvä olo. Yksi asukkaista valitti sekavaa ja hyvin vaihtelevaa oloa, joka johtui hänen terveydentilastaan. Jo viime tuokiossa hän oli valittanut samaa. Ennen tuokion aloitusta hän olikin tullut valittelemaan oloaan ja normaalisti hymyileväinen nuori asukas oli silminnähdyn apaattinen. Kuitenkin hän osallistui tuokioon, vaikka oli kovin poissaoleva ja hieman levoton.

Alkurituualia seurasi lämmittelyksi tarkoitettu seura johtajaa -leikki, jossa musiikin säestämänä jokainen sai vuorollaan johtaa jonoa liikkeitä tehden ja ääntelehtien. Kaikki lähtivät harjoitukseen mukaan, mutta olotilaansa valitelleella asukkaalla oli hieman hankaluuksia keskittyä ja keksiä omia liikkeitä. Pääosin leikki sujui mallikkaasti, mutta oma-aloitteinen ääntely oli asukkaille haastavaa. He kuitenkin yhtyivät ääntelyyn, jos jompikumpi meistä tuotti ääntä liikkeen lisäksi. Kävimme leikkiä läpi kaksi kierrosta ja etenkin toisella kierroksella asukkaat vaikuttivat hyvin orientoituneilta toimintaan.

Jatkoimme seuraavaa johtajaa - leikin jälkeen ”improvisaatiolämmittelyllä”, jonka olimme toteuttaneet jo kerran aiemmin. Ajatuksena oli siis kävellä tilassa, kunnes toinen meistä huusi jonkin paikan. Tämän jälkeen asukkaiden tehtävänä oli luoda kyseinen paikka improvisoimalla keskenään. Paikat olimme suunnitelleet asukkaiden tulevaisuuden haaveiden ja itsenäistymisen elementtien pohjalta. Paikat olivat pankki, lentokenttä, uimahalli, risteilylaiva, musiikkitalo ja kirkko.

Alussa havaitsimme asukkaissa hieman alkukankeutta, eivätkä he heti lähteneet harjoitukseen mukaan vaan seisoivat paikoillaan, kun olisikin pitänyt luoda esimerkiksi pankki. Olimme kuitenkin itse harjoituksessa mukana, jolloin pystyimme antamaan asukkaille vinkkejä ja innostamaan heitä heittäytymään sekä ilmaisemaan itseään. Harjoituksessa pyrimme erityisesti siihen, ettei mikään ole väärin, vaan kaikki on mahdollista. Huomasimmekin asukkaille vaikeinta olevan juuri sen, että he ajattelevat harjoituksia ja tilanteita liian realistisina. Tällöin asukkaat jäivät herkästi vain pohtimaan, millaista pankissa oikeasti on.

Ensimmäisessä tilanteessa osallistuimme mukaan toimintaan huomattuamme asukkaiden liialliseen pohdintaan jymähtämisen. Pyrimme näyttämään esimerkkiä millaista ja keitä pankissa voisi olla sekä mitä siellä voisi tapahtua. Seuraavissa tiloissa asukkaat lähtivät jo paremmin mukaan ja keksivät itsekkin rooleja ja juonenkäänteitä. Esimerkiksi lentokentälle syttyi yllättäen tulipalo, jolloin kaikista tuli palomiehiä tulta sammuttamaan.

Tämän jälkeen siirryimme varsinaisiin tarinamattoharjoituksiin. Ensimmäiseksi pyysimme viime kerralla tarinamaton tankin täyttäneestä asukasta tarkistamaan maton säiliön. Asukas oli heti roolissa innokkaasti mukana ja pyysi kaikkia kerääntymään maton ympärille täyttämään tankkia. Tankin täytyttyä pyysimme ensin kahta vapaaehtoista tarinamatolle. Emme heti kertonut mitään matolla tehdään, mikä aiheutti aluksi hieman ihmettyneitä katseita ja puheensorinaa asukkaiden keskuudessa. Kaksi asukkaista kuitenkin ilmoittautui vapaaehtoisiksi ja menivät matolle seisomaan. Toinen vapaaehtoisista oli tankin täyttänyt asukas ja toinen hiljaisempi sekä hieman passiivisempi asukas.

Seuraavaksi selitimme, että ensin katsojina olevien asukkaiden tulee keksiä tarinamatolla oleville paikka, jossa tuleva tilanne tapahtuu. Tämän jälkeen heidän tuli vielä keksiä hahmot molemmille. Pyrimme helpottamaan valintojen tekemistä ehdottamalla, että asukkaat voivat valita esimerkiksi edellisistä harjoituksista paikkoja ja hahmoja. Ensimmäiselle parille paikaksi valittiin kirjasto ja hahmot olivat kirjastonhoitaja sekä asiakas.

Puheliaampi asukas aloitti kirjastonhoitajan roolista enempiä pohtimatta. Kyseinen asukas on rohkea esiintyjä, mutta hän ei aina muista ottaa muita esiintyjä huomioon. Tällöin jouduimme tukemaan hiljaisemmän asukkaan esiintymistä ja itseilmaisua. Autoimme hieman juonen muodostamista kyselemällä kirjastonhoitajalta, tarvitsisiko asiakas mahdollisesti apua kirjo-

jen valinnassa. Tällöin hiljaisempi asukaskin pääsi paremmin mukaan. Puhelias asukas pyysi vielä ”katsomosta” yhden vapaaehtoisen toiseksi työntekijäksi, johon yksi katsojana ollut asukas suostui. Hän oli ollut aikaisemmin kirjastossa harjoittelijana, joten hän osasi esittää tarinamatolla kirjaston työntekijää oman kokemuksen kautta. Yhteisvoimin kaksi työntekijää lopulta valitsivat asiakkaalle kirjan muutamista kummelluksista huolimatta.

Vapaaehtoisten palattua paikoilleen oli kolmen jäljelle jääneen asukkaan vuoro astua matolle. Kaikki menivät matolle, eikä kukaan jäänyt epäröimään. Paikaksi syntyi poliisivankila ja hahmot olivat kaksi poliisia sekä yksi rosvo. Hahmot jakaantuivat niin, että kaksi naisasukasta oli poliiseja ja miesasukas rosvo. Matolla olleet asukkaat pohtivat hetken aikaa, millainen olisi realistinen vankila. Yritimme painottaa, että improvisaatiossa kaikki on mahdollista eikä asioiden tarvitse tapahtua kuten oikeassa elämässä. Lopulta asukkaat eläytyivät hahmoihinsa ja toinen poliiseista alkoi nuhdella rosvoa päättäen, että rosvo viedään nurkkaan häpeämään. Rosvo pisti vastaan ja lopulta ilmoitti yrittävänsä karata. Tilanteesta seurasi kevyt käsirysy, joka pysyi asiallisena eikä meidän tarvinnut puuttua siihen. Lopulta topakat naispoliisit saivat rosvon taltutettua ja menivät kahville. Hetken aikaa kahviteltuaan he päättivät vielä lopuksi viedä myös vangille kupin kahvia.

Harjoitukset olivat mielestämme hauskoja ja asukkaatkin olivat nauravaisia. Keskustelua herätti kuitenkin fiktiivisyys. Yksi asukas esimerkiksi sanoi: ”ei noin voi oikeasti tapahtua vankilassa”. Yritimme jälleen painottaa, että improvisaation idea ja rikkaus piilee nimenomaan juuri siinä, ettei kaiken tarvitse tapahtua niin kuin oikeassa elämässä.

Jatkoimme edelleen tarinamaton käyttöä. Olimme suunnitelleet tuokion viimeiseksi harjoitukseksi kotoa pois muutto -teemaisen harjoituksen. Ideana oli, että pitelimme suurta lakanan tarinamaton takana, ikään kuin esirippuna. Selitimme asukkaille, että lakanan tarkoituksena on olla ovi itsenäisyyteen. Heidän jokaisen tulisi miettiä mielessään jokin paikka, minne he haluavat mennä tai asia, jonka haluavat toteuttaa. Mutta oven läpi kulkeminen yksi kerrallaan ei olisikaan niin helppoa; meidän ja muiden asukkaiden tehtävänä oli huudella lakanan takana olevalle asukkaalle esteleviä huutoja ja mielipiteitä, kuten ”et voi mennä”, ”meille tulee ikävä” ja ”et pärjää yksin”.

Positiiviseksi yllätykseksemme tuokioissa yleensä jonkin verran harjoituksista poisjättäytynyt asukas ponkasi heti pystyyn ja halusi tulla ensimmäisenä lakanan taakse. Aloitimme estelyn, johon kannustimme muut asukkaat mukaan. He alkoivatkin huudella oma-aloitteisesti estelyitä ja keksivät myös omia lauseita. Asukkaat tulivat yksi toisensa jälkeen lakanan takaa tarinamatolle aplodien saattelemana. Tällöin jokainen sai vuorollaan kertoa, mitä oli menossa tekemään tai minne oli menossa. Muutama asukas ei halunnut kertoa ääneen omaansa. Jokaisessa asukkaassa oli nähtävissä hymyä ja niin sanottua voittajan asennetta heidän astuessa tarinamatolle estelyistä huolimatta. Harjoituksen yhteydessä sekä sen jälkeen kuulimme use-

aan otteeseen sanat urheus, rohkeus, vahvuus ja pärjääminen. Yksi asukkaista totesikin harjoituksen jälkeen: ”Pitää olla urhea ja vahva, pärjätä yksin. Onhan mulla oma kämppäkin.” Hän osasi siis selkeästi yhdistää harjoituksen käsiteltävään itsenäistymisteemaan.

Harjoituksen jälkeen meillä oli vielä mukavasti aikaa keskustella harjoituksesta ja sen herättämistä tunteista. Korostimme lakanan symbolista merkitystä ovena itsenäisyyteen ja omiin valintoihin sekä unelmiin. Asukkaat tuntuivat ymmärtävän tämän ja se palautti osan mieleen heidän viime kevään Voimaa taiteesta - esityksen, mikä käsitteli samaa aihetta. Kyselimme miltä tuntui tulla lakanan takaa tarinamatolle sekä miltä oma ja muiden huutelu tuntui. Kaikkien mielestä tarinamatolle astuminen tuntui hyvältä. Muiden huutelun asukkaat kokivat ikävänä, sillä he eivät pidä siitä, kun ihmiset huutavat. Myös toisille huutaminen koettiin epämiellyttävänä, yhden asukkaan sanoin jopa raakalaismaisena. Ilmapiiri oli pohdiskeleva ja harjoitus oli vetänyt asukkaat hieman hiljaisiksi; osa asukkaista katsoi kohti lattiaa tai käsiään, osa tuijotti kaukaisuuteen vakava ilme kasvoillaan.

Suunnittelimme vielä hetken tulevan esityksen kulkua ja sen mahdollista sisältöä. Totesimme asukkaille, ettei kaikkia ideoita valitettavasti voida toteuttaa, mutta otamme kuitenkin heidän ideat ja mielipiteet huomioon käsikirjoitusta suunnitellessamme. Jatkoimme loppurituuailla, johon jo mukaan liittynyt ryhmäkodinohjaajakin osallistui yhden asukkaan parina. Yksi asukkaista totesi rituaalin jälkeen ”tuntui hyvältä”, mikä oli mukava kuulla, sillä hän ei yleensä puhu oma-aloitteisesti paljon.

Lopuksi istuimme vielä kaikki yhdessä ringiin ja kävimme läpi tuokion herättämiä tuntemuksia. Osa asukkaista oli erityisesti pitänyt tarinamattoimprovisaatiosta ja hymy nousi asukkaiden kasvoille, kun he muistelivat poliisivankilatilannetta. Yksi asukkaista mainitsi kohokohtana myös lakanan takaa tarinamatolle astumisen. Keräsimme jo perinteeksi muodostuneeseen tapaan loppupalautteen hymynaamakortein. Kaikki muut valitsivat hymynaaman, paitsi terveydentilaansa valitellut asukas. Hän oli valinnut neutraalin kortin kuten viimekin kerralla. Hän valitsi kyseisen kortin omien sanojensa mukaan sekavan ja vaihtelevan olotilansa takia. Muut kommentoivat korttivalintaansa sanoilla ”hyvä fiilis” ja ”ihanata”.

5.6.1 Itsearviointi

Onnistuimme mielestämme antamaan asukkaille runsaasti valinnanmahdollisuuksia sekä tilanteita, joissa he voivat ilmaista mielipiteitään. Pyrimme edelleen rohkaisemaan ja tukemaan esimerkiksi apukysymyksen erityisesti niitä asukkaita, joilla on hankaluuksia ilmaista itseään verbaalisesti. Esimerkiksi tilanteessa, jossa hiljaisempi asukas oli jäädä puheliaamman asukkaan varjoon, ohjasimme tietoisesti asukkaiden vuorovaikutusta tasavertaisemmaksi. Tälläkin kerralla osa toiminnasta oli enemmän ohjaajakeskeistä, jonka koemme kuitenkin myös tärkeäksi, jotta asukkaat voivat nauttia draamasta sen enempiä pohtimatta. Välillä myös jouduim-

me ohjaamaan asukkaita kuuntelemaan ja keskittymään, mikä onnistuu meiltä jo huomattavasti helpommin asukkaiden tultua tutummiksi. Olimme selkeästi jo napakampia ohjaajia.

Olisimme kuitenkin voineet antaa enemmän tilaa ja aikaa asukkaiden omalle toiminnalle tilan muuttumisharjoituksessa. Tiedostimme jälkikäteen, että olisimme voineet tukea asukkaiden pohdintoja enemmän, emmekä vain keskittyä omaan suoritukseemme. Huomaamme asukkaiden pitävän siitä, että heittäydymme heidän mukanaan harjoituksiin, mutta se samalla tukahduttaa heidän omaa ilmaisuaan heidän jäädessään seuraamaan meidän toimintaamme. Tarkoituksenamme ei ole esiintyä tai näyttää heille mallia, mitä improvisaatioharjoituksessa tulisi tehdä. Tarkoituksenamme oli antaa esimerkkiä siitä, mitä tilassa voisi ehkä tapahtua. Jatkossa painopisteen on hyvä olla vielä enemmän ohjauksessa ja asukkaiden tukemisessa siihen, että he tuovat esiin omia ideoitaan. Tämä vaatii meiltä kykyä sietää epävarmuutta sekä malttia antaa enemmän aikaa ja tukea.

Otimme tälläkin kertaa asukkaat mukaan draamaprosessin kulun suunnitteluun kysymällä heiltä mielipiteitä harjoituksista ja tulevasta esityksestä. Onnistuimme mielestämme antamaan asukkaille tasavertaiset mahdollisuudet ilmaista tahtoaan tuokiossa. Koska asukkaita oli toiminnassa mukana vain viisi, koimme tärkeänä kysyä tasapuolisesti jokaiselta mielipiteitä, ideoita ja palautetta tarvittaessa tuetusti.

Koemme, että kaikki meni kutakuinkin suunnitelmien mukaan. Olimme suunnitelleet tuokion jälleen mahdollisimman paljon prosessia palvelevaksi teemat huomioiden. Aiheen yli rönsyilyä ei tällä kertaa juuri ollut. Ainoastaan terveydentilaansa valitellut asukas otti esille vointinsa aina tilaisuuden tullen, jolloin häntä piti hieman hillitä. Vaikka koemmekin, etteivät hänen puheensa kuulu aiheeseen, annoimme hänelle mahdollisuuden kertoa asiansa lyhyesti, koska asian jakaminen oli asukkaalle silminnähtävän tärkeä asia. Muut asukkaat kuitenkin pyörittivät päitään hänen kertoessaan asiaansa, jonka tulkitsimme turhautuneisuudeksi. Ehkä muut asukkaat olivat kuulleet samat asiat jo aikaisemmin. Jatkossa voisi olla järkevämpää sanoa hänelle ennen tuokion alkua, ettemme käsittele hänen henkilökohtaisia asioitaan tuokion aikana, sillä muidenkin asukkaiden on saatava puheenvuoro.

Ilmapiiri oli tuokion aluksi hiukan jäykähkö. Tähän saattoi vaikuttaa terveydentilaansa valitelleen asukkaan puheet. Nämä aiheuttivat mielestämme kiusaantuneisuutta muiden asukkaiden keskuudessa. Alkulämmittelyjen jälkeen tunnelma kuitenkin kohosi ja rentoutui. Jälkikäteen koimme, että lämmittelyä olisi voinut olla enemmänkin. Siitä huolimatta tuokio oli täynnä naurua, mutta myös hedelmällistä sekä vakavamielistä pohdiskelua.

Draamaan heittäytyminen onnistui meiltä hyvin; jopa niin hyvin, että ohjaajan rooli oli välillä unohtua. Juuri tämän vuoksi olemmekin sitä mieltä, että haluamme antaa ”näyttämön” pääsääntöisesti asukkaille, vaikka he toivoisivat meidän tekevän harjoituksia yhdessä heidän

kanssaan enemmän. Tarkoituksena on nimenomaan saada asukkaat itse tekemään draamaa ja olemaan luovia. Toki haluamme olla mukana harjoituksissa, mutta meidän tulee tällöin muistaa vastuumme toiminnan ohjaamisesta.

Nautimme draaman ohjaamisesta, mutta prosessin lyhyt kesto ja sen pitäminen tarkoituksenmukaisena eivät anna meille lainkaan varaa käyttää ohjauskertoja opinnäytetyömme ulkopuoliseen hauskanpitoon ja irrotteluun. Tämä hiukan stressaa ja harmittaa meitä molempia, sillä toiminta on tiukasti suunniteltua ja aikataulutettua. Helpotusta tähän tuo se, että luotamme toisiimme ja olemme mielestämme hyvä ohjaajapari. Tällä kertaa ryhmäkodinohjaajan poisolo ei häirinnyt meitä lainkaan eikä se näkynyt mielestämme asukkaiden toiminnan luonteessakaan.

5.7 Kuudes tuokio 25.9.2012 - Ovi tulevaisuuden haaveisiin

Kuudes tuokiomme alkoi sillä, että työvuorossa ollut ryhmäkodinohjaaja kertoi kaikkien toiminnassamme mukana olevien asukkaiden olevan tulevana lauantaina omissa menoissaan, joten lauantain draamatuokio on peruttu. Tämä tieto sai meissä aikaan pientä huolestuneisuutta ja epävarmuutta tulevaa esitystä ajatellen. Olimme suunnitelleet tuokiomme niin, että nämä kerrat riittäisivät esityksen aikaan saamiseksi, emmekä olleet osanneet varautua tällaiseen muutokseen. Näin ollen meillä oli siis enää vain ensi tiistain tuokio jäljellä ennen lauantaina 6.10. oletetusti ollutta viimeistä kertaa. Tuolloin oli tarkoitus esittää prosessin päätteeksi lyhyt esitys. Olimme sitä mieltä, ettei lauantain tunteja voinut jättää kokonaan pois. Sovimme yhdessä asukkaiden kanssa, että aloitamme tiistain tuokion tunnin aiemmin. Tällöin meillä oli aikaa yhteensä 2,5 tuntia lyhyine taukoineen.

Paikalla oli tällä kertaa tutuksi muodostuneeseen tapaan viisi asukasta sekä ryhmäkodinohjaaja. Tunnelma Ruusuhaassa oli hiukan raskaan oloinen. Vointiaan aiemmilla kerroilla valitellut asukas tuli heti eteisessä kertomaan voinnistaan, joka ei ollut kohentunut. Hän oli hieman tuskaisen oloinen, mutta sanoi osallistuvansa tuokioon oman jaksamisensa puitteissa. Viime tuokioissa suorastaan draamaprosessimme kantavaksi voimaksi osoittautunut asukas puolestaan kertoi itkuisena lähipiirissään tapahtuneesta tragediasta ja sanoi seuraavansa tuokiota tällä kertaa sivusta. Ajattelimme, että yritämme pärjätä tilanteen puitteissa ja aloitimme tavalliseen tapaan alkurituualilla.

Kuitenkin aloittaessamme alkurituualia sivuun jättäytynyt asukas ponkaisikin sohvalta pystyyn ja ilmoitti sittenkin osallistuvansa jaksamisensa mukaan. Hän halusi aloittaa alkurituualin. Alkurituualissa selvisi, että suurin osa osallistujista oli hieman alakuloisia ja mietтелиitä. Kaikki kuitenkin osallistuivat alkurituualiin, joten päätimme aloittaa saman tien alkulämmittelyt tanssimisen merkeissä. Valitsimme jälleen tanssia alkulämmittelyksi, sillä mielestämme asukkaat selvästi nauttivat tanssimisesta ja siitä tulee mukavan lämmin.

Ohjasimme asukkaat ottamaan oman maton, jonka päälle he kävivät seisomaan selkä muihin päin. Tässä vaiheessa yksi asukkaista alkoi jo hieman tanssahdella ja oli arvannut, mitä tuleman pitää. Olimme valinneet kolme erilaista kappaletta, joiden tahdissa kannustinne asukkaita liikkumaan tavalla, joka tuntui kyseisellä hetkellä hyvältä. Ohjasimme asukkaat selin päin toisiinsa siksi, että he pystyisivät keskittymään omaan tekemiseensä paremmin eikä mahdollista vertailua toisten tekemisiin syntyisi niin helposti. Huomasimme jo ensimmäisen kappaleen aikana harjoituksen toimivan; asukkaat uppoutuivat omaan tanssimiseensa eivätkä he kurkkineet sivulle, mitä muut tekevät. Kysyimme asukkailta varmuuden vuoksi toisen kappaleen jälkeen jaksavatko he vielä kolmannenkin. Vastaus oli myöntävä, joten jatkoimme suunnitelmien mukaisesti loppuun asti. Olimme myös itse mukana harjoituksessa, mutta seurassimme kuitenkin asukkaiden toimintaa. Emme halunneet, että asukkaat väsyvät liikaa tai satuttavat itsensä.

Tanssimisen päätyttyä asukkailla oli jo hikeä pinnassa ja moni tasaili hengitystään. Eräältä asukkaalta tuli tässä vaiheessa ehdotus, että voisimmeko tehdä tulevassa esityksessä disko-kohtauksen. Vastasimme tämän olevan mahdollista. Olimme itse asiassa jo suunnitelleetkin jotain tanssillista toimintaa esitykseen. Siirryimme seuraavaan harjoitukseen, jossa oli tarkoitus hieman rauhoittua ja keskittyä. Lähdimme liikkumaan tilassa ja ideana oli, että kun joku pysähtyy, kaikki muutkin pysähtyvät. Tämä oli ilmeisesti jo tuttu harjoitus asukkaille, joten kaikki olivat saman tien mukana. Harjoitus sujui hyvin; pysähdystilanteet aiheuttivat asukkaissa nauruntirskahduksia, mutta kaikki kuitenkin selvästi keskittyivät harjoitukseen. Aistimme asukkaiden nauttivan siitä, että he saivat sanattomasti liikkeen keinoin päättää, milloin muutkin pysähtyvät. Tämä näkyi erityisesti tilanteessa, jossa yksi asukkaista pysähtyi ja nauroi makeasti muidenkin pysähtyessä hänen aloitteestaan.

Seuraavassa harjoituksessa jatkoimme tilassa liikkumista, mutta nyt tarkoituksena oli käyttää jo enemmän kehoa ja ääntä. Ohjeistimme asukkaita miettimään erilaisia eläimiä, joita he saivat tilassa liikkuessamme huudella. Esimerkiksi kun yksi asukkaista huusi ”kissa”, kaikki muuttuivat kissoiksi liikkumalla ja äänтелеillä kuin kissat. Osallistuimme itsekkin tähän harjoitukseen. Heti harjoituksen alussa yksi asukkaista jättäytyi sivuun. Hän oli edelleen hengästynyt aiemmasta tanssiharjoituksesta. Anniina kävi kysymässä hänen vointiaan, mutta hän ei ottanut mitään kontaktia tai vastannut kysymyksiin. Näin ollen jätimme hänet rauhaan seuraamaan toimintaa sivusta. Myös ryhmäkodinohjaaja kävi huolehtimassa hänestä.

Aluksi harjoitus aiheutti jonkin verran hämmennystä, mutta idean vielä kerrattuamme asukkaat ymmärsivät mistä oli kysymys. Erilaisia eläimiä, kuten kukkoa ja koiria, huudeltiin. Jokainen asukas, paitsi sivussa seurannut ja yksi toinen asukas, sanoi jonkin eläimen. Ääntely oli tällä kerralla asukkaille selkeästi jo helpompaa ja he nauroivat. Myös sivusta seurannutta asukasta nauratti kovasti ja hän selvästi nautti näkemästään. Harjoitus onnistui mielestämme

hyvin, sillä meidän oli tarkoituskin saada asukkaat mukaan valitsemaan esitettäviä eläimiä ja tällä tavoin osallistumaan harjoituksen sisällöstä päättämiseen.

Eläinhahmoista luovuttuamme jatkoimme tuokiota tarinamatolla. Kysyimme taas kahdella aikaisemmallakin kerralla tarinamaton tankin tarkastanutta asukasta tarkistamaan tankin tilanteen jo rituaaliksi muodostuneella tavalla. Hän meni ja kutsui kaikki epäröimättä tarinamaton ääreen ja otti tilanteen haltuun. Hän innostui tankin täyttämisestä niin kovin, että tuli samalla tarkistaneeksi myös öljyt ja ilmanpaineetkin. Tämän jälkeen istahdimme kaikki vielä hetkeksi alas ja kertosimme aiemmin fläppitaululle kirjaamamme asukkaiden tulevaisuuden haaveet. Kertosimme myös asukkaiden aiemmin tekemiä kohtauksia omista haaveistaan tarinamatolla. Painotimme tällä kertaa, että olisi parempi, jos asukkaat pystyisivät esittämään haaveensa yksin. Annoimme kuitenkin mahdollisuuden pyytää ”avustajia” mukaan, jos se tuntui heistä toiminnan kannalta helpommalta. Kerroimme, että tarkoituksena oli tehdä haavekohtauksia tulevaan esitykseen.

Sivuun jättäytynyt asukas ilmoitti kysytyämme, ettei hän halua osallistua harjoitukseen. Hän vaikutti väsyneeltä. Sanoimme hänen voivan miettiä seuraavalle kerralle jonkin oman tulevaisuuden haaveen, jonka hän voisi haluta mahdollisesti esittää. Asukas nyökkäsi. Myös toinen asukas sanoi, ettei halua esittää omaa haavettaan. Näin ollen kolme asukasta esitti omat haaveensa. Kukaan asukkaista ei esittänyt samoja haaveita kuin silloin, kun teimme harjoituksen ensimmäisen kerran. Ensimmäiseksi esiintyi tarinamaton tankin täyttäjä, joka oli valinnut haaveekseen matkustelun lentokapteenia esittäen. Seuraava asukas on laulanut vanhainkodin asukkaille ja hänen haaveenaan on jatkaa tätä toimintaa. Kolmas asukas kertoi, että hänelle on tärkeää se, kun hän saa kävellä itse töistä kotiin. Näin ollen hän esitti kävelyä matolla.

Seuraavaksi toistimme edellisellä kerralla tehdyn ovi itsenäisyyteen -harjoituksen, jossa asukkaat astuivat suuren lakanan takaa tarinamatolle muiden estelyistä huolimatta. Tällä kertaa nimitimme kuitenkin lakanaa oveksi tulevaisuuden haaveisiin ja liitimme harjoitukseen aiemmassa harjoituksessa nähdyt esitykset; tarinamatolle astuttuaan asukas siis esitti suoraan oman tulevaisuuden haaveensa. Kaksi sivusta seurannutta asukasta eivät halunneet osallistua harjoitukseen kannusteluistamme huolimatta, vaikka viime tuokiossa he molemmat olivat osallistuneet. Myös osallistuneet asukkaat tuntuivat olevan hieman muissa maailmoissa eikä keskittyminen harjoitukseen tahtonut riittää; he katsoivat eri suuntaan ohjeistaessamme heitä ja osa ei huudellut lainkaan estelyitä lakanan takana olevalle. Koimme edelliskerralla koetun intensiteetin ja lakanan symbolisen merkityksen olevan poissa; asukkaat eivät malttaneet kuunnella estelyitä, vaan tulivat melkein heti pois lakanan takaa. Näin ollen estelyjä huudelleet asukkaat eivät ehtineet lämmitä huutelun tunnelmaan. Harjoitus jäi tällä kertaa mielestämme melko pinnalliseksi.

Lopuksi halusimme toistaa jo aiemmin neljännellä tuokiolla tehdyn liikkuvan patsaan, jossa asukkaat tekivät itsenäisyyttä kuvaavia liikkeitä. Asukkaat eivät tuntuneet muistavan harjoitusta, vaikka olivat kertoneet sen olleen aiemmin vaikuttava ja olivat itse toivoneet sitä mukaan esitykseen. He tarvitsivat paljon tukea itsenäistymisen elementtien ymmärtämiseen ja niiden muuttamiseen liikkeeksi. Yksi asukas oli jo aloittamassa dialogista kohtausta, jolloin jouduimme keskeyttämään hänen toimintansa ja selventämään harjoituksen tarkoituksen. Tässä vaiheessa ilmassa oli jo sen verran levottomuutta, joka näkyi liikehtimisellä ja keskittymiskyvyn herpaantumisenä. Ajan loppuessa päätimme jättää harjoituksen seuraavaan kertaan. Pyysimme asukkaita miettimään liikkeitä seuraavalle kerralle.

Koska aikamme oli loppumassa, kysyimme asukailta haittaako heitä, jos joudumme pitkittämään tuokiota hieman. Olimme suunnitelleet loppurituualin tilalle pidemmän rentoutuksen, jonka halusimme kuitenkin toteuttaa tuokion päätteeksi. Asukkaat vastasivat myöntävästi. Ohjasimme jokaista ottamaan itselleen patjan ja käymään mukavaan asentoon makaamaan. Myös ryhmäkodinohjaaja osallistui rentoutukseen. Laitoimme soimaan meriteemaista rentoutusmusiikkia sisältävän levyn ja Anniina luki itse kirjoittamansa rentoutustarinan hämärästi valaistussa olohuoneessa. Asukkaat olivatkin hyvin rauhallisia ja selvästi rentoutuksen tarpeessa. Asukkaat kertoivat rentoutuksen olleen hyvä ja osan mielestä myös unettava.

Lopuksi pyysimme palautetta hymynaamakorteilla. Kaikki valitsivat hymyilevän, paitsi toinen sivuun jättäytyneistä asukkaista, joka valitsi neutraalin kortin. Neutraalin kortin valinnut kommentoi valintaansa ainoastaan sanomalla ”hyvä oli”. Yritimme kysyä, oliko hän tehnyt oikean valinnan kortin suhteen, koska oli kuitenkin kommentoinut tuokiota hyväksi, mutta hän ei vaihtanut korttiaan. Ehkei hän osannut kommentoida valintaansa haluamallaan tavalla, eikä meillä ollut enää aikaa jäädä kyselemään asiasta tarkemmin. Muut asukkaat eivät enää keskittyneet tuokion kommentointiin, vaan mielessä olivat jo muut draamaprosessimme ulkopuoliset asiat, vaikka yritimme useita kertoja ohjata keskustelua varsinaiseen palautteenantoon ja tuokion tapahtumiin.

5.7.1 Itsearviointi

Olimme suunnitelleet toimintamme tapamme mukaisesti niin, että se antoi asukkaille mahdollisuuden omien mielipiteiden ilmaisuun ja kannustimme heitä tekemään omia valintoja. Tämä näkyi muun muassa siinä, että asukkailla oli mahdollisuus tanssia oman mielensä mukaan sekä ehdottaa pysähdyksiä ja eläimiä. Lisäksi he pääsivät vaikuttamaan tulevan esityksen sisältöön luomalla itse omia kohtauksiaan tulevaisuuden haaveistaan tarinamatolla. Loimme tasavertaiset puitteet harjoitukseen osallistumiseen mielestämme kohtalaisen hyvin.

Sisällytimme toimintaan myös heidän aiemmin toivomiaan elementtejä, kuten liikkuva patsas-harjoituksen. Tiedostimme, että toimintakertojen lähestyessä loppuaan meidän oli oltava

ohjaajalähtöisempiä, jotta saimme jo olemassa olevasta materiaalista luotua jonkinlaisen lyhyen esityksen viimeiselle kerralle. Tämä korostui erityisesti, kun seuraavan lauantain tuokio peruuntui. Haastavasta tilanteesta huolimatta pyrimme kuitenkin ottamaan huomioon asukkaiden toiveet ja tarpeet loppuun asti. Esimerkiksi alkutanssin jälkeen yksi asukkaista esitti toiveen disko-kohtauksesta tulevaan esitykseen, jonka sanoimme olevan hyvä idea ja täysin mahdollinen.

Olisimme kuitenkin voineet antaa etenkin yhdelle asukkaalle enemmän aikaa sekä tukea itsensä ilmaisuun. Koimme jälkikäteen, että hän jäi hieman ulkopuolelle toiminnoissamme. Esimerkiksi eläimiä esittäessämme olisimme voineet auttaa häntä enemmän etsimään hänen tapaansa liikehtiä ja äännellä, kuten hän itse kokee tietyn eläimen tekevän. Olisimme myös voineet rohkaista häntä enemmän menemään tarinamatolle esittämään tulevaisuuden haaveitaan, sillä hän ei halunnut esiintyä. Jäimme pohtimaan, kieltäytyikö hän esiintymästä mahdollisesti sen vuoksi, että annoimme hänelle mahdollisuuden liian aikaisin jättää esiintymättä. Emme ole varmoja, onko kyseessä kapinointi, jolloin hän halusi kieltäytyä sen vuoksi, että siihen oli mahdollisuus. Toisaalta kyseessä voi olla myös aito halu kieltäytyä tai jännittäminen.

Ajattelimme, että seuraavalla kerralla rohkaisemme häntä vielä enemmän mukavuusrajojensa ulkopuolelle, emmekä anna harjoituksista kieltäytymisen mahdollisuutta ihan niin helposti. Kuitenkin Anniina huomasi tämän asukkaan ulkopuolelle jäämisen jo tuokion puolessa välissä, jolloin hän meni asukkaan luo ja kannusti tätä mukaan harjoituksiin. Kannustaminen ei kuitenkaan tuottanut tulosta, joten meidän tulee kiinnittää siihen jatkossa enemmän huomiota jo aikaisemmassa vaiheessa.

Onnistuimme mielestämme pitämään toiminnan teemassa ja tarkoituksenmukaisena melko hyvin. Pyrimme toiminnallamme tukemaan asukkaiden itsenäistymisprosessia ja tutkimaan heidän tulevaisuuden haaveitaan; se näkyi tässäkin tuokiossa muun muassa heidän mahdollisuuksistaan päättää draamaprosessin kulusta sekä sen sisällöstä. Tällä hetkellä kolmanneksi tavoitteeksemme on muodostunut esityksen luominen viimeiselle toimintatuokiolle. Se on selvästi meidän näkyvin tavoitteemme ja pyrimme sitä kohti tosissamme. Kuitenkin yhden asukkaan lähipiirissä sattunut tragedia oli selvästi pinnalla ja meidän oli vaikeaa löytää raja siihen, kuinka paljon sitä käsitellään tuokiossamme. Tapaus ei kuulunut toimintatuokioomme eikä tukenut varsinaisesti teemojamme, mutta emme kuitenkaan halunneet olla empatiakyvyttömiä ohjaajia ja kieltää asukasta puhumasta tapahtuneesta. Tapahtunut kuului ryhmäprosessiin ja yhden asukkaan elämään. Näin ollen erityisesti loppupalautteessa aihe kääntyi tragediaan ja muihin teemojemme ulkopuolisiin asioihin.

Asukkaat ovat aiemmilla toimintatuokioilla tuottaneet koskettavaa materiaalia. Omalla tavalla meitä harmittaa, sillä tässä tuokiossa näkemämme tuotokset olivat hyvin erilaisia aikai-

semppiin verrattuna; aikaisemmat tulevaisuuden haaveet olivat muuttuneet osalla asukkaista meidän mielestämme hyvin arkipäiväisiksi, eli sellaisiksi asioiksi, jotka ovat jo toteutuneet. Emme kuitenkaan vähättele heidän esittämiään asioita, sillä ne ovat varmasti heille tärkeitä. Muistutimme heitä ennen harjoitusten aloittamista heidän aiemmilla tuokioilla tekemistä tulevaisuuden haave-esityksistä, mutta he halusivat esittää tällä kertaa uusia ennennäkemättömiä asioita. Kertasimme heidän kertomat tulevaisuuden haaveet fläppitaululta. Asukkaat esittivät itselleen tärkeitä asioita ja sen tulikin olla prosessimme keskiössä; vaikka meistä asiat tuntuivat arkipäiväisiltä, ne olivat heille tärkeitä. Haasteena meillä oli tässä kohtaa omat odotuksemme ja sorruimme vertailemaan asukkaiden tämänkertaisessa tuokiossa esittämiä asioita heidän aiemmin esittämiinsä haaveisiin.

Ilmapiiiri oli aluksi ennen toiminnan alkamista mielestämme raskas ja tuntui, että asukkailla oli hieman ”veto pois”. Tunnelmaan vaikutti varmasti yhden asukkaan lähipiirissä sattunut tragedia. Tapahtunutta oli ehkä käsitelty ryhmäkodissa aiemmin. Myös vointiaan valitellut asukas oli mieli maassa ja tuntui hakevan huomiota terveydentilallaan. Lisäksi kahden asukkaan syrjään vetäytyminen aiheutti muissa asukkaissa selvästi hiukan vaivaantuneisuutta ja meissä harmitusta. Yksi asukas ei selkeästi pystynyt enää keskittymään toisen asukkaan jäädessä sivuun toiminnasta.

Ilmapiiiri oli kaiken kaikkiaan mielestämme hiukan levoton, vaikka tanssiharjoituksen yhteydessä koimmekin tunnelman rennoksi, energiaa antavaksi ja toimintaa hyvin käynnistäväksi. Luulemme kuitenkin kolmen musiikkikappaleen olleen liikaa alkulämmittelyyn jo valmiiksi alavireiselle ryhmälle ja se saattoi väsyttää asukkaita entisestään. Kysyimme ennen kolmatta kappaletta heidän halustaan jatkaa, johon kaikki vastasivat myöntävästi. Ehkä meidän kuitenkin olisi pitänyt lopettaa tanssiminen tässä vaiheessa. Tämä luultavasti kostautui levottomana ilmapiiirinä ja asukkaiden huonona keskittymisenä. Esimerkiksi ovi tulevaisuuden haaveisiin - harjoituksessa asukkaat eivät malttaneet keskittyä harjoituksessa tarkoituksella syntyneeseen jännitteeseen. Havaitsimme myös hetkellistä motivaation puutetta, joka näkyi poissaolevaisuutena.

Alkutanssimisen jälkeen suurin osa asukkaista muuttui vaisuiksi, eikä heittäytyminen tapahtunut yhtä helponoloisesti kuin aikaisemmissa tuokioissa. Ryhmäkodinohjaaja soluttautui mukaan toimintaan hyvin, mutta melko huomaamattomalla tavalla. Luulemme tällä olleen ehkä vaikutusta asukkaiden osallistumiseen ja innostumiseen. Mielestämme ryhmäkodinohjaajan tehtävä ei ole innostaa asukkaita - se on meidän tehtävämme. Olemme kuitenkin huomanneet prosessin edetessä ryhmäkodinohjaajien panoksen olevan tärkeää asukkaille, sillä he ottavat paljon vaikutteita heiltä. Tässä tapauksessa ryhmäkodinohjaajan osallistuminen saattoi tarttua osaan asukkaista; hän ei ollut näkyvässä roolissa. Emme kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että meidän innostamisemme ei välttämättä ollut tällä kerralla riittävää.

Koimme ohjaajina ensimmäistä kertaa olomme hyvin epävarmoiksi. Meistä tuntui siltä, ettemme saaneet asukkaista niin sanotusti mitään irti. Myöskään seuraavan lauantain tuokion peruuntuminen ei lisännyt varmuuden tunnetta, mutta saimme mielestämme vastattua tilanteeseen hyvin ehdottamalla yhtä lisätuntia tiistain tuokiolle, joka myös sopi kaikille. Luulemme tietoisesti sekä tiedostamattomasti kärsineemme kiireen ja stressin tuomista tunteista, jotka varmasti vaikuttivat ohjaustyöhömmä ja heijastuivat sen myötä myös ilmapiiriin. Tällä kertaa asukkaat tarvitsivat myös enemmän tukea ja selvennystä harjoituksiin. Teimme kuitenkin parhaamme, emmekä antaneet epävarmuuden syödä omaa innokkuuttamme.

Tämä tuokio sai meissä aikaan jännittyneisyyttä ensi viikon tuokioita kohtaan, sillä ajan puute ja tällä tuokiolla asukkaissa aistimamme alavireisyys voivat vaikuttaa epäsuotuisalla tavalla prosessimme päätökseen. Meitä huoletti se, että seuraavan viikon tiistai on viimeinen tuokio ennen 6.10. olevaa viimeistä kertaa ja esitystä. Näin ollen pelkäämme, että mahdollisen alavireisyyden jatkuessa toiminta voi muuttua väkinäiseksi, esitystavoitteiseksi sekä lopulta kehtään palvelemattomaksi. Seuraavalle kerralle suunnittelimme kaiken niin hyvin kuin pystyimme. Suunnittelimme esityksen rungon valmiiksi ja yritimme sisällyttää toimintaan mukavia asioita sekä asukkaiden itse toivomia elementtejä - tarkoituksenamme ei ollut missään nimessä tehdä tätä niin sanotusti verenmaku suussa. Hyväksyimme mielestämme ajatuksen esityksen mahdollisesta peruuttamisesta, jos toiminta jatkuisi samanlaisena kuin tällä kerralla.

5.8 Seitsemäs tuokio 2.10.2012 - Suunnitelmien muutoksissa piilee mahdollisuus riemuun

Saapuessamme Ruusuhakaan yksi asukkaista sekä ryhmäkodinohjaaja tulivat juttelemaan kanssamme eteiseen. He kertoivat, että tulevana lauantaina suurella osalla ryhmäkodin asukkaista on muuta menoa, joten heidän mielestään esitystä eikä lauantain draamatuokiota kannattaisi pitää. He kertoivat myös, että vasta Ruusuhaassa pidettyjen myyjäisten takia monien vanhemmat sekä ystävät eivät todennäköisesti saapuisi paikalle; he olivat juuri vierailleet Ruusuhaassa. Tämä pisti tekemämme suunnitelmat täysin uusiksi, sillä olimme suunnitelleet tälle tuokiolle esityksen rungon valmiiksi ja meidän oli tarkoitus harjoitella sitä koko tuokion ajan. Lisäksi meidän tuli yhdessä asukkaiden kanssa pohtia korvaava ajankohta viimeiselle tuokiolle.

Menimmekin hetkeksi henkilökunnan pukuhuoneeseen pohtimaan, miten vastaamme tähän spontaanisti ilmenneeseen tilanteeseen. Koska esitystä ei tulekaan, se vie paineet pois viimeisiltä toimintakerroilta. Näin ollen tällä kerralla meillä oli 2,5 tuntia käytössä vapaampaan draamaan, joka ei ollut esityskeskeistä. Päätimme, että tulevat kaksi päätöskertaa tulisivat olemaan mahdollisimman asukaslähtöisiä ja hieman vapaamuotoisempia.

Lähdimme avoimin mielin tuokioon ottamaan vastaan myös asukkaiden mielipiteitä ja ideoita tuokion kulusta. Toimintaa aloitettaessa tuokioon osallistui neljä asukasta sekä kaksi ryhmä-

kodinohjaajaa; yksi asukkaista oli vielä omassa harrastuksessaan, josta tiesimme jo sopiesamme viime kerralla tämän tuokion poikkeavaa aikataulua. Aloitimme tuokion istumalla yhdessä lattialle mattojen päälle rinkiin sekä keskustelemalla tilanteesta. Asukkaat ymmärsivät, miksei esitystä tulekaan; asukkaita olisi ollut ehkä vain kaksi paikalla. Sovimme myös yhdessä korvaavan ajan lauantaille, joka tulee olemaan seuraavan viikon keskiviikko. Tällöin aloitimme asukkaiden loppuhaastattelut arviointia varten ennen varsinaista senkertaista toimintaa.

Kyselimme asukkaiden toiveita tälle toimintatuokiolle. Yksi asukkaista ehdotti ”lakanajuttua”, eli ovi tulevaisuuden haaveisiin -harjoitusta. Osa asukkaista nyökytteli ehdotukselle, mutta yksi heistä suhtautui siihen kielteisesti sanomalla ei. Kerroimme voivamme toteuttaa harjoituksen enemmistön päätöksellä. Lisäksi kysyimme, haluavatko he tehdä improvisaatioharjoituksia, johon asukkaat vastasivat myöntävästi.

Aloitimme toiminnan alkurituualilla, johon asukkaat sekä ryhmäkodinohjaajat lähtivät mukaan hyvin nopeasti ja reippaasti. Kaikilla oli tällä kerralla vain positiivista sanottavaa olotiloistaan, lukuun ottamatta toista ryhmäkodinohjaajaa, joka kertoi olevansa väsynyt. Asukkaat eivät jääneet pohtimaan olotilojaan pitkäksi aikaa ja asennot olivat näyttävämpiä kuin aikaisemmissa alkurituualeissa. Meille tuli sellainen tunne, että asukkaat tekivät alkurituualin tällä kertaa hyvin intuitiivisesti ja varauksetta.

Alkurituualin jälkeen aloitimme lämmittelyt kävelemällä tilassa. Tarkoituksena oli, että kun joku ryhmässä pysähtyy paikoilleen, kaikki muutkin pysähtyvät, kunnes joku päättää lähteä liikkeelle aloittaen jälleen tilassa liikkumisen. Tämän harjoituksen teimme viime kerrallakin, joten tällä kertaa se sujui ilman sen kummempaa ohjeistusta ja osallistuimme itsekin siihen. Tälläkin kertaa harjoitus aiheutti ryhmässä riemua ja naurun raikua. Asukkaat halusivat myös ottaa hassuja asentoja pysähtyessään.

Tämän jälkeen menimme rinkiin seisomaan ja otimme fläppitaululta esiin aiemmin ylöskirjaamamme itsenäisyyden elementit. Tarkoituksena oli se, että ringissä seisossamme kuka tahansa sai huutaa fläppitaululla olevan itsenäisyyden elementin, jolloin me kaikki esitimme niitä. Aloitimme käymällä läpi kaikki elementit yhdessä sanallisesti, jonka jälkeen siirryimme toimintaan. Asukkaat huutelivat elementtejä, mutta yksi asukkaista oli selkeästi eniten äänessä. Ilmeisesti tämän vuoksi yksi asukkaista lähti sivuun sohvalle istumaan ja sanoi äänekäämmän asukkaan ”vieneen hänen ajatuksensa”. Hän kuitenkin nauroi kovasti muiden toiminnalle ja vaikutti hyväntuuliselta. Harjoituksen loppupuolella asukas palasi ryhmään ja huusi vielä viimeisen elementin fläppitaululta. Loppupuolella annoimme asukkaille myös luvan poistua ringistä ja käyttää enemmän tilaa hyödykseen liikkeissään.

Kolmanneksi alkulämmittelyksi olimme suunnitelleet ”minä menen - et mene” -harjoituksen. Ajatuksena oli, että jokainen ottaa itselleen parin. Toinen pareista ottaa toista vyötäröltä

takaapäin kiinni ja yrittää estää toista menemästä eteenpäin. Samalla eteenpäin pyrkijä huu-
taa ”minä menen”, kun taas kiinnipitelijä estelee menijää hokemalla ”et mene”. Osallis-
tuimme harjoitukseen itsekin ja kaikille riitti parit. Ryhmä lähti enempiä kyselemättä harjoi-
tukseen ja pian huoneen täyttikin naurun saattelat estelyhuudot. Ryhmä heittäytyi harjoi-
tukseen hyvin fyysisesti, jonka seurauksena asukkaat eivät enää jaksaneet hengästykseltään
vaihtaa rooleja parin kanssa. Harjoitus ajoi siis asiansa - kaikki tuntuivat lämmenneen tar-
peeksi tulevia harjoituksia varten.

Seuraavaksi jatkoimme aiemmin toivotulla ovi tulevaisuuden haaveisiin -harjoituksella.
Koimme edellisen harjoituksen olleen erittäin hyvä johdatus tähän harjoitukseen, sillä tässä-
kin harjoituksessa käsitellään lähtemisen ja oman päätöksenteon vaikeutta muiden epäillessä
ja estellessä. Tätä edelsi kuitenkin jo perinteeksi muodostunut tarinamaton tankin täyttö,
jonka yksi asukkaista täytti kuten aiemminkin kerroilla. Kokoonnuimme kaikki tarinamaton
ympäri ja ryhmäläiset auttoivat tankin täyttäjää ojentelemalla öljyä sekä taputtamalla.
Koimme tankin täytön jälleen tunnelmaa kohottavana tekijänä. Itse olimme unohtaa koko-
naan tarinamaton tankin täytön, mutta tarinamaton tankin aikaisemmillä kerroilla täyttänyt
asukas kuitenkin muisti sen.

Aiemmin kielteisesti harjoitusta kohtaan suhtautunut asukaskin oli hymyileväinen, eikä tuntu-
nut enää suhtautuvan negatiivisesti harjoitusta kohtaan. Me ohjaajat menimme jälleen seiso-
maan tarinamatolle ja pitelemään lakanaa, jonka taakse asukkaat yksi kerrallaan tulivat.
Edellisellä kerralla yksi asukkaista oli kieltäytynyt osallistumasta harjoitukseen, joten tällä
kertaa kannustimme häntäkin mukaan kehottamalla keksimään jonkin tulevaisuuden haaveen,
jonka hän esittäisi tarinamatolle astuessaan. Lisäksi kesken toiminnan yksi asukas saapui pai-
kalle harrastuksestaan. Hänen äitinsä jäi myös seuraamaan toimintaa sivuun. Harrastukses-
taan saapunut asukas ei edellisellä kerralla halunnut osallistua tähän harjoitukseen. Kuitenkin
molemmat viime kerralla harjoituksesta poisjättäytyneet asukkaat osallistuivat harjoitukseen.

Edellisellä kerralla harjoitus tuntui mielestämme hieman väkinäiseltä, sillä emme saaneet
asukkaita innostettua tarpeeksi harjoitukseen. Tällä kertaa kuitenkin asukkaat vaikuttivat
hyvin innostuneilta ja koimme ilmassa hyvää yhteishenkeä. Tämä näkyi siinä, että kaikki
asukkaat huutelivat esteleviä huudahduksia ja lauseita lakanan takana olevalle hyvin äänek-
käästi tai olivat muuten hengessä mukana erilaisin elein. Yksi asukkaista halusi tehdä toisen-
kin tulevaisuuden haaveen, joten otimme toisen kierroksen. Toinen viime kerralla harjoituk-
sesta poisjättäytyneistä esitti myös toisen tulevaisuuden haaveensa oma-aloitteisesti. Toinen
heistä esitti vain yhden, jonka ilmaisuun häntä tuli tukemaan hänen toimintaa sivuun seura-
maan jäänyt äitinsä. Tarinamatolla näimme muun muassa häät, romanttisen illan, lauluesityk-
sen, tanssia, viulunsoittoa ja lentokapteenin työskentelyä. Harjoitukseen osallistui myös ryh-
mäkodinohjaajat sekä me, eli kaikki pääsivät esittämään oman tulevaisuuden haaveensa. Har-

joitukset herättivät osallistujissa myös suuria tunteita; naurun lisäksi liikituksen kyyneleitäkin itkettiin.

Harjoituksen päätyttyä kysyimme asukkailta, mitä he haluaisivat tehdä seuraavaksi. Koska ehdotuksia ei heidän puoleltaan tullut, ehdotimme itse heille improvisaatioharjoituksia. Tähän ehdotukseen suurin osa asukkaista tuntui suhtautuvan myönteisesti ja loput olivat hiljaa. Asukkaat ja ryhmäkodinohjaajat improvisoivat pareittain tarinamatolla erilaisia kohtauksia, joihin asukkaat saivat vaikuttaa päättämällä keitä tarinamatolle astuneet vapaaehtoiset ovat ja missä he ovat. Lisäksi he saivat vapaasti huudella juonenkäänteitä meneillään olleeseen kohtaukseen. Kuitenkin ryhmäkodinohjaajat huutelivat ehdotuksia melkein enemmän kuin asukkaat. Yksi asukas kieltäytyi osallistumasta harjoitukseen seuraten toimintaa mieluummin ”katsomon” puolelta.

Improvisaatioharjoituksissa oli paljon naurua ja suorastaan positiivista hervottomuutta. Tilanteissa näimme esimerkiksi putkaan viedyn rattijuopon ja rakastuneen pariskunnan eksyneinä kaatosateessa. Kun jokainen halukas oli saanut käydä tarinamatolla, totesimme aikamme riittävän vielä jonkinlaiseen toimintaan. Annoimme asukkaille vielä mahdollisuuden astua tarinamatolle esittämään ”vapaanumeroita”. Kaksi asukasta halusi vielä käydä yksin tarinamatolla, jossa molemmat kertoivat itselleen tärkeistä asioista ilman muiden antamia ehdotuksia ja ideoita. Aistimme muissa asukkaissa tässä vaiheessa jo hieman väsymystä, eivätkä muut asukkaat halunneetkaan enää astua tarinamatolle.

Katsoimme ajan olevan tässä vaiheessa otollinen loppurentoutukselle. Olimme suunnitelleet tälle tuokiolle edelliskerran loppurentoutuksen inspiroimina rauhallista tanssillista liikettä saman merenkohina-musiikin tahdissa. Hämärsimme valaistusta tunnelmallisemmaksi ja ohjasimme jokaista ottamaan itselleen tilasta oman paikan ja asettamaan sinne patjan. Musiikin alkaessa soimaan ohjeistimme heitä sulkemaan silmänsä ja alkamaan liikkua rauhallisesti oman sen hetkisen olon mukaan musiikin tahdissa. Myös ryhmäkodinohjaajat osallistuivat harjoitukseen. Asukkaat tuntuivat ymmärtäneen ohjeistuksemme erinomaisesti, sillä kaikki pitivät silmänsä suljettuina ja antoivat liikkeen viedä heitä.

Asukkaiden hetken aikaa tanssittua ohjeistimme heitä ikään kuin sulamaan patjoilleen mukavaan makuuasentoon. Jokaisen maatessa patjallaan Annastiina luki saman meriaiheisen rentoutustarinan kuin viime tuokiossakin. Osa asukkaista makasi patjallaan liikkumatta, osa hieman levottomasti pyörien. Yksi asukkaista hymyili leveästi ja tuntui todella eläytyvän harjoitukseen.

Harjoituksen päätteeksi istuimme lopuksi ringiin palautetta ja purkua varten. Kyselimme tunteita loppurentoutuksesta ja yleisesti koko tuokiosta. Useampi asukas totesi rentoutuksen olleen mielestään rentouttava. Myös ryhmäkodinohjaajat kehuivat rentoutuksessa vallinnutta

tunnelmaa ja sen jättämää olotilaa. Lisäksi muutama totesi potevansa väsymystä. Yleisesti tuokiossa mieleenpainuvimpana asiana pidettiin toisen ryhmäkodinohjaajan esittämää tulevaisuuden haavetta, johon koko ryhmä oli osallistunut. Se aiheutti ryhmässä vielä näin jälkeempäinkin paljon naurua ja riemua. Keräsimme palautetta vielä hymynaamakortein. Jokainen valitsi hymyilevän kortin ja tuntui lähtevän tuokiosta hyvin mielin.

5.8.1 Itsearviointi

Tällä kertaa annoimme asukkaiden vaikuttaa tuokion sisältöön enemmän, koska omat suunnitelmamme menivät uusiksi esityksen peruuttamisen vuoksi. Alkuhämmennyksen ja lyhyen mietinnän jälkeen päätös tuntui kuitenkin helpottavalta, sillä aikataulumme olisi ollut esityksen valmiiksi saamiseen niin tiukka. Toki koemme myös harmitusta; meidän mielestämme esitys olisi ollut prosessimme kokoava tekijä, jossa asukkaat olisivat saaneet tuoda näkyviksi omia tulevaisuuden haaveitaan ja sitä, mikä heille on itsenäisyyttä. Lisäksi asukkaat olivat erityisesti toivoneet esitystä, joten sen poisjääminen oli harmi heidänkin osalta. Näin ollen tämänkertaisessa tuokiossa painottui enemmän asukkaiden omat toiveet sekä hauskanpito, kantavia teemojamme kuitenkin unohtamatta. Toisaalta myös se, että annoimme asukkaille mahdollisuuden päättää tuokiomme sisällöstä, tuki mielestämme jo itsessään teemojamme.

Asukkaat saivat siis vaikuttaa tuokion sisältöön ehdottamalla harjoituksia tälle tuokiolle sekä aikatauluasioita ensi viikon suhteen. Annoimme mielestämme hyvin aikaa asukkaiden ideoille sekä palautteelle. Toisaalta kuitenkin koemme näin jälkeempäin, että yksi asukkaista oli esillä enemmän kuin muut, jolloin muut saattoivat tuntea jäävän hänen varjoonsa. Tähän meidän olisi kannattanut puuttua, jotta hiljaisemmatkin asukkaat olisivat päässeet enemmän esille. Koemme myös, että olisimme voineet kannustaa kesken kaiken tuokioon mukaan tullutta asukasta enemmän.

Myös ryhmäkodinohjaajat heittäytyivät mielestämme niin vahvasti mukaan, että asukkaille ei joka käänteessä tuntunut aina jäävän tilaa; asukkaat kuitenkin ovat prosessimme pääroolissa. Tämä näkyi esimerkiksi improvisaatioharjoituksessa, jossa asukkaat saivat valita tarinamatolle menneille vapaaehtoisille rooleja ja tilanteita. Tässä ryhmäkodinohjaajat keksivät hyvin innokkaasti rooleja ja tilanteita, jolloin asukkaat eivät saaneet niin hyvin mahdollisuuksia tilanteen kehittämiseen. Toisaalta koemme myös, että työntekijät yrittivät auttaa asukkaita ehkä liikaakin heidän valinnoissaan ehdotuksia tehtäessä. Tähän olisimme voineet todeta väliin, että asukkaidenkin tulisi saada ehdotuksensa kuuluviin. Ehkä toiminnan tempo oli yltynyt liian nopeaksi hervottomien tilanteiden myötä, jolloin sitä olisi voinut hieman rauhoittaa tietynlaisen herkkyuden ylläpitämiseksi.

Ilmapiiri oli mielestämme hyvä ja energinen läpi tuokion. Koimme positiivisena ryhmäkodinohjaajien heittäytymisen mukaan toimintaan, vaikka se välillä hiukan veikin asukkaiden tilaa

tuoda esiin omaa ilmaisua. Kuitenkin koimme työntekijöiden heittäytymisen myös rohkaiseen asukkaita harjoituksiin heittäytymiseen. Asukkaat olivatkin tällä kertaa hyvin heittäytyviä ja rohkeita. Ainoastaan yksi asukas halusi pysytellä enemmän sivummalla. Tekemämme harjoitukset olivat ennestään tuttuja ja aiemmin pidettyjä, jotka saattoivat myös vaikuttaa positiivisesti ilmapiiriin. Voi olla, että asukkaat kokivat piristävänä sen, että he saivat itse päättää tuokion sisällöstä ja se vaikutti ehkä positiivisella tavalla heidän heittäytymiseensäkin. Lisäksi kyseessä oli jo seitsemäs ohjaustuokio, jolloin olemme tulleet jo varmasti hieman tutummiksi asukkaille. Tuokiossa näimme jopa liikituksen kyyneliä kahden asukkaan esittämässä hääkohtauksessa, jotka kertoivat mielestämme omalla tavallaan ryhmän sisällä vallitsevasta luottamuksesta.

Tuokiossa Anniina koki jääneensä Annastiinan varjoon ohjaustyössä. Emme olleet jakaneet vastuurooleja ohjauksista tälle kerralle, joten Annastiina otti tiedostamattaan ohjat käsiinsä hyvin vahvasti. Tähän saattoi vaikuttaa myös äkilliset suunnitelmien muutokset, jolloin epävarmuuden tunteet aiheuttivat Annastiinassa tarpeen pitää tilanteen hallinnassa, joka näkyi ohjaamisvastuun ottamisena. Näin ollen Anniina ei saanut suunvuoroa kuin vasta tuokion loppupuolella Annastiinan jo selvästi väsyessä vastuurooliinsa, jonka oli itselleen ottanut. Tällöin Anniina otti vastuun tuokion loppuunsaattamisesta. Toki Anniina olisi voinut jo aikaisemmassa vaiheessa tuokiota huomauttaa Annastiinalle ohjauksen tasapuolisesta työnjaosta. Keskustelimme asiasta tuokion jälkeen ja sovimme, että seuraavalla kerralla Anniina ottaa enemmän vastuuta ohjauksessa ja jaamme vastuut selkeämmin.

5.9 Kahdeksas tuokio 10.10.2012 - Diskoilusta prosessin päättämiseen

Aloitimme viimeisen toimintatuokiomme asukkaiden loppuhaastatteluilla. Tänään paikalla oli kuusi asukasta; myös asukas, joka oli aiemmin joutunut jättäytymään osasta tuokioistamme pois harrastuksensa vuoksi. Paikalla oli myös ryhmäkodinohjaaja, jonka tapasimme ensimmäistä kertaa. Otimme jokaisen toiminnassa mukana olleen asukkaan yksitellen ryhmäkodin pommisuojojassa olevaan kokoustilaan, jossa esitimme heille laatimamme kysymykset. Yksi ryhmän jäsenistä jäi haastatteleematta, mutta saimme häneen yhteyttä jälkikäteen sähköpostilla.

Haastattelut tehtyämme aloitimme varsinaisen toiminnan alkurituualilla. Kaikilla asukkailla tuntui tälläkin kerralla olevan positiivisia tunnelmia, mikä loi mielestämme mukavat puitteet toiminnalle. Alkurituualin jälkeen jatkoimme ”Voimaa taiteesta-diskolla”, jota yksi asukkaista oli aiemmin toivonut prosessin päätteeksi. Haastattelujen yhteydessä olimme pyytäneet muutamaa asukasta tuomaan mukanaan yhden cd-levyn, josta heidän oli tarkoitus valita kappale, jonka tahdissa tanssia. Tanssimme yhdessä valittujen neljän kappaleen tahdissa, joita emme kuitenkaan ajanpuutteen ja asukkaiden jaksamisen vuoksi kuunnelleet kokonaan alusta loppuun. Tanssilattialla näimme vapaata tanssia, ilmakitaran soittoa ja paritanssia. Kaikki asuk-

kaat osallistuivat diskoon ja hymyäkin näkyi. Asukasta, joka oli ollut paljon poissa tuokioistamme harrastuksensa vuoksi, jäi harmittamaan se, ettei hänen kappalettaan soitettu kokonaan loppuun. Selitimme asukkaalle, ettemme kuunnelleet muidenkaan valitsemia kappaleita kokonaan ajanpuutteen takia.

Diskon jälkeen levitimme patjat tarinamaton ääreen ja pyysimme aiemmillä kerroilla tarinamaton tankin täyttäneitä asukasta tarkistamaan maton tilanteen tältä osin viimeistä kertaa. Tankin täytön ja öljyjen tarkastamisen jälkeen asukkaiden tehtävänä oli käydä vuorollaan tarinamatolla kertomassa tai esittämässä, miltä oma elämä mahtaa näyttää tulevaisuudessa. Kaikki asukkaat yhtä lukuun ottamatta kävivät tarinamatolla esiintymässä. Emme pakottaneet tälläkään kertaa ketään tarinamatolle, mutta yritimme parhaamme mukaan kannustaa ja rohkaista heitä siihen. Kaikkia esityksiä yhdisti se, että niissä oli elementtejä aiemmin käsittelemistämme tulevaisuuden haaveista sekä nykyhetkestä ja ne olivat yhtä lukuun ottamatta kerrottavissa. Asukkaat kertoivat muun muassa haluistaan työskennellä samassa työpaikassa, matkustaa yksin kävellen sekä bussilla, toimia ammattimuusikkona ja solmia avioliitto, joten asukkaiden tulevaisuuden haaveet näkyivät niissä selkeästi.

Mieleepainuvin oli kuitenkin mielestämme yhden asukkaan toive Ruusuhaan yhteisöön liittyen. Asukas olisi halunnut ryhmäkodinohjaajan olevan paikalla katsomassa hänen esitystään, mutta ryhmäkodinohjaaja joutui juuri tuolla hetkellä tekemään töitä keittiössä. Asukas kertoi toiveestaan vahvasti käsillään elehtien ja äänenpainoaan vaihdellen, jolloin hänen viestinsä oli mielestämme hyvin vaikuttava. Aiemmin mielestämme hiukan hiljaisesta asukkaasta olikin yhtäkkiä kuoriutunut karismaattinen puhuja ja esiintyjä. Tämän asukkaan kohdalla on mielestämme selkeästi tapahtunut suurin kehitys lyhyen draamaprosessimme aikana. Ryhmäkodinohjaajalta jäi nyt näkemättä asukkaan tärkeä viesti henkilökunnalle ja koko Ruusuhaan yhteisölle. Emme kuitenkaan muistaneet enää jälkepäin kertoa asukkaan esityksestä ryhmäkodinohjaajalle.

Tarinamaton jälkeen nousimme kaikki seisomaan rinkiin. Ideana oli kerätä prosessistamme yhteenvetoa sekä mieleen painuneita asioita hernenpussia ringissä kierrättämällä. Jokainen saisi hernenpussin saatuaan vuorollaan kertoa, mikä asia on erityisesti jäänyt mieleen draamatuokioistamme. Asukkaiden mieleen oli jäänyt muun muassa ”lakana” eli ovi tulevaisuuden haaveisiin -harjoitus, liikkuva patsas, jossa käsittelemme itsenäistymisen elementtejä sekä edellisellä kerralla tarinamatolla nähtyjä tulevaisuuden haaveita. Yksi asukkaista painotti sitä, kuinka hän on päässyt jakamaan muille hänelle tärkeitä asioita. Yksi asukkaista halusi kertoa, että olemme hänen mielestään ”mukavia ihmisiä”.

Viimeinen toiminnallinen harjoituksemme oli loppurituoli, johon otimme tällä kertaa tarinan sijasta alussa enemmän käyttämämme huivirentoutuksen pareittain. Harjoitus sujui jo tutuksi

tulleeseen tapaan; asukkaat kävivät matoille makaamaan mukavaan makuuasentoon ja pari sivelä makoilijaa huivilla rentoutusmusiikin soudessa taustalla.

Rentoutuksen jälkeen keräsimme palautetta koko kahdeksan tuokion käsittäneestä draama-prosessista sosiometrimenetelmällä: jos piti prosessia positiivisena kokemuksena, tarkoituksena oli mennä tilan vasempaan laitaan. Jos kokemus oli negatiivinen, niin mentiin oikeaan laitaan. Jos ei osannut sanoa, oli mahdollisuus mennä keskelle tilaa. Kaikki asukkaat menivät suoraan tilan vasempaan laitaan seisomaan. Suurimmalla osalla asukkaista oli myös hymy kasvoillaan.

Sosiometrin lisäksi keräsimme perinteisesti vielä palautteen senkertaisesta tuokiosta hymynaamakortein. Kaikki asukkaat valitsivat hymyilevät naamat ja erityisesti ”Voimaa taiteesta-disko” oli jäänyt heidän mieleensä. Positiivisen palautteen saattelemina menimme kaikki hyvillä mielin ryhmäkodin keittiöön toiminnanlopetuskahveille, jossa jaoimme vielä ryhmänjäsenille ruusut ja kiitimme heitä kaikkia toiminnassa mukana olemisesta. Asukkaat kiittelivät meitä kovasti ja ilmassa oli mielestämme myös hiukan molemmin puolista haikeutta toiminnan päättymisen vuoksi.

5.9.1 Itsearviointi

Viimeiselle kerrallemme olimme suunnitelleet tuokion vähemmän asukaslähtöiseksi; tarkoitus oli pitää toiminnalle mukava päätös ja kerätä yhteistä palautetta asukkailta. Kuitenkin ”Voimaa taiteesta-disko” oli alun perin yhden asukkaan idea, joten emme täysin jättäneet asukkaiden toiveita huomiotta. Lisäksi osa asukkaista sai tuoda diskoon omaa musiikkiaan. Täysin tasavertaisesti musiikin tuominen ei kuitenkaan jakautunut, koska unohdimme mainita asiasta loppuhaastattelun yhteydessä kahdelle ensiksi haastatellulle asukkaalle. Näin ollen heillä ei ollut valitsemaansa musiikkia mukana, muttemme toisaalta olisi ehtineetkään kaikkien levyjä soittaa.

Yksi asukkaista harmistui siitä, ettei hänen valitsemaansa kappaletta soitettu loppuun asti. Tämä kävi ilmi siitä, että hän alkoi toistaa lausetta ”biisi loppuun”. Saimme kuitenkin mielestämme selvitettyä tilanteen hänen kanssaan niin, ettei häntä jäänyt asia vaivaamaan. Muidenkaan kappaleita emme ehtineet soittaa kokonaan, jonka selitimme asukkaalle. Ei olisi ollut tasavertaista, että yhden kappale olisi kuunneltu loppuun asti. Sovimme lopulta, että hän kuuntelee kappaleen loppuun asunnossaan tuokion jälkeen.

Asukkaat pääsivät ilmaisemaan mielipiteitään ja itselleen mieleen jääneitä asioita alkurituaalissa, tarinamatolla sekä palautteenannoissa. Näin ollen ohjaajalähtöisestä työotteesta huolimatta asukkaat tulivat kuulluiksi emmekä unohtaneet itsenäistymisteemaamme, jonka koemme jossain määrin täyttyvän jo asukkaiden saadessa ilmaista itseään. Annoimme asukkaille

tasavertaiset mahdollisuudet itsensä ilmaisuun jakamalla puheenvuoroja sekä ohjaamalla keskusteluita. Tuokiomme ei ollut tällä kertaa myöskään kovin draamapainotteinen, mutta siitä huolimatta jokainen asukas pääsi vuorollaan ja halutessaan esille. Yhtä asukasta lukuun ottamatta asukkaat olivat hyvin heittäytyviä ja nauravaisia.

Siitä huolimatta, että kyseessä oli viimeinen toimintatuokiomme, pyrimme pitämään kiinni prosessimme teemoista. Tarinamattoharjoituksessa asukkaat joutuivat pohtimaan, millaista heidän elämänsä voisi olla tulevaisuudessa nyt kun olemme kartoittaneet heidän tulevaisuuden haaveitaan ja käsitelleet itsenäistymisprosessejaan. Uskomme tällaisen harjoituksen parhaimmassa tapauksessa konkretisoivan prosessin aikana läpikäytyjä asioita niin, etteivät ne jäisi vain kaukaisiksi haaveiksi. Kaikilla esiintyneillä asukkailla nousikin tarinamatolla esiin heidän aiemmin prosessissa kertomiaan tulevaisuuden haaveita ja osalla itsenäistymisen elementtejä. Koimme, että käsitellyt asiat ovat jääneet asukkaiden mieliin ja suuri osa heistä on selkeästi pohtinut niitä draamatuokioiden ulkopuolellakin. Myös harjoituksessa, jossa pyysimme prosessista palautetta hernelpussin avulla, asukkaat nostivat esiin mieleenpainuvimmiksi harjoituksiksi juuri ne harjoitukset, joissa olemme käsitelleet näitä teemoja eniten. Tämä toi meille tunteen siitä, että olemme kyenneet nostamaan prosessissamme teemojamme hyvin esille ja että nämä harjoitukset ovat olleet merkityksellisiä sekä mukavia.

Mieltämme lämmitteä erityisesti yhden asukkaan selkeä kehityskaari prosessimme aikana. Asukas oli alussa hieman vetäytyvä ja tarvitsi paljon tukea harjoituksiin. Kuitenkin kahdella viimeisellä kerralla hän osallistui harjoituksiin oma-aloitteisemmin ja rohkeammin. Olemme ehkä kyenneet antamaan hänelle hänen tarvitsemaansa tukea ja saavuttaneet hänen luottamuksensa, kun emme ole painostaneet häntä toimintaan.

Ilmapiiri tuokiossa oli mielestämme tasaisen hyvä ja avoin. Uskomme, että alkuhaastattelut olivat saattaneet orientoida asukkaita toimintaan, sillä ryhmä tuntui pääsääntöisesti hyvin toimintavalmiilta jo aloittaessamme. Ilmapiiriä ja omaa innokkuuttamme latisti kuitenkin ajanpuute; olimme suunnitelleet tuokion tunnin mittaiseksi, mutta ryhmäkodinohjaaja toivoi meidän lopettavan vielä hieman aikaisemmin. Näin ollen jouduimme katsomaan tarkemmin kelloa ohjaustyön yhteydessä, joka itsessään söi ohjaamisen iloa.

5.10 Yhteenveto

Draamaprosessimme Ruusuhaan ryhmäkodissa kesti yhteensä puolitoista kuukautta, jonka aikana ehdimme syventyä ryhmään osallistuneiden asukkaiden ajatuksiin itsenäisyydestä sekä heidän tulevaisuuden haaveistaan, joita asukkaat toivat näkyviksi monin tavoin. Toiminnan loppua kohti mentäessä teemojen tärkeys näyttäytyi asukkaiden intensiivisenä eläytymisenä tarinamatolla sekä hedelmällisinä keskusteluinä fläppitaulua apuna käyttäen. Alun perin suunnittelimme toimintakertojen määräksi yhdeksän, joka muuttui prosessin edetessä kah-

deksaksi meistä riippumattomista syistä. Lisäksi prosessin alussa asukkaiden kanssa yhdessä suunniteltu esitys jäi kokonaan toteuttamatta, mikä antoi meille vapaammat kädet rennompaan toimintaan kahdessa viimeisessä tuokiossa. Prosessin varrelle mahtui niin haasteita, onnistumisen kokemuksia kuin suuria tunteitakin.

6 Arviointi

Arvioimme opinnäytetyötä käsittelemällä erikseen työntekijöiden draamatuokioiden päätteeksi täyttämät arviointilomakkeet sekä asukkaiden antamat palautteet, asukkaiden kanssa käydyt loppuhaastattelut, työntekijöiden loppukyselyt sekä arvioimalla omaa toimintaamme. Itsearviointiin peilaamme edellä mainittuja palautteita ja huomioita. Itsearviointinnissa nostamme esiin myös omia oppimiskokemuksiamme ja prosessin antia.

6.1 Arviointilomakkeet ja asukkailta kerätyt palautteet tuokioiden päätteeksi

Jokaisen draamatuokion päätteeksi työntekijöiden tarkoituksena oli vastata laatimaamme arviointilomakkeeseen (Liite 1). Arviointilomakkeeseen olemme keränneet väitteitä, joiden paikkansapitävyyttä työntekijöiden tuli arvioida asteikolla 1-3. Numeroiden merkitykset ovat 1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran ja 3 = paljon. Väitteet pohjautuvat arviointikriteereihimme (ks. Taulukko 1). Lisäksi lomakkeessa on kolme avointa kysymystä. Väitteiden numeraalisista arvioinneista olemme laatineet taulukon (Taulukko 2), jotta vastauksia olisi helpompi käsitellä. Kolmesta tuokiosta emme saaneet lainkaan arviointia työntekijältä (2., 4. ja 8. tuokio), joten ne on jätetty pois taulukosta. Näin ollen näitä kolmea tuokiota arvioimme asukkaiden antaman palautteen ja itsearviointimme pohjalta. Seitsemänneistä tuokiosta saimme sen sijaan kahdelta eri työntekijältä täytetyt arviointilomakkeet. Heidän numeeriset arvionsa olemme sijoittaneet taulukossa samaan sarakkeeseen.

Väitteet	1. tuokio	3. tuokio	5. tuokio	6. tuokio	7. tuokio
Asukkaat saivat mahdollisuuksia tehdä valintoja ja ilmaista mielipiteitään ohjaustuokion aikana	3	3	3	3	3, 3
Asukkaat pääsivät vaikuttamaan draamaprosessin kulkuun	2	3	3	3	2, 2
Asukkailla oli tasavertaiset mahdollisuudet osallistua draamaan	3	3	3	3	3, 3
Asukkaiden yksilöllisiä taitoja ja resursseja huomioitiin riittävästi	3	3	2	3	2, 2
Ilmapiiri oli avoin ja kannustava	3	3	3	3	3, 3
Asukkaat heittäytyivät draaman vietäviksi	2	2	2	2	3, 3
Ohjaajapari otti vastaan spontaaneja ideoita (mikäli niitä tuli)	3	(tyhjä)	2	3	3, 3

Taulukko 2: Työntekijöiden arviointilomakkeiden tulokset

Taulukosta käy ilmi se, että ensimmäiseen väitteeseen ”asukkaat saivat mahdollisuuden tehdä valintoja ja ilmaista mielipiteitään ohjaustuokion aikana” on jokainen vastannut 3, ”paljon”. Näin ollen tuokioissa mukana olleiden työntekijöiden mielestä olemme onnistuneet antamaan asukkaille valinnanmahdollisuuksia ja vapauden mielipiteiden ilmaisuun. Tämä on ensimmäisen tavoittemme kannalta äärimmäisen oleellista; koemme tukeneemme asukkaiden itsenäisyyttä jo antamalla heidän tehdä itse valintoja ja ilmaisemalla mielipiteensä.

Toiseen väitteeseen, ”asukkaat pääsivät vaikuttamaan draamaprosessin kulkuun” työntekijät vastasivat sekä numerolla 2, ”jonkin verran”, että numerolla 3. Ensimmäisessä tuokiossa tarkoituksenamme oli tutustua asukkaisiin, joten he eivät siinä tuokiossa päässeet osallistumaan kovinkaan paljoa draamaprosessin kulun suunnitteluun. Seitsemännellä tuokiolla sen sijaan koimme ”heittävämmepallon” hyvinkin pitkälti asukkaille ja he itse oma-aloitteisesti kyseisen tuokion alussa päättivät hylätä ajatuksen esityksestä, jolloin esitys jäi pois. Näin ollen on hieman yllättävää, että työntekijät vastasivat väitteeseen numerolla 2. Voi toki olla, että tulkitsemme eri tavalla käsitteen ”draamaprosessin kulku”. Olisimme tietysti voineet ennen prosessin alkua käydä lomakkeen yhdessä läpi työelämän ohjaajamme kanssa, joka olisi voinut selvittää joitain käsitteidemme tarkoituksia muille työntekijöille tarvittaessa. Emme täten

ottaneet mahdollisia tulkintaeroja huomioon. Muista tuokioista saimme arvioiksi numeron 3, jolloin kriteeri asukkaiden draamaprosessiin vaikuttamisesta täyttyi hyvin työntekijöiden mukaan.

Kolmas väite, ”asukkailla oli tasavertaiset mahdollisuudet osallistua draamaan” keräsi työntekijöiltä yhdenmukaisen arvion 3. Näin ollen jokaisella arvioidulla kerralla työntekijöiden mielestä olemme onnistuneet antamaan asukkaille tasavertaisen mahdollisuuden draamaan osallistumiseen. Tämä on hyvin tärkeää sen kannalta, että kykenimme olemaan nostamatta aktiivisempia asukkaita jalustalle ja toisaalta emme unohtaneet passiivisempia osallistujia. Sen sijaan neljäs väite, ”asukkaiden yksilöllisiä taitoja ja resursseja huomioitiin riittävästi”, on jakanut jonkin verran työntekijöiden mielipiteitä. Viides ja seitsemäs tuokio on arvioitu numerolla 2, loput numerolla 3. Täten emme ole onnistuneet ottamaan tarpeeksi huomioon joitain asukkaiden ominaisuuksia ohjaustyössämme viidennellä ja seitsemännellä tuokiolla. Tämän huomasimme ajoittain itsekkin.

”Ilmapiiri oli avoin ja kannustava” -väitteeseen vastasi jokainen työntekijä numerolla 3. Se kertoo mielestämme siitä, että olemme onnistuneet omalta osaltamme luomaan tuokioissa myönteistä ilmapiiriä, joka on mielestämme edellytys luontevalle draamatoiminnalle. Toki moni muukin seikka vaikuttaa ilmapiiriin kuin vain meidän ohjaustyömme.

Kuudenteen väitteeseen, ”asukkaat heittäytyivät draaman vietäviksi” vastattiin numerolla 2, paitsi seitsemäs tuokio arvioitiin numerolla 3. Olemme samaa mieltä siitä, ettemme kyenneet innostamaan asukkaita mukaan toimintaan yhtä hyvin kuin olisimme halunneet. Myös muut asiat, kuten väsymys, on tietysti voinut vaikuttaa asukkaiden vireystilaan ja heittäytymiseen. Sen sijaan seitsemännessä tuokiossa asukkaat tuntuivat jo hyvin vapautuneilta, johon vaikutti varmasti myös kahden ryhmäkodinohjaajan innostunut läsnäolo.

Viimeinen väite, ”ohjaajapari otti vastaan spontaaneja ideoita (mikäli niitä tuli)” on myös jakanut hieman työntekijöiden mielipiteitä; viides tuokio sai arvion 2, kolme muuta numeron 3. Kolmannen tuokion kohdalla tämä väite jätettiin arvioimatta, jolloin voimme tulkita kohdan tyhjäksi jättämisen niin, ettei sillä kertaa spontaaneja ideoita ole työntekijän mielestä tullut. Toki unohdus tai arvioinnin vaikeuskin voivat olla mahdollisia selityksiä kohdan tyhjäksi jättämiselle. Olemme siis onnistuneet ottamaan avoimesti vastaan asukkaiden spontaaneja ideoita melko hyvin ja näin ollen koemme kyenneemme tukemaan asukkaiden kuulluksi tuleamista.

Arviointilomakkeessa oli kolme avointa kysymystä, jotka käsittelivät asukkaiden toimintaa, ohjaajaparin toimintaa sekä työntekijän tunnelmia draamatuokiosta. Vastauksista olemme ottaneet huomioon vain tavoitteidemme ja arviointimme kannalta oleellisia asioita. Työntekijät vastasivatkin jokaiseen kysymykseen, joten tyhjiä kohtia lomakkeisiin ei jäänyt.

Ensimmäinen avoin kysymys käsitteli työntekijöiden huomioita asukkaiden toiminnasta. Työntekijät olivat huomioissaan nostaneet esiin muun muassa asukkaiden vireystilan ja väsyneisyyden, joka on omalta osaltaan vaikuttanut toimintaan. Yhdessä vastauksessa oli huomioitu myös vaihtelevat tilanteet; asukkaiden vireystila voi muuttua yllättäenkin, jota on vaikea ennakoida etukäteen. Saman huomasimme itsekin osassa tuokioita. Yksi työntekijä mainitsi, että yksi asukas tarvitsee selkeästi lisää aikaa lämmitäkseen toiminnalle. Asukkaiden heittäytymistä ja mukanaoloa kehui kolme vastannutta. Lisäksi hyvän tunnelman nosti esiin yksi vastaaja jo tässä kysymyksessä.

Toinen avoin kysymys käsitteli ohjaajaparin toimintaa. Toiminnasta nostettiin esille ohjaajaparin innostuneisuus, iloisuus ja energisyys. Kiitosta sai myös tuokion hyvä suunnittelu, innostavuus, hyvä ote ja asukkaiden tasapuolinen huomioonottaminen. Lisäksi mainittiin se, että ohjaajapari osasi ohjata passiivisemmän asukkaan hyvin sivustaseuraajan rooliin. Ohjaajaparia luonnehdittiin kuunteleviksi ja luottamusta oli syntynyt ohjaajien ja asukkaiden välille yhden työntekijän mielestä. Kritiikkiä tuli kahdessa eri lomakkeessa; tiukempaa ohjausotetta kaivattiin tilanteisiin, joissa asukkaiden puheet lähtivät rönsyilemään käsiteltävän aiheen vierestä. Kuitenkin tässä asiassa yksi työntekijä koki, että ohjaustyössämme oli tapahtunut jo kehitystäkin.

Viimeiseen kysymykseen, ”tunnelmasi tuokiosta sen päätyttyä”, yleisin käytetty adjektiivi oli ”mukavaa”. Kehuja saivat loppurentoutukset. Yksi työntekijä mainitsi, että käsitellyistä teemoista on riittänyt keskustelua pitkään tuokion jälkeenkin. Kaiken kaikkiaan tässä kysymyksessä palaute oli ainoastaan positiivista.

Olemme sitä mieltä, että työntekijöiltä saatu palaute on antanut paljon uusia näkökulmia arviointiimme. Meitä kuitenkin harmittaa, ettemme saaneet jokaisesta tuokiosta palautetta. Lähes jokaisessa draamatuokiossa oli mukana eri työntekijä, joten emme saaneet mahdollisuutta koko prosessin havainnointiin vain yhdeltä henkilöltä, mikä olisi ollut koko prosessin kehityskaaren havainnoimisen kannalta parempi asia. Toisaalta saimme paljon erilaisia näkökulmia eri ihmisiltä ja tilaisuuden tavata eri työntekijöitä.

Uskomme myös, että lomakkeisiin on vastattu ajatuksen kanssa, sillä jätimme arviointilomakkeet työntekijöiden täytettäväksi tuokioiden päätteeksi ja keräsimme ne vasta seuraavassa tuokiossa. Koemme tämän lisäävän myös tulosten luotettavuutta, sillä lomakkeita ei ole tarvinnut täyttää ainakaan meidän puolestamme kovassa kiireessä. Koemme erittäin positiivisena sen, että numeerisissa väitteiden arvioinneissa ei esiintynyt yhtäkään numeroa 1 (ei lainkaan). Tämä vahvistaa omia onnistumisenkokemuksiamme.

Asukkailta draamatuokioiden päätteeksi hymynaamakortein keräämämme palaute oli pääasiassa pelkästään positiivista. Joukkoon kuitenkin mahtui koko prosessin aikana yksi surunaama-

kortti sekä kolme neutraalia korttia. Yksi surunaamakortti tuli ensimmäisellä tuokiolla, jolloin yksi asukas koki tulleen pakotetuksi toimintaan. Kaksi neutraaleista korteista tuli peräkkäisillä tuokioilla asukkaalta, joka valitsi kortit draamatuokiomme ulkopuolisista syistä. Näin ollen emme huomioi niitä arvioinnissamme. Yksi asukas oli valinnut neutraalin kortin, mutta emme saaneet selville, jäikö hän kaipaamaan jotain tuokiossa.

Useimmiten asukkaiden kommentit draamatuokioistamme olivat ”kivaa”, ”hyvä fiilis” ja ”ihan ok”. Tuokioistamme lähti useimmiten hymyileviä asukkaita. Viimeisessä tuokiossa toteutimme myös sosiometrin, jonka avulla keräsimme palautetta koko prosessista. Kaikki asukkaat olivat sitä mieltä, että prosessi oli onnistunut ja mukava. Pohdimme kuitenkin sitä, että sosiometrin avulla arvioinnissa on mahdollisuus myös siihen, että arvioijat menevät samaan kohtaan minne muutkin. Täten se ei aina välttämättä ole täysin luotettava arviointikeino. Saimme kuitenkin paljon kiitosta asukkailta toiminnan päätyttyä.

6.2 Asukkaiden loppuhaastattelut

Haastattelimme asukkaat yksitellen ennen viimeisen draamatuokion aloittamista. Haastateltavia oli yhteensä kuusi, joista yhden unohdimme haastatella hänen ollessaan harrastuksessaan ennen tuokion alkua. Yksi Ruusuhaan työntekijöistä kuitenkin haastatteli hänet pyynnöstämme myöhemmin tuokion jälkeen ja lähetti asukkaan vastaukset meille jälkikäteen sähköpostilla. Haastattelussa oli seitsemän varsinaista kysymystä ja yksi kohta vapaalle palautteelle. Vastauksista käsittelemme oleellimmat asiat tavoitteitamme ajatellen. Kysymykset olimme muotoilleet mahdollisimman helpoiksi, mutta silti itse haastattelutilanteissa huomasimme monen asukkaan tarvitsevan lisäselvitystä siihen, mitä kysymykset tarkoittavat. Näin ollen emme voi olla täysin varmoja, ovatko asukkaat ymmärtäneet kysymyksen niin kuin me olemme sen tarkoittaneet.

Ensimmäisessä kysymyksessä kartoitimme, ovatko asukkaat saaneet mielestään tehdä omia valintoja ja kertoa omia mielipiteitään draamatuokioissamme. Kaikki asukkaat vastasivat kysymykseen myöntävästi sanomalla ”kyllä” tai ”joo” lukuun ottamatta yhtä asukasta. Yksi asukas vastasi kysymykseen usein tuokioissakin toistamallaan fraasilla, ”vähän tiukille menee”, jonka voisi tulkita myös kieltäväksi vastaukseksi. Emme ole täysin varmoja, ymmärsikö hän kysymystä, sillä hän käytti kyseistä fraasia usein hyvin erilaisissa tilanteissa. Yleisesti ottaen voimme kuitenkin todeta, että asukkaat ovat saaneet omasta mielestään tehdä omia valintoja ja kertoa omia mielipiteitään.

Toinen kysymys koski sitä, saivatko asukkaat mielestään vaikuttaa draamatuokion kulkuun ja tapahtumiin. Tämä kysymys oli selkeästi haastava, sillä kaksi asukasta ei osannut vastata kysymykseen ollenkaan selvennysrytyksistämme huolimatta. Muut asukkaat vastasivat kysymyk-

seen myönteisesti ja yksi heistä mainitsi, että olisi voinut vaikka jatkaakin prosessia ja toinen kertoi olleensa mukana sen verran kuin pystyi.

Kolmannessa kysymyksessä selvitimme, oliko asukkailla mukavaa draamatuokioissamme. Kaikki asukkaat vastasivat kysymykseen myönteisesti. Yksi asukkaista kertoi tykänneensä olla mukana prosessissa, toinen sanoi lähtevänsä vaikka nyt heti taas mukaan. Yksi koki mukavana vapauden kertoa omia mielipiteitään sekä harrastuksistaan. Hän myös mainitsi muutamia harjoituksia, joista oli pitänyt. Yksi asukas sanoi kaiken olleen mukavaa.

Neljäs kysymys koski sitä, kannustimmeko asukkaita tarpeeksi draamatuokioissa. Vastauksissa oli hieman hajontaa; kolme asukasta vastasi suoraan myöntävästi. Yksi asukas puolestaan koki saaneensa ”melko vähän kannustusta”. Yksi asukas nosti esille sanan ”kiire”. Tulkitsemme tämän niin, ettei hän kokenut meillä olleen tarpeeksi aikaa hänen kannustamiselleen. Hän vastasi kysymykseen myös fraasillaan ”vähän tiukalle menee”.

Viides kysymys oli, että käsitelimmekö tarpeeksi itsenäistymistä ja tulevaisuuden haaveita. Yksi asukkaista ilmoitti, että aihe alkaa olla jo melko läpikoluttu juttu. Loput asukkaat yhtä lukuun ottamatta vastasivat kysymykseen myöntävästi. Yksi asukas ei halunnut vastata kysymykseen.

Kuudennessa kysymyksessä selvitimme, jäivätkö draamatuokioissa käsitellyt aiheet asukkaiden mieliin vielä tuokioiden jälkeenkin. Yksi asukkaista totesi haluavansa keskittyä vapaa-ajallaan muihin asioihin, muuten vastaukset olivat myönteisiä yhtä vastausta lukuun ottamatta; yksi asukas vastasi kysymykseen olevansa harmissaan siitä, että hän oli harrastuksessaan ennen viimeisen tuokion alkua. Tämä vastaus ei mielestämme kuitenkaan liity kysymykseen. Osalla asukkaista asiat olivat jääneet vain hieman mieleen, osaa asukkaista aiheet olivat jääneet mietityttämään enemmänkin.

Seitsemäs kysymys koski sitä, kokivatko asukkaat draamaprosessin tukeneen heidän omaa itsenäistymistään ja tulevaisuuden haaveiden käsittelyä. Yksi asukkaista koki saavansa tukea monilta eri tahoilta, toinen taas koki saaneensa prosessista irti paljon itselleen uusia ja tärkeitä asioita. Yksi koki prosessin liittyneen jollain tavalla omaan elämään ja yksi vastasi täysin myöntävästi. Yksi ei kokenut saaneensa prosessista irti mitään ja yksi pohti elämäänsä ja tulevaisuuttansa Ruusuhaassa.

Viimeinen kohta oli avoin vapaalle palautteelle. Yksi asukas halusi mainita Ovi tulevaisuuden haaveisiin -harjoituksen, josta piti ja arvioi prosessin myös numeerisesti arvosanalla 10+. Yksi asukas kertoi toiveestaan prosessin jatkuvuudelle. Yksi kertoi prosessin olleen kiva. Yksi asukas puolestaan kertoi välillä olleen ikävää, välillä mukavaa ja toisinaan oli liikaa kaikkea. Yksi asukas kehui ohjaajaparia mukaviksi ja ahkeriksi opiskelijoiksi. Yksi asukas kertoi, että hänel-

lä oli todella hauskaa ja että hän oli asukastovereidensa kanssa tanssinut iltaisin samantyyppisiä tansseja kuin mitä draamatuokioissammekin.

Haastatteluista tuli siis paljon palautetta, vaikka osa kysymyksistä osoittautuikin ehkä hieman liian haastaviksi. Olemme tyytyväisiä siihen, että asukkailla oli rohkeutta antaa meille positii- visen palautteen lisäksi kritiikkiä. Tämä kertoo mielestämme jollain tavalla siitä, että olemme pystyneet rakentamaan luottamusta ohjaajaparin ja asukkaiden välille suhteellisen lyhyen prosessimme aikana. Haastatteluista saadut myönteiset vastaukset antavat mielestämme viit- teitä siitä, että olemme onnistuneet saavuttamaan opinnäytetyöllemme asettamamme tavoit- teet. Koemme, että asukkaiden antama palaute prosessista on tärkein arviointikeino, sillä heitä varten koko prosessi ylipäätään toteutettiin.

6.3 Työntekijöiden loppukysely

Kokosimme loppukyselyyn kymmenen kysymystä, joista viimeinen on tarkoitettu vapaalle pa- lautteelle. Kysymykset olemme laatineet arviointikriteeriemme pohjalta (Taulukko 1). Pää- dyimme alkuperäisestä suunnitelmastamme poiketen toteuttamaan kyselyt sähköpostitse, sil- lä jokaisen työntekijän haastattelu paikan päällä Ruusuhaassa olisi ollut hyvin aikaa vie- vää ja haastatteluaiakataulujen yhteensovittaminen olisi ollut haastavaa. Kyselyyn vastasi nel- jä työntekijää.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyimme, rohkaistuivatko asukkaat työntekijöiden mielestä te- kemään omia valintojaan ja ilmaisemaan mielipiteitään draamaprosessin aikana. Tähän työn- tekijät vastasivat pääsääntöisesti myöntävästi, mutta osassa vastauksista huomioitiin myös asukkaiden yksilöllisyys huomauttamalla siitä, että kaikki osallistuivat toimintaan omalla per- soonallaan. Tämä on tärkeä huomio. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että asukkaat saattoivat hieman ujustella uusia ohjaajia sekä olla väsyneitä edellisen Voimaa taiteesta - draamaprosessin jäljiltä.

Toisessa kysymyksessä selvitimme, vaikuttivatko asukkaat työntekijöiden mielestä draamapro- sessin kulkuun. Tähänkin kysymykseen työntekijät vastasivat myönteisesti; yhden mielestä ohjaajapari kuunteli ja antoi asukkaille tilaa toimia. Yksi painotti asukkaiden tarvitsevan oh- jausta ja selkeitä ohjeita, mutta koki kuitenkin asukkaiden saaneen ottaa tarpeeksi osaa draamaprosessin kulkuun. Yksi mainitsi asukkaiden olevan nimenomaan ”se punainen lanka” prosessissa toisen työntekijän painottaessa puolestaan sitä, etteivät kaikki kyenneet vaikut- tamaan toiminnan kulkuun toimintakykynsä puitteissa.

Kolmas kysymys koski sitä, että osallistuivatko asukkaat aktiivisesti ja keskittyneesti draama- tuokioihin. Kaksi työntekijöistä nosti tässä kysymyksessä esille asukkaiden väsyneisyyden, joka vaikutti osallistumiseen. Kahdessa vastauksessa kerrottiin asukkaiden olleen innostuneita ja

osallistuneen toimintaan kaiken kaikkiaan hyvin. Yksi työntekijä mainitsi myös asukkaiden kovasti odottaneen draamatuokioitamme väsymyksestä ja sairasteluista huolimatta.

Neljännessä kysymyksessä kartoitimme, tulivatko prosessimme teemat, eli itsenäistyminen ja tulevaisuuden haaveet, ilmi draamaprosessissa. Kaksi työntekijöistä oli sitä mieltä, että teemat tulivat erittäin vahvasti esiin tuokioidemme aikana. Työntekijöistä kaksi puolestaan oli sitä mieltä, että tulevaisuuden haaveet olivat suuremmissa roolissa kuin itsenäistyminen. Tähän voi vaikuttaa se, ettemme käsitelleet aiheita tasapuolisesti jokaisessa tuokiossa, vaan olimme painottaneet kumpaakin vuorollaan eri tuokioiden aikana. Koska tuokioidemme ei osallistunut jokaisella kerralla sama työntekijä, ei työntekijöillä ollutkaan mahdollisuutta nähdä jaksamme.

Viidennessä kysymyksessä käsitelimme tuokioiden ilmapiiriä. Ilmapiiriä kuvattiin iloiseksi ja intensiiviseksi, jopa huvittomaksi. Yksi työntekijöistä nosti esiin asukkaiden väsymyksen. Kuudennessä kysymyksessä selvitimme, miten asukkaat ja ohjaajapari heittäytyivät draamaan työntekijöiden mielestä. Kahden työntekijän mielestä ohjaajapari olisi voinut heittäytyä draamaan enemmänkin ja osallistua harjoituksiin enemmän. Kahden mielestä molemmat osapuolet heittäytyivät yhtä vahvasti. Tässä kysymyksessä yksi työntekijä mainitsi, että vaikka yhdellä asukkaalla olikin ajoittain vaikeuksia draamaan heittäytymisessä, tuokiot olivat hänelle silti suuri voimavara. Itse olimme huomanneet saman ja tämän asukkaan kohdalla näkyikin toiminnassa huomattava kehityskaari.

Seitsemännessä kysymyksessä kysyimme, oliko iloa ja innostusta havaittavissa puolin ja toisin draamatuokioissamme. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että ohjaajapari oli ajoittain jännittänyt, mutta asukkaat saivat tilanteet nopeasti laukeamaan omalla asenteellaan. Useimmiten tuokiot olivat kuitenkin täynnä iloa, naurua ja mukavia tarinoita. Yhden mielestä innostusta oli havaittavissa, mutta hän huomasi väsymyksen vaivaavan useampaa asukasta. Yksi työntekijä oli havainnut tekemisen riemua tuokioiden aikana.

Kahdeksas kysymys käsitteli sitä, kuinka ohjaajapari hallitsi yllättävät tilanteet ja spontaanit ehdotukset. Kahden työntekijän mielestä ohjaajapari antoi asukkaille hyvin tilaa ja aikaa. Kolmen mielestä ohjaajaparin olisi tullut puuttua napakammin ja toppuutella joidenkin asukkaiden aiheen vierestä rönsyileviä tarinoita. Toisaalta saimme kiitosta siitä, että asukkaat saivat oman äänensä kuuluviin ja näin ollen tuntee oman asiansa tärkeäksi. Yhden työntekijän mielestä ohjaajapari otti ehdotuksia vastaan liiankin helposti. Työntekijä antoi vastaukseksi myös seuraavaa: ”Lisäksi Ruusuhaan ohjaajien ei olisi pitänyt osallistua ollenkaan. Tällöin asukkaat olisivat keskittyneet paremmin ja eivät olisi tukeutuneet meihin tilanteen tullen”. Näin ollen hän oli sitä mieltä, ettei Ruusuhaan työntekijöiden olisi pitänyt osallistua draamatuokioihin ollenkaan, sillä hänen mielestään asukkaat olisivat keskittyneet paremmin toimintaan ilman ohjaajien läsnäoloa.

Yhdeksäs kysymys koski sitä, näkyivätkö draamaprosessissa läpikäytyt ilmiöt asukkaiden muussa toiminnassa vapaa-ajalla. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että asukkaat varmasti pohjivat enemmän tulevaisuuden haaveitaan ja ajatuksiaan kuin aikaisemmin sekä luottavat itseensä ja osaamiseensa. Työntekijän mukaan asukkaat usein myös miettivät iltaisin, minkälaisia asioita he halusivat tuoda esiin seuraavissa draamatuokioissa. Yksi työntekijä oli myös sitä mieltä, että joidenkin tuokioiden päätteeksi on riittänyt keskustelua tuokion sisällöstä. Yksi työntekijä kertoi, että yhdestä draamaprosessissa läpikäydystä tulevaisuuden haaveesta on puhuttu. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että itsenäistyminen ja oma elämä ovat olleet vahvasti esillä jo ennen prosessiakin.

Vapaaseen palautteeseen vastasi kaksi työntekijää, jotka molemmat kiittivät meitä toiminnastamme. Toisaalta toinen heistä mainitsi lisäksi, että asukkailla olisi nyt hyvä olla taukoa draamasta. Toinen työntekijöistä luonnehti kulunutta syksyä intensiiviseksi.

Olemme tyytyväisiä siitä, että loppukyselyyn vastasi neljä työntekijää viidestä tuokioihimme osallistuneesta. Ymmärrämme, ettei kysymyksiin vastaaminen ollut varmastikaan helppoa, jos on ollut mukana toiminnassa vain yhden tuokion verran. Saimme rakentavaa kritiikkiä toiminnastamme pääosin niissä asioissa, joissa itsekkin tiedämme olevan parantamisen ja kehittymisen varaa. Annettu positiivinen palaute puolestaan kannustaa meitä iloitsemaan onnistumisistamme.

6.4 Itsearviointi - mitä opimme?

Opinnäytetyöprosessimme Ruusuhaassa alkoi jo keväällä 2012; kävimme Ruusuhaassa yhteensä kolme kertaa ennen varsinaisten draamatuokioiden aloittamista. Koemme, että oli helpottavaa toiminnan aloittamisen kannalta käydä tutustumassa asukkaisiin ja työntekijöihin ennen draamaprosessia. Teemojen kartoittaminen etukäteen orientoi meitä pohtimaan tulevan draamaprosessimme rakennetta ja sitä, kuinka saamme teemat mahdollisimman hyvin esiin asukkaita palvelevalla tavalla.

Lähdimme rakentamaan prosessiamme alkuperäisen suunnitelman mukaan; suunnittelimme jokaisen draamatuokion edellisen tuokion pohjalta. Tämän koimme hyvin toimivaksi keinoksi, sillä opimme jokaisen tuokion jälkeen uutta ryhmästämmä ja heille mahdollisesti sopivista yksilöllisistä toimintatavoista. Tätä uutta oppia kykenimme hyödyntämään suunnittelussamme ja toiminta pysyi näin mielestämme johdonmukaisena. Lisäksi tällä tavoin koimme kykenevämme huomioimaan tuokioissa esiinnousseet ilmiöt, joiden käsittely voisi olla jatkossakin hedelmällistä. Esimerkiksi musiikin käytön tärkeyden ymmärsimme ensimmäisten tuokioiden yhteydessä, joten sisällytimme musiikkia jatkossa enemmän tuokioihimme.

Musiikin lisäksi käytimme muitakin materiaaleja rekvisiittana, välineinä, tunnelman luojana ja arvioinnin yhteydessä. Hernepusseja käytimme harjoituksissa konkretisoimaan puheenvuoron

antamista toiselle, huiveja rentouttamiseen ja kosketuksen välineenä loppurituuaalissa, patjoja tilan rajaamiseen, harjoituksiin sekä istumiseen, tarinamattoa näyttämönä, kuvia apuna tunteiden ilmaisussa sekä hymynaamakortteja palautteenannon tukena. Käytimme myös fläppitaulua draamasopimuksen laatimiseen ja keskustelujen avainasioiden ylöskirjaamisessa. Materiaalien käyttömme koimme onnistuneeksi ja niillä oli tärkeä rooli prosessissamme. Koemme, että esimerkiksi huivien esiin otto jo itsessään orientoi asukkaat loppurituuaaliin. Näin ollen materiaalienkin avulla kykenimme ohjauksessamme lisäämään sanatonta viestintää, jonka koimme hyväksi, sillä kaikille asukkaille verbaalinen viestintä ei ollut ehkä luontevin vuorovaikutuksen keino. Lisäksi huivit kosketuksen välineenä loivat mielestämme pienemmän kynnyksen toisen koskettamiseen.

Tuokioiden yhteydessä pyrimme havainnoimaan asukkaita sekä heidän toimintaansa aktiivisesti. Havaintojemme pohjalta täytimme jokaisen tuokion jälkeisenä päivänä oppimispäiväkirjaamme laatimiemme apukysymysten pohjalta. Havainnointiimme tai oppimispäiväkirjaamme emme olleet luoneet työnjakoa välillemme; molemmat havainnoimme toimintaa vapaasti. Kuitenkin se, joka ei ollut ohjausvastuussa tietyn harjoituksen kohdalla, havainnoi aktiivisemmin. Ehkä olisimme kuitenkin voineet jakaa havainnointivastuitamme esimerkiksi niin, että toinen havainnoi puolia asukkaista ja toinen taas puolia. Näin havainnointi olisi voinut olla tarkempaa ja kokonaisvaltaisempaa. Kuitenkin koemme, että havaintomme täydensivät toisiaan ja kiinnitimme huomiota toiminnassa myös eri asioihin. Näin saimme eri näkökulmia kaikista toiminnassa esiin tulleista ilmiöistä.

Olimme suunnitelleet tuokioiden pituudeksi 1,5 tuntia. Lauantaituokioista olimme suunnitelleet hieman pidempiä, noin kaksituntisia, mutta suunnitellut kolme lauantaituokiota supistui yhteen. Koimme tuokiolle varatun ajan yleisesti ottaen riittäväksi. Seitsemäs tuokio oli yhden tuokion poisjäännin vuoksi tunnin pidempi ja viimeinen tuokio puolestaan puoli tuntia lyhyempi. Tuokioiden sijoittaminen tiistai-illoille tuntui hyvältä ratkaisulta, vaikka yksi toimintaan osallistunut asukas joutuikin jäämään tuokioistamme pois harrastuksensa vuoksi. Näin ollen ensimmäistä viikkoa lukuun ottamatta meillä oli draamatuokio Ruusuhaassa kerran viikossa. Koimme sen hyväksi määräksi, sillä asukkaat tuntuivat olevan usein melko väsyneitä. Myös työntekijät olivat huomanneet asukkaiden väsymyksen, mikä kävi ilmi työntekijöiden loppukyselystä. Näin jälkikäteen ajatellen oli ehkä parasta, ettemme pitäneet kahden viimeisen viikon aikana neljää tuokiota.

Koemme, että saimme käytyä riittävästi teemoja läpi asukkaiden kanssa. Tämä kävi ilmi myös asukkaiden loppuhaastatteluiden tuloksista. Mielestämme parasta olisi ollut se, että olisimme voineet tutustua asukkaisiin ensimmäisten toimintatuokioiden aikana rauhassa ja vasta sen jälkeen syventyä teemoihimme. Teemoihin syventyminen ja draamasopimuksen laatiminen vaativat paljon keskustelua, mikä toisaalta söi aikaa draamallisilta harjoituksilta. Keskustelut kuitenkin varmistivat sen, että prosessista tulee asukkaiden omia tärkeitä asioita käsittelevä

kokonaisuus ja asukkaat saivat äänensä kuuluviin. Jo draamaprosessin alussa toimintamme loppuun suunnittelemamme esitys jäi asukkaiden aloitteesta lopulta toteuttamatta, mikä toisaalta jätti kahdella viimeisellä tuokiolla tilaa vapaamuotoisemmalle toiminnalle ja teemojen laajemmalle käsittelylle, jopa hassuttelulle. Toisaalta esitys olisi voinut olla hyvä väylä tuoda näkyviksi asukkaiden omia tulevaisuuden haaveita ja sitä, mitä itsenäisyys heille tarkoittaa. Esitys olisi ollut mielestämme mukava tapa päättää prosessi, mutta toisaalta se olisi tuonut myös ehkä liikaa paineita viimeisille tuokioille.

Koemme antaneemme asukkaille mahdollisuuksia vaikuttaa draamaprosessin kulkuun. Pyrimme ottamaan asukkaiden ideat ja mielipiteet huomioon jo tuokioita suunnitellessamme. Teemat valitsimme yhdessä asukkaiden kanssa heidän esittämien toiveiden pohjalta. Emme pyrkineet näyttämään asukkaille liikaa mallia, vaan rohkaisemaan heitä itse tekemään draamaa omalla tyylillään. Yksi työntekijöistä esitti, että otimme liikaakin asukkaiden ehdotuksia vastaan. Toisaalta tarkoituksemme oli nimenomaan huomioida asukkaiden omat ehdotukset ja saada asukkaat tuntemaan, että he ovat tulleet kuulluiksi. Näin ollen on vaikea arvioida, missä vaiheessa ehdotuksia on kuunneltu ja otettu vastaan liikaa. Työntekijä on ehkä tarkoittanut tällä sitä, ettemme ole osanneet puuttua riittävästi aiheiden ohi rönsyileviin puheisiin. Varsinkin toiminnan alussa, kun emme vielä tunteneet asukkaita, rönsyilyn ”poikki viheltäminen” tuntui meistä haastavalta, koska meille oli tärkeää, etteivät asukkaat kokisi tulevansa mitätöidyiksi. Toisaalta yksi arviointikriteerimme oli teeman sisällä pysyminen, jolloin kriteeri ei täyttynyt, sillä emme osanneet ohjata keskustelua takaisin oikeille raiteille riittävän napakasti.

Pystyimme luomaan mielestämme asukkaille tasavertaiset mahdollisuudet draamaan osallistumiseen, mutta heidän yksilöllisten taitojen ja resurssien huomioiminen oli meille ajoittain haasteellista. Esimerkiksi passiivisemmat asukkaat olisivat tarvinneet meiltä vielä enemmän aikaa ja tukea. Ymmärrämme kuitenkin sen, että näinkin lyhyessä prosessissa ei ole resursseja räätälöidä ohjausta yksilöllisesti kaikille sopivaksi. Emme koe oppineemme tuntemaan asukkaita niin hyvin, että olisimme kyenneet tässä ajassa mukauttamaan ohjaustamme jokaiselle sopivaksi. Kuitenkin olisimme voineet huomioida passiivisempia asukkaita enemmän harjoitusten sisällä ja välillä hillitä aktiivisempia asukkaita tilan antamiseksi passiivisemmille. Koemme sekä yksilön- että ryhmänohjaustaitojemme karttuneen aktiivisen itsereflektoinnin ansiosta; tulevaisuudessa osaamme jo todennäköisesti huomioida nämä seikat paremmin.

Ensimmäisten tuokioiden aikana draamaan heittäytyminen oli selvästikin useimmille asukkaille haastavaa, mutta prosessin edetessä kehitys oli mielestämme huomattava. Asukkaiden innostaminen toimintaan alkoi onnistua paremmin, kun olimme kaikki tulleet jo enemmän tutuiksi toisillemme. Yksi työntekijä oli loppukyselyssä sitä mieltä, että työntekijöiden läsnäolo todennäköisesti häiritsi asukkaiden heittäytymistä harjoituksiin. Itse olemme kuitenkin sitä mieltä, että nimenomaan työntekijöiden läsnäolo toi turvaa asukkaille, jolloin toimintaan

osallistuminen tuntui olevan heille helpompaa. Myös meitä ohjaajaparina helpotti, että tuoki-
ossa oli mukana työntekijä, joka tunsu asukkaat entuudestaan. Esimerkiksi epilepsiakohtauk-
sen sattuessa mielestämme oli oleellista, että paikalla oli henkilö, joka oli vastuussa asuk-
kaasta. Opiskelijoina olimme vastuussa ainoastaan omasta toiminnastamme. Alun perin suun-
nittelemamme keskustelut työelämänohjaajan kanssa jäivät pois, sillä hän ei ollut säännölli-
sesti tuokioissamme mukana. Emme myöskään kokeneet suurempaa tarvetta keskustelulle.

Ensimmäinen tavoitteemme, asukkaiden itsenäistymisen tukeminen ja tulevaisuuden haavei-
den käsittely draamallisin menetelmin, koemme täyttyneen melko hyvin. Itsenäistymistä
tuimme jo antamalla asukkaille päätäntävaltaa prosessissa ja teimme erilaisin harjoituksin
näkyviksi asukkaiden tulevaisuuden haaveita ja sitä, mitä itsenäisyys heille tarkoittaa. Myös
loppuhaastattelut kertovat tavoitteen täyttymisestä; kysymykseen itsenäistymisen tukemisest-
ä ja tulevaisuuden haaveiden käsittelystä jokainen asukas yhtä lukuun ottamatta vastasi
myöntävästi. Lisäksi kaikki asukkaat yhtä lukuun ottamatta olivat sitä mieltä, että he olivat
saaneet ilmaista vapaasti omia mielipiteitään ja tehdä omia valintojaan. Loppuhaastattelusta
kävi ilmi myös se, että valittuja teemoja oli asukkaiden mielestä käyty läpi riittävästi ja niitä
oli jääty pohtimaan tuokioiden jälkeenkin.

Kritiikkiä kuitenkin tuli kahdelta asukkaalta kannustuksen riittämättömyydestä, mikä olisi ol-
lut meille kehittämisen paikka. Näiltä asukkailta saatu kritiikki ei yllättänyt meitä; olimme jo
prosessin aikana pohtineet, kuinka voisimme paremmin kannustaa ja osallistaa näitä kahta
asukasta. Emme kuitenkaan onnistuneet aikataulumme puitteissa. Jos kyseessä olisi ollut pi-
dempi prosessi, olisimme ehkä osanneet huomioida asukkaat tasapuolisemmin. Tuokioiden
lopuksi annetut palautteet hymynaamakortein ja loppuhaastattelut kuitenkin kertovat omalta
osaltaan siitä, että prosessissa viihdyttiin, mikä merkitsee meille melko kokemattomina
draamanohjaajina paljon.

Aluksi meitä molempia jännitti ajatus meille suhteellisen pitkän draamaprosessin ohjaamisest-
ä. Meitä pelotti se, että emme osaa ohjata draamaa ja innostaa asukkaita. Pelkäsimme
draaman ohjaamisen haasteellisuutta ja jännitimme hieman sitä, kuinka osaamme ohjata ke-
hitysvammaisia. Kuitenkin pyrimme ennakkoluulottomuuteen ja luotimme siihen, että var-
muus kasvaa prosessin edetessä. Näin lopulta kävikin, vaikka välillä epävarmuus vaivasi meitä
molempia tuokioiden välillä. Itse tuokioissa koimme epävarmuutta harvoin ja nautimme oh-
jaamisesta. Esityksen poisjäänti oli meille pieni pettymys, mutta toisaalta myös helpotus.
Olimme ehtineet suunnitella esityksen rungon ja pyrimme sitä kohti, kunnes se peruuntuikin.
Kuitenkin meillä jäi aikaa muuhun toimintaan sen sijaan, että olisimme harjoitelleet esitystä.

Ohjaajaparina koimme olevamme toisiamme tukevia ja innostavia. Luotimme toisiimme ja
omaan osaamiseemme läpi prosessin, mikä oli prosessin kantavia voimia. Meidän oli helppo
keskustella prosessimme kehityskohteista ja antaa toisillemme rakentavaa palautetta. Työn-

jakomme oli hyvin tasapuolinen, lukuun ottamatta ainoastaan Anniinan suurempaa panosta materiaalien hankinnassa; käytännössä Anniina toi kotoaan esimerkiksi huivit ja kuvat. Kykenimme jakamaan vastuurooleja tasaisesti ohjaustuokioissa, vaikka välillä jompikumpi meistä nosti itsensä tiedostamattaan johtajan rooliin. Näistä kykenimme kuitenkin keskustelemaan jälkepäin jakamalla seuraavalle tuokiolle rooleja tasapuolisemmin. Näin ollen opimme prosessissamme ohjaajapariutta ja käsitimme sekä sen hyviä että huonoja puolia.

Ohjaajaparina meillä oli erilaiset lähtökohdat; Annastiinalla on kokemusta teatterin harrastamisesta ja Anniina on työskennellyt paljon kehitysvammaisten parissa. Käytännössä kuitenkin lähdimme molemmat toteuttamaan prosessia hyvin avoimin mielin emmekä lähteneet niistä oletuksista, että olisimme molemmat omien vahvuusalueidemme asiantuntijoita. Kuitenkin saimme toisiltamme paljon; Annastiina sai Anniinalta varmuutta ja tietoa kehitysvammaisten kanssa työskentelyyn sekä kuuli konkreettisia esimerkkejä ja kokemuksia erilaisista toimintatavoista. Anniinaa sen sijaan innosti Annastiinan kokemus teatterista ja vahva heittäytyminen toimintaan.

Haasteemme ohjaajaparina on se, että olemme hyvin pitkälti monista asioista samaa mieltä. Näin ollen emme välttämättä saa toisiltamme toisenlaisia näkökulmia asioihin, mikä voisi olla rikastuttavaa prosessin kehityksen ja arvioinnin kannalta. Toisaalta vältyimme suuremmilta konflikteilta ilman, että tilanteita tai puheenaiheita olisi täytynyt varta vasten vältellä. Taas toisaalta olemme molemmat luonteeltamme hyvin tunnollisia ja analysoivia, jolloin toisinaan ”putoamme” pohtimaan asioita ehkä liikaakin ja jopa liian kriittisesti. Tiedostamme, että meillä molemmilla on kehittämisen varaa omaan intuitioon luottamisessa erilaisissa tilanteissa ja uskaltautua omien mukavuusalueiden ulkopuolelle. Tämän seurauksena saatoimme toisiinsa pelata ehkä liiankin varman päälle draamatuokioita suunnitellessamme. Toisaalta erilaisiin kokeiluihin ei näin lyhyessä prosessissa olisi ollut aikaakaan. Seuraavissa kappaleissa molemmat meistä arvioivat lyhyesti henkilökohtaisesti omaa panostaan ja oppimistaan prosessissamme.

Annastiinan osuus: Kehitysvammaiset olivat minulle asiakasryhmänä käytännössä uusi tuttavuus. Aluksi ennen prosessin alkamista jännitin hieman sitä, osaanko kommunikoida luontevasti Ruusuhaan asukkaiden kanssa. Tämä pelko osoittautui kuitenkin turhaksi, sillä minusta tuntui alusta alkaen melko lailla helpolta ottaa kontaktia asukkaisiin. Luulen myös Anniinan läsnäolon tuoneen minulle turvaa, sillä hänellä on paljon kokemusta kehitysvammaisten kanssa työskentelystä. Osasin suhtautua minulle täysin uuteen asiakasryhmään mielestäni hyvin; lähdin prosessiin niin avoimin mielin kuin vain pystyin ja sillä tiellä myös pysyin. Välillä ehkä jopa unohdin ohjaavani draamaa nimenomaan kehitysvammaisille - tämän huomasi varsinkin ohjeistustilanteissa, jotka olisin voinut esittää asukkaille selkeämmin ja konkreettisemmin. Olisin näin ollen voinut suunnitella ohjeistusten kertomista paremmin ennen ohjaustuokioita.

Anniinan osuus: Koin draamaprosessin merkityksellisenä ammatilliselle kasvulleni; minulla on vasta hyvin vähän kokemusta draaman ohjaamisesta kehitysvammaisille. Merkittävä oli kokemus prosessin kantavuudesta, siitä, että hyvin suunniteltuna draaman ohjaaminen oli melko vaivatonta ja erittäin mukavaakin. Olen pitänyt paljon draamaan osallistumisesta, mutta prosessissamme huomasin, kuinka palkitsevaa draaman ohjaaminenkin on. Asukkaiden esiintymisten katsominen oli vaikuttavaa ja ajoittain hyvin koskettavaakin. Opinnäytetyön tekeminen vahvisti halujani työskennellä tulevaisuudessa kehitysvammaisten sekä draaman parissa. Olen jo aiemmin ohjannut kehitysvammaisia niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Koinkin, että kokemuksestani oli paljon hyötyä tuokioiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Kuitenkin kohtasin asukkaat yksilöllisesti, enkä oletanut kokemukseni perusteella osaavani automaattisesti ohjata kehitysvammaisten ryhmää. Lähdin siis ohjaustyöhön tietyllä herkkyydellä asukkaita kuultellen. Tärkeimpinä oppimisen paikkoina minulla ovat prosessin aikana olleet asukkaiden kannustaminen toimintaan, harjoitusten suunnittelu tarkoituksenmukaisiksi ja kohderyhmälle sopiviksi, oma heittäytyminen draamaan ohjaajan roolissa sekä ohjaajaparin roolin huomioiminen suunnittelussa ja toiminnassa.

7 Eettinen pohdinta

Tärkeää meille oli se, että asukkailla oli mahdollisuus tutkia itselleen tärkeitä aiheita turvallisessa ympäristössä ja ryhmässä. Ryhmässä prosessin alussa loimme yhdessä asukkaiden kanssa draamasopimuksen, jonka tarkoituksena oli luoda ryhmään turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri. Pyrimme ohjaamaan ryhmän keskuuteen hyväksyvän ja kunnioittavan ilmapiirin, jossa jokainen voi tuntea luontevaksi ilmaista omalla tavallaan harjoitusten herättämiä ajatuksia ja tunteita. Emme pitäneet kuitenkaan itsestäänselvyytenä kykyä luoda tällaista ilmapiiriä ryhmään, vaan se oli meille haaste ja oppimisen paikka.

Pyrimme ohjauksessamme kiireettömyyteen ja hyväksyvään asenteeseen. Uskoimme, että näin asukkaiden kynnyks lähteä mukaan toimintaan ja kommunikointiin pienenee. Kiireettömyyteen ilmapiiriin ajattelimme kuuluvan ajan antamisen esimerkiksi kommunikointiin, jos siinä ilmenee haasteita, sekä mahdollisuuden tarkastella toimintaa ensin sivusta niin halutessaan. Näin otimme huomioon myös asukkaan yksilöllisyyden; olemme kaikki erilaisia siinä, kuinka herkästi lähdemme mukaan uuteen toimintaan ja tutustumme uusiin ihmisiin. Kiireettömyys oli meille kuitenkin haasteellista, sillä meillä oli melko tiukka aikataulu, jonka puitteissa toiminta tapahtui. Näin ollen oli haasteellista huomioida kaikkia asukkaita riittävästi, joka näkyi loppuhaastatteluiden tuloksissakin.

Mielestämme oli tärkeää kunnioittaa eroja ihmisissä. Koimme luovamme hyväksyntää jo sillä, että huomioimme kommunikaation eri muodot ja näin ollen halusimme mahdollistaa asukkaan kuulluksi tulemisen hänen omista mahdollisista kommunikaatiohaasteista huolimatta. Ha-

lusimme kohdata asukkaat eri-ikäisinä, ensimmäiseen omaan kotiinsa muuttaneina ihmisinä - emme kehitysvamman kautta.

Kommunikoinnissa käytimme apuvälineinä kuvia ja osa asukkaista käytti joissain harjoituksissa tukiviittomia. Pääasiassa käytimme kuvia itse lähinnä palautteen keruussa, jossa hyödynsimme tekemiämme hymynaamakortteja. Pyrimme asukkaiden kanssa vuorovaikuttaessamme tietynlaiseen herkkyyteen, jolloin kykenimme tarttumaan mahdollisiin kommunikaatioyrytyksiin helpommin. Ne olisivat voineet jäädä herkästi huomaamatta, jos asioiden ilmaisuun ei olisi ollut verbaalisesti mahdollisuutta. Draamassa ei kuitenkaan sanoja aina tarvita.

Jo ennen prosessin alkua meidän oli otettava huomioon se, ettei meistä kumpikaan ollut ohjannut paljoa draamaa. Tämä olisi voinut johtaa siihen, että jännittäessämme ohjauksen laatu olisi heikentynyt merkittävästi, emmekä välttämättä olisi osanneet huomioida asukkaiden tarpeita ja/tai kommunikointiyrytyksiä. Tämä olisi voinut pahimmillaan johtaa täysin ohjaajakeskeiseen toimintaan, jolloin toiminnan tarkoituksenmukaisuus ei olisi täyttynyt. Toisaalta, välillä ohjaajakeskeisyyttä myös tarvittiin. Tiedostettuumme tämän meidän oli helpompi havainnoida itsessämme ja toisissamme merkkejä liiallisesta tai liian vähäisestä ohjaajakeskeisyydestä. Tärkeää olikin, että olimme rehellisiä itsellemme ja toisillemme, jolloin pystyimme minimoimaan tämän eettisen ongelman syntyminen. Pohdimmekin ohjaajakeskeisyyden tarpeellisuutta läpi prosessin harjoituskohtaisesti ja koemme, että kykenimme toimimaan hyvin mahdollisesta jännityksestä huolimatta.

Kuulan (2011, 61- 62) mukaan tutkittavien henkilöiden on saatava riittävästi tietoa tutkimuksesta ennen päätöstään osallistua tutkimukseen. Vapaaehtoinen osallistuminen tutkimukseen ja osallistujan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ei ole muutoin mahdollista. Lisäksi tulisi kertoa, mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa. Kunnioittaaksemme asukkaiden itsemääräämisoikeutta menettelimme Kuulan ohjeistuksen mukaisesti kertomalla realistisesti opinnäytetyömme tavoitteista asukkaille sekä toiminnan luonteesta; mihinkään ei ollut pakko osallistua ja toiminta lähti asukkaiden omista toiveista ja tarpeista. Ammattieettisen lautakunnan (2005, 8) mukaan itsemääräämisoikeus toteutuu, kun asiakas on itse vastuussa omista valinnoistaan ja ammattilainen edistää asiakkaan mahdollisuutta päättää omaa elämäänsä koskettavista asioista kunnioittaen asiakkaan valintoja. Osallistumisoikeus toteutuu, kun työntekijä edesauttaa asiakkaan osallisuutta sekä hänen omien vahvuuksien löytämistä. Juuri tällaisia asioita tavoittelimme opinnäytetyössämme ja kannustimme asukkaita tekemään valintoja draamaprosessin sisällä.

Kuulan (2011, 64) mukaan tutkimustekstit tulee kirjoittaa niin, etteivät asianosaiset ole niistä tunnistettavissa. Näin ollen asianosaisten tulee saada itse määrittää se, mitä tietoja he antavat tutkijan käyttöön. Otimme asian huomioon kevään 2012 tapaamisessa asukkaiden kanssa, jolloin kerroimme opinnäytetyömme olevan julkista materiaalia. Itse aineiston koontivaihees-

sa kiinnitimme huomiota asukkaiden yksityisyydensuojaan ja etsimme keinoja ilmaista prosessissa esiinnoitettuja ilmiöitä niin, ettei kukaan yksittäinen asukas ollut tunnistettavissa tekstistä. Tätä painotimme myös asukkaille. Lisäksi draamaryhmämme oli luottamuksellinen; mitä tapahtui ryhmässä, se jäi ryhmän sisäiseksi, lukuun ottamatta opinnäytetyöhömme henkilön tietosuojaa kunnioittaen kirjattuja ilmiöitä.

Opinnäytetyömme kannalta oli toivottavaa, että mahdollisimman moni asukas osallistui draamaprosessiimme. Täytyi kuitenkin ottaa huomioon, että asukkailla on omat menonsa sisältäen työt, harrastukset, muun vapaa-ajan ja sosiaaliset suhteet. Näin ollen emme voineet olettaa, että jokaiselle ohjaukselle osallistuisi jokainen draamaryhmään ilmoittautunut asukas. Eettiseksi kysymykseksi nousikin se, ettemme pystyneet päättämään sellaista ajankohtaa, jolloin kaikki halukkaat olisivat pystyneet osallistumaan draamaohjauksiimme. Täten päätimme pitää ohjaukserrat niinä päivinä, jolloin mahdollisimman moni pääsi paikalle. Emme siis lähteneet valitsemaan tiettyjä asukkaita draamaryhmäämme vain esimerkiksi aktiivisuuden perusteella. Tässä tapauksessa lukumäärä ratkaisi.

Tiedostimme myös, etteivät ohjaustaitomme riitä psykodraaman omaiseen syviä tunteita herättävän prosessin ohjaamiseen. Tarkoituksenamme ei ollut nostaa esiin ahdistavia tai muutoin mahdollisesti epämiellyttäviä tunteita, joiden käsittelyyn asukkaat voisivat tarvita toisenlaista apua. Halusimme tarjota draamaprosessin avulla asukkaille väylän omavaltaistumiseen ja heidän omien haaveiden käsittelyyn draaman keinoin. Tämä ei tietenkään tarkoittanut sitä, etteivätkö nämäkin teemat olisi voineet aiheuttaa joissakin asukkaissa esimerkiksi ahdistuksen tunteita. Meidän tulikin osata mitoittaa harjoitukset niin, että ne pysyivät hallinnasamme. Kuitenkin ymmärsimme, että draaman on tarkoituskin herättää tunteita ja liikuttaa ihmistä, joten emme pelänneet asukkaissa mahdollisesti herääviä vahvoja tunteita.

8 Pohdinta

Ruusuhaan ryhmäkoti oli mielestämme helposti lähestyttävä ja mukava paikka suorittaa opinnäytetyömme draamatuokiot. Tunsimme yhteistyön alusta alkaen olevamme tervetulleita ja koimme, että opinnäytetyöprosessimme otettiin lämmöllä sekä kiinnostuksella vastaan. Vilpittömän oloinen kiinnostus työntekijöiden sekä asukkaiden puolelta rohkaisi ja kannusti meitä opinnäytetyönteon aloitukseen sekä sen tekoon läpi koko prosessin.

Koska ryhmäkodin asukkaat ovat asuneet ensimmäisessä omassa kodissaan Ruusuhaassa reilut kolme vuotta, oli ehkä luonnollista, että draamaprosessimme teemoiksi muotoutuivat itsenäistyminen ja tulevaisuuden haaveet. Koimme, että teemat tukivat hyvin toisiaan. Erityisen hienoa oli nähdä asukkaiden esittämiä pieniä kohtauksia tarinamatolla, joista huokui heidän itse tärkeinä pitämiään asioita. Koemme, että draamaprosessimme kautta asukkaat kyke-

nivät asettamaan itselleen tavoitteita tulevaisuuden haaveiden muodossa. Näin tulevaisuuden haaveet ovat ehkä helpommin saavutettavissa, kun ne on konkretisoitu draaman avulla.

Kuten teoriaosuudessamme (ks. Lampinen 2007) jo mainitsimme, on erittäin tärkeää, että itsenäistyvä ihminen asettaa itselleen tavoitteita ja sitä kautta pyrkii muutokseen elämässään sekä ympäristössään. Oleellista on antaa itsenäistyvän ihmisen antaa tehdä omia päätöksiä ja näin ollen myös mahdollisesti vääriä valintoja ilman tuomitsemista yhteisön taholta. Pohdimme, kuinka mahdollisia tällaiset asiat yleisesti ottaen ovat kehitysvammaisille. Omassa elämässään sivustaseuraajan rooliin jättäminen on varmasti vahingollista kenen tahansa kehitykselle; ihmisen omat aloitteet ja mielipiteet voidaan pahimmassa tapauksessa mitätöidä. Kuka on oman elämänsä paras asiantuntija, jos ei ihminen itse? Draamaprosessissamme asukkaat toimivat omien elämiensä asiantuntijoina ja halusimme, että he itse määrittelevät, mitä itsenäistyminen heille tarkoittaa sekä millaisena he itse näkevät unelmiensa tulevaisuuden.

Itsellemme oli havahduttavaa huomata prosessin aikana, kuinka jokseenkin pieniltäkin tuntuvat asiat voivat olla toisille ihmisille hyvin merkityksellisiä ja haaveilemisen sekä tavoittelemisen arvoisia. Avartavaa oli huomata se, etteivät esimerkiksi elokuvissa tai kaupassa käynti ja itsenäisesti kouluun/töihin kulkeminen ole itsestäänselvyksiä joillekin Ruusuhaan asukkaille. Prosessi lisäsi entisestään ymmärrystämme siitä, kuinka me kaikki olemme yksilöitä; kaikki kehitysvammaisetkaan eivät luonnollisesti ole samanlaisia. Ammattieettisen lautakunnan (2005) mukaan asiakas tulisikin kohdata kokonaisvaltaisena, yksilöllisenä ihmisenä; huomioidalla asiakkaan omat elämäalueet ja nähdä hänet myös osana perhettä, yhteisöä ja yhteiskuntaa.

Kuka säätelee sitä, kuinka paljon kehitysvammaisen ihminen saa päättää omasta elämästään ja asumisestaan? Virpi Kortemäen (2012, 2, 58, 61, 64) tekemän pro-gradu -tutkielman mukaan kehitysvammaisille tarkoitetuissa asumisyksiköissä asuvilla henkilöillä on hyvin vähän itsemääräämisoikeutta liittyen esimerkiksi ruokailu-aikoihin tai siihen, mitä he ylipäänsä syövät ja rahan käyttöön. Näin ollen pienetkin asiat jäävät usein henkilökunnan päätettäväksi ja laitosmaiset käytänteet elävät yhä. Mieliimme heräsikin ajatuksia siitä, millaista olisi ohjata vastaavanlainen draamaprosessi asukkaille, jotka eivät ole tottuneet tekemään itsenäisiä valintoja juuri ollenkaan elämiensä aikana. Olisiko osallistaminen ja itsenäisiin valintoihin kannustaminen vain ahdistavaa ja totutusta toimintatavasta poikkeavaa? Kehitysvammaisen asukkaan elämää säätelee hyvin paljon asumisyksikössä työvuorossa oleva työntekijä, joka voi pahimmassa tapauksessa rajoittaa asukkaan oikeutta tehdä omia päätöksiä ja valintoja. Kortemäen (2012, 2) mukaan asumisyksiköiden työntekijöiden koulutukseen olisi panostettava. Näin pystyttäisiin vaikuttamaan myös heidän arvoihinsa ja asenteisiinsa, jotta laitosmaiset toimintatavat ja asumisyksiköiden laitosmaisuuksia ylläpitävät tekijät saataisiin kitkettyä pois.

Vaikka laitosasumisesta on pyritty siirtymään kodinomaisempiin vaihtoehtoihin, lähteidemme (ks. Kortemäki 2012, Teittinen 2010) mukaan joissain asumisyksiköissä laitospaisuus näkyy edelleen ja asukkaat ovat jopa passiivisessa asemassa. Kuitenkin lain mukaan vammaisten elinoloja on seurattava viranomaisten toimesta ja pyrittävä torjumaan sellaisia haittoja sekä epäkohtien muodostumista, jotka estävät vammaisen henkilön osallistumista tai rajoittavat toimintamahdollisuuksia (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tuki-toimista).

Suomen YK-liiton (2009, 45) mukaan vammaisilla on oltava mahdollisuus elää itsenäisesti ja osallistua yhteisön toimintaan tasavertaisina. Lisäksi on varmistettava vammaisen tasavertaiset valinnanmahdollisuudet yhteisössä. Näin ollen meissä herää kysymys, kuka valvoo tällaisten oikeuksien täyttymistä ja kuinka hyvin ne ylipäänsä Suomessa asuvien kehitysvammaisten kohdalla toteutuvat? Kuinka me tulevana sosiaalialan ammattilaisina voimme edistää näiden oikeuksien toteutumista? Draamaprosessissamme asukkaat tekivät itse valintoja ja tulivat draaman kautta kuulluiksi sekä nähdyiksi omassa Ruusuhaan yhteisössään. Emme kuitenkaan tiedä, kuinka hyvin tällaiset oikeudet ovat näkyvissä yleisesti Suomen vammaispalveluissa jo pienissä ja arkipäiväisissä toimissa. Meille onkin tärkeää pitää kiinni omista vammaisten oikeuksia puoltavista arvoistamme siirtyessämme työelämään. Uskomme, että omilla teoillamme kykenemme vaikuttamaan epäkohtiin kehitysvammatyössä. Vaikutus on ehkä pieni, mutta sillä voi olla merkitystä yksittäisen asiakkaan elämään.

Kehitysvammapalveluiden laatua on pyritty parantamaan Suomessa viime vuosina erilaisin hankkein. Hankkeissa on syvennytty entistä enemmän kehitysvammaisiin ihmisiin, eikä vain diagnoosien kautta. (Teittinen 2010, 196-197.) Mielestämme draama on hyvä väylä kohdata ihminen ja hänen sisäinen maailmansa kokonaisvaltaisella tasolla. Omalta osaltaan draama on keino rikastuttaa esimerkiksi juuri ryhmäkodin arkea. Tällaiseen rikastuttavaan luovaan toimintaan Voimaa taiteesta -hanke on pyrkinyt. Hankkeessa on ollut ajatuksena se, että taiteen soveltavien muotojen avulla voi muun muassa ratkoa erilaisia ongelmia, lisätä itsetuntemustaan, kohentaa sosiaalisia taitoja ja pohtia tulevaisuutta. (Voimaa taiteesta 2010-2013. Tietoa Voimaa taiteesta -hankkeesta.) Näin ollen koemme, että prosessimme istui hankkeeseen erinomaisesti.

Koimme draaman olevan erittäin hyvä väylä tuoda asukkaista esiin heille tärkeitä asioita. Toivomme, että asukkaat saivat uusia oivalluksia ja kokemuksia omavaltaisuudestaan. Todennäköisesti emme edes ehtineet nähdä ja kuulla kaikkea; prosessointi voi jatkua vielä pitkäänkin asukkaiden keskuudessa varsinaisen prosessimme päätyttyä. Draama antaa mielestämme menetelmänä erittäin hyvät mahdollisuudet elämän eri ulottuvuuksien pohdintaan ja harjoitteluun esimerkiksi tavallisiin arkitoimintoihin liittyviin asioihin. Lampisen (2007, 216) mukaan elämän päämäärä ei voi olla pelkkä itsensä toteuttaminen, mutta elämälle tulisi kuitenkin löytää jonkinlainen merkitys. Esimerkiksi toiminnallisuudesta, kuten työstä, luovuudesta tai

kokemuksellisuudesta voi löytää mielekkyyden elämäänsä. Tällainen elämän mielekkyyden tiedostaminen on ryhmäkodin asukkaallekin tärkeää, jotta hän voi toteuttaa omaa elämäänsä.

Hyvin palkitsevaa meille oli nähdä osassa asukkaista selkeää luottamuksen lisääntymistä lyhyen prosessimme aikana. Tämä kehitys näkyi esimerkiksi siinä, kuinka toiminnasta ajoittain poisvetäytyvästä asukkaasta tuli loppua kohden vahva ilmaisija. Tämä antoi meille voimakkaan tunteen siitä, ettemme tehneet prosessia turhaan. Tarkoituksenamme olikin nostaa asukkaat päärooliin draamaprosessissa sivustaseuraajan roolin sijasta. Ammattieettisen lautakunnan (2005) mukaan ammattilaisen tulisi edistää asiakkaan osallisuutta ja antaa hänelle päätäntävaltaa omaa elämää koskevissa asioissa.

Lampisen (2007, 216-217) mukaan osallisuus on itsenäistä päätöksentekoa ja sitä, että ihminen vaikuttaa ja haluaakin vaikuttaa aidosti toimintaprosessin lopputulokseen. Kun ihminen on mahdollisimman paljon osallisena lähiyhteisönsä toiminnassa, luottaminen omiin voimavaroihin ja itseen kohenee. Tämän seurauksena ihminen haluaa vaikuttaa elämänsä kulkuun ja kantaa siitä vastuun. Täten ihminen voi olla osallisena omassa elämässään omilla resursseillaan. Tätä vahvistaa ympäristö, jossa ihminen voi kokea luottamusta, hyväksyntää ja kannustusta. Itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta kunnioittaen annoimme asukkaille mahdollisuuden tehdä mahdollisimman paljon omia valintoja prosessissa. Jos näin lyhyen prosessin aikana on mahdollista nähdä kehitystä ja ehkä jopa voimaantumista, millaista mahtaisi kehitys ja sen myötä kasvava hyvinvointi olla, jos draamaa käytettäisiin enemmän sosiaalialan eri asiakasryhmien kanssa?

Ennen prosessin alkua ja vielä sen alkuvaiheessakin jännitimme draamaprosessin ohjaamista, sillä meillä ei ollut siitä aikaisempaa kokemusta. Ennen pitkää kuitenkin huomasimme, ettei draaman ohjaamiseen tarvita oikeastaan muuta kuin näkevät silmät ja kuuntelevat korvat. Lisäksi tärkeinä koimme uskalluksen heittäytyä tuntemattomaan sekä sietää epävarmuutta. Toivomme, että draamatoiminta jäisi vielä elämään Ruusuhaassa, sillä loppuhaastattelujen yhteydessä kävi ilmi usean asukkaan halu jatkaa draamatoimintaa. Voimaa taiteesta -hankkeen tarkoituksena onkin ollut juurruttaa uusia menetelmiä, tässä tapauksessa muun muassa draamaa, osaksi sosiaalialan kentän toimintaa. Koemme ryhmäkotiympäristön olevan erittäin otollinen paikka draamatoiminnan integroimiseksi jokapäiväiseen arkeen, vaikka vain pieninäkin annoksina.

Draamaharjoitusten suunnittelu oli mielestämme ajoittain haasteellista. Asukkaat olivat ominaisuuksiltaan yksilöllisiä, joten harjoitusten suunnittelu kaikille soveltuviksi ei ollut aina helppoa. Lähtökohtana pidimme sitä, että asukkailla olisi mahdollisimman matala kynnys lähteä mukaan toimintaan. Näin ollen ohjauksemme tuli olla selkeää ja innostavaa. Omia taitojamme ajatellen meidän tuli mitoittaa harjoitukset sopiviksi; kokemuksen puutteemme vuoksi oli hankalaa arvioida esimerkiksi sitä, kuinka paljon aikaa harjoituksiin kuluu ja kuinka pitää

harjoituksen kulku tarkoituksenmukaisena. Tällainen pohdinta oli usein meille stressaavaa, sillä lähtökohtamme oli toteuttaa mahdollisimman asukaslähtöinen prosessi. Tällaiset tunteet kertoivat meille itsellemmekin siitä, että otimme tavoitteemme tosissamme ja meille oli tärkeää toimia etiikkamme mukaan.

Koimme prosessin olevan ammatillisesti erittäin kasvattava kokemus. Olemme tyytyväisiä, että meillä oli rohkeutta lähteä toteuttamaan tällaista prosessia. Itsestään selvää meille oli kuitenkin alusta asti, ettei meistä kummastakaan olisi ollut tekemään tätä yksin. Täten oli hienoa, että mielenkiintomme kohteet kohtasivat ja kykenimme luomaan toimivan ohjaajapariuden. Koska me molemmat haluamme työskennellä tulevaisuudessa luovien toimintojen parissa, koemme tämän opinnäytetyön antaneen meille arvokasta kokemusta sekä rohkaisua toteuttaa näitä menetelmiä myös valmistuttuamme.

Toivomme, että oma työmme toimisi omalla tavallaan edelläkävijänä draaman juurruttamisessa kehitysvammatyöhön. Olisi hienoa, jos opinnäytetyömme noteerattaisiin ja draaman mahdollisuudet sosiaali- ja terveysalan kentällä huomioitaisiin laajemmalti. On ymmärrettävää, että draama kuuluu monien ihmisten mukavuusalueen ulkopuolelle, joten pelkkä ajattelu sen ohjaamisesta voi tuntua kaukaiselta. Draaman ohjaaminen jännitti ja aluksi jopa kauhistutti meitäkin, mutta avoimella asenteella saimme elämyksen yhteisestä oppimisesta kokemuksellisuuden kautta.

Lähteet

Ammattieettinen lautakunta 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Viitattu 23.5.2012.

http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf

Burakoff, K. 2012. Vuorovaikutuksen tukeminen. Papunet. Viitattu 23.5.2012.

<http://papunet.net/tietoa/vuorovaikutuksen-tukeminen>

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kataja, A. 2008. ESR-projektihakemuksen osatoteutussuunnitelma. Voimaa taiteesta - palvelukehitysoasaamisen edistäminen luovan alan ja hyvinvointialan välillä. Julkaisematon lähde.

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2010. Laatusuosituksien kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010-2017. Viitattu 25.5.2012.

<http://www.kvps.fi/download/pdf/ajankohtaista/asuntojen-rakentamisen-laatusuosituksien.pdf>

Kehitysvammaisten tukiliitto Ry 2011. Oma kotia kohti. Ylöjärvi: Painohäme Oy.

Kehitysvammaisten tukiliitto Ry. Tietoa kehitysvammasta. Viitattu 24.5.2012.

<http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->

Kortemäki, V. 2012. Itsemääräämisoikeus omassa kodissa - Tutkimus kehitysvammaisten henkilöiden asumisyksiköistä. Pro-gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Viitattu 16.11.2012

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38475/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201209062328.pdf?sequence=1>

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka - Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen, uudistettu painos. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. 2001. Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. 3. painos. Juva: WS Bookwell Oy.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Viitattu 16.11.2012

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Lampinen, R. 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Lehtonen, J. & Lintunen, J. 1997. Draama. Elämys. Kokemus. Toinen, uudistamaton painos. Jyväskylä: ER-paino.

Pulli, T. 2010. Totta ja unta - Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Pulli, T. 2011. Draama vaikeavammaisten ihmisten kanssa - esimerkki yhteisöllisestä kuntoutuksesta. Sosiaaliportti. Viitattu 25.5.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/tyovalineita/draama-yhteisollisena-kuntoutuksena/>

Ruusuhaka, Vantaan Ruusuhakayhdistys Ry. Viitattu 29.10.2012. <http://www.ruusuhaka.fi/>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. Kuula, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 23.5.2012. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Sillanpää, N. 2008. Draaman avulla näkyväksi. Ketju 4/2008. 30-31. Helsinki.

Suomen YK-liitto 2009. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 19.11.2012 http://www.ykliitto.fi/files/vammaistenoikeudet_kirjanen_net.pdf

Teittinen, A. 2010. Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Hakapaino.

Voimaa taiteesta -hanke 2010-2013. Tutkivan teatterityön keskus. Tarinamaton idea. Viitattu 19.11.2012. <http://www.voimaataiteesta.fi/index.php?page=tarinamaton-idea>

Voimaa taiteesta -hanke 2010-2013. Tutkivan teatterityön keskus. Tietoa Voimaa taiteesta -hankkeesta. Viitattu 19.11.2012. <http://www.voimaataiteesta.fi/index.php?page=tietoa-hankkeesta>

Liitteet

Arviointilomake Ruusuhaan henkilökunnalle (Liite 1)

Päivämäärä: _____

Vastausvaihtoehdot (vastaa numerolla kysymyksen perään)

1 = ei lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = paljon.

- Asukkaat saivat mahdollisuuksia tehdä valintoja ja ilmaista mielipiteitään ohjaustuokion aikana ____
- Asukkaat pääsivät vaikuttamaan draamaprosessin kulkuun ____
- Asukkailla oli tasavertaiset mahdollisuudet osallistua draamaan ____
- Asukkaiden yksilöllisiä taitoja ja resursseja huomioitiin riittävästi ____
- Ilmapiiri oli avoin ja kannustava ____
- Asukkaat heittäytyivät draaman vietäviksi ____
- Ohjaajapari otti vastaan spontaaneja ideoita (mikäli niitä tuli) ____

Muuta huomioitavaa asukkaiden toiminnasta:

Palautetta ohjaajaparin toiminnasta:

Tunnelmasi tuokiosta sen päätyttyä:

Kiitos vastauksista!

Loppuhaastattelu asukkaille (Liite 2)

1. Tuntuiko sinusta siltä, että sait tehdä omia valintoja ja kertoa omia mielipiteitäsi draamatuokioiden aikana?
2. Koitko saavasi vaikuttaa draamatuokioiden kulkuun ja tapahtumiin?
3. Oliko draamatuokioissa mielestäsi mukavaa?
4. Kannustettiin sinua harjoituksissa?
5. Käsiteltimmekö mielestäsi tarpeeksi itsenäistymistä ja tulevaisuuden haaveita?
6. Jäivätkö draamatuokioissa käsitellyt asiat mietityttämään sinua vielä tuokioiden jälkeenkin? Miten?
7. Tukiko draamaprosessi mielestäsi omaa itsenäistymistä ja tulevaisuuden haaveiden käsittelyä? Jos, niin miten?
8. Muuta palautetta:

Loppuhaastattelu henkilökunnalle (Liite 3)

1. Rohkaistuivatko asukkaat tekemään omia valintojaan ja ilmaisemaan omia mielipiteitään draamaprosessin aikana? Miten?
2. Vaikuttivatko asukkaat draamaprosessin kulkuun?
3. Osallistuivatko asukkaat aktiivisesti ja keskittyneesti draamatuokioihin?
4. Tulivatko valitut teemat (itsenäistyminen ja tulevaisuuden haaveet) ilmi draamaprosessissa?
5. Millainen ilmapiiri draamatuokioissa vallitsi yleisesti ottaen?
6. Näkyikö draamatuokioissa heittäytymistä asukkaiden/ohjaajaparin osalta?
7. Oliko iloa ja innostusta havaittavissa puolin ja toisin?
8. Kuinka ohjaajapari hallitsi yllättävät tilanteet ja spontaanit ehdotukset?
9. Näkyivätkö draamaprosessissa läpikäytyt ilmiöt asukkaiden muussa toiminnassa vapaa-ajalla?
10. Muuta palautetta:

Oppimispäiväkirjan apukysymykset (Liite 4)

1. Annoimmeko asukkaille mahdollisuuden ja kannustimme heitä tekemään omia valintoja ja ilmaisemaan mielipiteitä? Annoimmeko riittävästi tilaa ja aikaa asukkaiden omalle toiminnalle?
2. Pääsivätkö asukkaat vaikuttamaan draamaprosessin kulkuun?
3. Loimmeko asukkaille tasavertaiset mahdollisuudet draamaan osallistumiseen yksilölliset taidot ja resurssit huomioon ottaen suhteessa ryhmän etuun?
4. Kykenimmekö rajaamaan toiminnan niin, että se pysyi pääsääntöisesti teemassa ja oli tarkoituksenmukaista?
5. Minkälainen ilmapiiri ohjaustuokiossa vallitsi mielestämme? Mitkä asiat vaikuttivat siihen?
6. Miten heittäytyminen draaman vietäväksi onnistui mielestämme itseltämme/asukkailta?
7. Nautimmeko ohjaamisesta ja draamasta, vai koimmeko toimintaa häiritsevää epävarmuutta?
8. Kuinka vastasimme mahdollisiin spontaanisti syntyneisiin tai haastaviin tilanteisiin ja suunnitelmien muutoksiin?
9. Ohjaustuokiosta saatu palaute:

Draamasopimus (Liite 5)

- Käytämme huumoria - saa olla hauskaa
- Kuuntelemme toisiamme ystävällisesti, emmekä puhu tai huuda muiden päälle
- Toiminta on vapaaehtoista - ketään ei pakoteta mihinkään
- Se, mitä tapahtuu draamaryhmässä, jää draamaryhmään
- Saamme näyttää tunteemme, kuitenkin käytöstavat muistaen
- Saamme ilmaista mielipiteemme
- Ei saa kiroilla - roolihahmossa eri asia
- Toimintaan sitoutuminen